

The Project Gutenberg eBook of Nagy magyarok élete (2. kötet), by Elek Benedek

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Nagy magyarok élete (2. kötet)

Author: Elek Benedek

Release date: October 2, 2014 [EBook #47027]

Language: Hungarian

Credits: Produced by Albert László, Robert Mouris, Gábor Hesz and the Hungarian Distributed Proofreading Team (<http://dphu.aladar.hu>) from page images generously made available by the Google Books Library Project

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NAGY MAGYAROK ÉLETE (2. KÖTET) ***

Megjegyzések:

Az eredeti képek elérhetők innen: <http://books.google.com/books?id=Tfw-AQAAMAAJ>.

Facebook oldalunk: <http://www.facebook.com/PGHungarianTeam>.

NAGY MAGYAROK ÉLETE

IRTA

BENEDEK ELEK

• NAGY LAJOS • HUNYADI JÁNOS •
MÁTYÁS KIRÁLY

- SZÁMOS KÉPPSEL -

BUDAPEST

AZ ATHENAEUM IRODALMI ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

1905

NAGY LAJOS.

I.

Az 1301-ik esztendő január 14-én halt meg III. Endre, a honszerző Árpád nemzetségének utolsó férfitagja. »Letört a Szent István első magyar király nemzetségéből és véréből nőtt fának utolsó arany ága!« zokog a krónikás. Nagy volt az országban a bánat, a szomorúság. Most tán azok is feltámasztották volna az utolsó Árpádot, kik lelketlenül, botorul harcoltak ellene. Késő bánat, késő megbánás: az »arany ág« letört.

A hazafiak körül néztek: kit ültessenek az utolsó Árpád székébe. *Leányágon* még volt néhány maradéka Árpád vérének. Árpád-ivadék volt Vencel cseh és lengyel király; az volt Ottó bajor

herceg; és az volt Anjou Károly: Vencel és Ottó IV. Bélának, a második honalapítónak az unokája, Károly a dédunokája. Vencelt megkínálták a koronával: nem fogadta el, mert *nem tudott magyarul*. Jegyezzük meg a nevét dicsérettel: megbecsülte a magyar nemzetet. Nem lehet a magyarok királya, aki nem tud a magyarok nyelvén. A fia, a kis Vencel tudott magyarul, ezt be is hozták a magyar urak, de alig egy pár esztendő volt itt maradása a nagy urak pártoskodása miatt. Hasonló sors érte Ottó bajor herceget is. Teljes kilenc esztendeig valóképpen nem volt Magyarországnak királya. Ekkor került a sor az Anjou-családbéli Károlyra, ki Róbert Károly néven lett a magyarok királya 1310-ben s aki dicsőséggel uralkodék harminckét esztendeig. Ennek a Róbert Károlynak a fia Lajos, ki neve mellé a »nagy« jelzőt szerezte meg; aki valósággal nagy vala. Nagy mint ember és nagy mint király.

-2-

Midőn Róbert Károlyt a magyarok megkoronázták, már házas ember volt. Mária tescheni hercegnő volt a felesége. Tizenegy esztendeig éltek együtt, ekkor (1317-ben) a királyné meghalt. Gyermeke nem maradtott utána. Másodízben Beatrixet, VIII. Henrik római király árváját vette feleségül, de az alig tizennégy esztendő gyermekasszony egy esztendő múlva (1319-ben) meghalt. Ez után sem maradtott gyermek. Harmadízben Erzsébetet, Ulászló lengyel király leányát vette feleségül Károly király s Isten e házasságot öt fiúgyermekkel áldotta meg. A harmadik házasság 1320-ban, tehát uralkodása tizedik esztendejében történt s 1326-ban született Lajos, március 5-én. Harmadik volt a fiúk sorában. Az első fiú, Károly, egy éves korában halt meg, a második, László, öt éves korában. A negyedik fiú, Endre volt, a szomorú végű Nápolyi Endre, az ötödik István, ki 1332-ben augusztus 20-án született, éppen Szent István király ünnepén. Ezért adták neki az István nevet.

Szebb, boldogabb családi élet alig képzelhető el, mint aminő Károly király családi élete volt. A király az országért, népének javáért élt, munkált, a királyné a gyermekeiért. Az országban nagy volt a felfordulás, mikor Károly a trónra lépett. »Kis királyok« uralkodtak, jobban mondva: garázdálkodtak szerte az országban. Ezeket meg kellett zabolázni, le kellett verni, az országban rendet kellett teremteni. És Károlynak sikerült a nehéz feladat. Új főnemességet teremtett a vagyonosabb, megbízhatóbb köznemesi osztályból s ezeknek segítségével leverte a féktelenkedő főurakat: az Omódekat, Csákokat, Németujváriakat és társaikat.

-3-

Nagy Lajos.

Hogy mily nagy volt a főurak hatalma, elbizakodottsága, vakmerősége még Károly király uralkodásának kezdetén, elég erre példának Zách Felicián merénylete. Az 1317-ik esztendő április 17-én, éppen ebédnél ült a királyi család, midőn kivont karddal berontott Zách Felicián, egyenesen a királynak ront s ketté szeli a koponyáját, ha a királyné hirtelen férje fejére nem teszi a kezét. A királyné négy uja áran váltotta meg férje életét, a kis királyfik, Lajos és Endre életét a nevelők mentették meg. Lajos négy, Endre három esztendő volt ekkor.

-4-

Az eszeveszetten vagdalkozó Zách Feliciánt Cselényi János szúrta le törrel. Kint az udvaron várakozott apjára a fiatal Zách s vele egy szolga. Ezeket lófarkához kötötték s úgy hurcolták halálra. A merénylő Felicián testét darabokra vágták, fejét Budán, kezét-lábát más-más városokban szegezték ki elrettentő példának. Szörnyű halállal halt meg Zách Felicián egész nemzetsége. Még a leánya, az ártatlan Klára is. Mint nagy úr leánya, a királyi palotában élt a szép leány s neki is meg kellett lakolnia apja bűneért. Kivonszolták a palotából, orrát, ajkát megcsonkították, lóra kötötték, úgy vitték végig sok város utcáján s mind ezt kellett kiáltania: Így lakoljon mindenkor, aki királyához hűtellen! Volt Feliciánnak egy férjes lánya. Ezt is lefejezték. És kivégezték vagy számkivetették nemzetségének többi tagját is.

Nem csuda, ha a nép képzelődésére erős hatással volt ez a kegyetlen ítélet s mese sarjadzott a szörnyű esetből. Eszerint a mese szerint Zách Klárát a királyné fivére, Kázmér lengyel herceg meggyalázta s ez a meggyalázás adta az apa kezébe a kardot. Ám újabban a történetírók bizonyították, hogy Zách Klára esete egy szépen szőtt érzékeny mese: a királyné testvére nem gyalázta meg Klárát. Zách Felicián egy hajszállal sem volt különb azoknál a főrendeknél, kik

szabadon garázdálkodtak s foglalták el a gyengébbek birtokait. Szinleg híve lett ugyan a királynak, szabad bejárása volt az udvarba, de mások javait épp oly önkényesen foglalta el, mint annakelőtte. A király megsokallotta Felicián garázdálkodásait s a kapzsi főúr a király megölésével akarta elejét venni az igazságszolgáltatásnak. Ime, Felicián merényletének magyarázata. És az akkori országos törvényszék teljesen megvédi az utókor előtt a királyt a kegyetlen ítéletért, elismervén, hogy Károly király volt az, aki »a nyomoruságba döntött, uratlan hazát a zsarnokok hatalmából kiragadta, szabadságában megtartotta«.

-5-

A visegrádi várban történt Zách Felicián merénylete. Itt, ebben a felséges fekvésű várban volt a király udvara: itt folytak le azok a lovagi játékok, melyeknek hire volt messze földön s melyekre nagy számmal sereglettek idegen országok lovagjai is. Itt élte Lajos szép gyermekkorát, melyet csak rövid időre zavart meg egy rossz álom, Zách Felicián merénylete. Itt hordozta vállán a kis királyfit egyik nevelője, Poháros Péter mester és udvari vitéz. Kedves gyermekkori emléke lehetett Lajosnak ez a vállonhordozás: megemlékezik erről mint király egy Poháros Péternek szóló adománylevelében. A királyfi is csak gyermek, mint a többi közönséges ember fia; ő is csak felkivánczozott a nagyok vállára: ott lovagolt, míg kicsi volt még arra, hogy paripára ültessék. Szép vonás ez Lajos királyról, hogy nem feledte el azt, ki neki gyermekkorában örömet szerzett!

Nevelői, tanítói közül többnek neve, emléke maradt fenn. Így megmaradt az emléke Knesicz Miklósnak és Drugeth Miklósnak, kik testükkal védték a kicsi királyfiakat Zách Felicián kardja ellen. Nevelője volt még a boroszlói születésű, tudós Miklós pap. Ezt a Miklós papot is nagyon szerette a királyfi. Mint király hálás volt tudós nevelője iránt, ki később titkos kancellárja lett. Magyarország leendő királyához illő nevelést kapott Lajos: egyformán járatos volt a tudományokban és a kardnak forgatásában. A gyakori lovagi játékokban részt vett a serdülő ifjú is s csak természetes, hogy magába szívta a lovagi erényeket. Már tíz éves korában részt vesz egy hadjáratban: így nevelődött akkor egy királyfi. Vezetett egy csapatot, de valójában nem vett részt a háboruban: őt még csak látni, figyelni, tanulni hozták ide. A fiát szerető királynénak nagy gondja van arra, hogy kedves fia szükségét ne lásson a háboruban. Péter nevű szakácsnak szintén szakács fiait küldi a táborba a gondos anya, ezek főzik a királyfi kedves ételeit. És úgy látszik, derekasan töltötték be tisztjüket, mert a királyné a szakácsokat gazdagon megjutalmazta, mikor a háborúból visszatértek.

-6-

Tizenhat éves volt Lajos, midőn hatodnapra atyja halála után, 1342 július 21-én, fejére tették a szent koronát. Székesfejérvárt volt a fényes koronázó ünnepség, melyre megjelent Kázmér lengyel király és Károly morva őrgróf is, kinek gyermeklányát már régebben eljegyezték volt leendő hitveséül. A vallásos lelkű, nagyműveltségű ifjúra mély hatást tett a koronázás nagyszerűsége. Ott pihent atyja holtteste az Árpádok sírboltjában s a koronás fiú megindult szívvel borult a sírra, hogy ott is vallást tegyen az ő hitéről: folytatom a te nagy művedet, édes apám! És az apa sírjáról vallásos lelke vitte elegy másik sírhoz: a Szent László sírjához, Nagyváradra, hogy legyen neki a szent király szószólója az Istennél!

-7-

Daliás termetű, szép arcú, művelt lelkű, bátor szívű volt az ifjú király s azok az urak, akik azt hitték, hogy ismét szabad a vásár, keservesen csalódtak. Férfi volt ez a növendék ifjú, igazi király, akit a királyi hatalom nem szédített el, de nem is tűrte a csorbát azon. Mellette volt a jó édes anya, aki megosztotta vele az uralkodás gondjait s Lajos sokkal gyöngédebb fiú volt, semhogy édes anyja hatalmi vágyában egyebet látott volna a végtelen anyai szeretetnél. Ha távol volt az országból, az özvegy királyné végezte a király dolgát s ha otthon volt, akkor is az özvegy királyné s a király nevében jártak a küldöttségek külső országbeli fejedelmekhez. Úgy tetszett, hogy egyenlő hatalommal uralkodik az özvegy királyné s az ifjú király, de a kölcsönös szeretet megóvta őket a viszálykodástól.

Az volt az ifjú király első cselekedete, hogy rendeletet adott ki: tartsanak az ország minden megyéjében gyűléseket, ott a rablókat, tolvajokat, hatalmaskodókat vegyék számba s ezeknek lajstromát szeptember közepéig terjesszék eléje. Mert alighogy trónra lépett, felemelték fejüket itt is, ott is az elbizakodott főurak. Felemelték, de csakhamar meg is juhászodtak: emberükre találtak az ifjú királyban. Személyesen ment Erdélybe, hogy megleckéztesse Szécsi Endre püspököt, ki a népet erősen sanyargatta, s végezvén vele, hódolatra kényszeríté a havasalföldi vajdát is, ki az országtól elpártolt vala. S mert Moldován át gyakran betörték a tatárok, leszámolt velük is: tönkre verte a tatárok hadát.

-8-

Történt mindez uralkodásának második esztendejében. Jóformán meg sem pihent, a Dráván túli részeken termett, hol a Németújváriak, a Brebiriek s más főurak garázdálkodtak, nyíltan szövetkezve az ország régi ellenségével: Velencével. Az urak egy része meg is hódolt, de teljesen nem tudta helyreállítani a rendet, nem tudta megtörni Velence uralmát a tengerparti városokon, mert hirtelen *Nápolyba* kellett sietnie.

II.

Ott, Nápolyban volt az öccse, Endre, kit összeházasítottak a nápolyi király leányával, Johannával, de ezen a házasságon nem volt áldás. Johanna nem szerette Endrét s hallani sem akart arról, hogy férjét megkoronázzák. Ő maga akart a király lenni s Endrének a lenézett férj szálnalmas szerepe jutott. Az udvarban Endrének egyetlen barátja sem volt, számba sem vették. Tolakodó jövevénynek nézték a gyenge, bátortalan ifjút s aszerint bántak el vele. Nem mondhatnám, hogy Magyarországnak érdeke lett volna vért ontani a nápolyi koronáért, de viszont az is igaz, hogy Lajos király nem nézhette tétlenül öccse megaláztatását. A magyar király testvére volt az, akit méltatlanul megaláztak s ezt sem a király, sem a nemzet nem hagyhatta megtorlatlanul. A fia sorsán aggódó anya, az özvegy királyné, már 1343-ban ellátogatott

Nápolyba, hogy saját szemével lássa, mi történik a fiával. Amugy is régi vágya volt, hogy meglátogassa Rómát s ugyanakkor útba ejti Nápolyt is. Talán fogadása is tartotta, hogy meglátogassa Róma szent helyeit, hálát adni Istennek, ki csodálatos módon védte meg ő és családja életét Zách Felicián kardja ellen.

A király egy gyöngéden szerető fiú gondosságával rendezte anyja utazását. Nagy, fényes kíséretet adott melléje s rengeteg pénzt, ruhaneműt s más egyebet vittek a nehéz társzekerek. Tizenhét ezer márka aranyat, huszónhét ezer márka finom ezüstöt adott az olaszországi útra a király s még négy ezer márka aranyat küldött utána. Ezenkívül egy fél köből vert aranyforintot s aprópénzt a magyar határig való költségre. Nyár derekán érkezett meg az özvegy királyné Nápolyba. Fia és menyé nagy ünnepséggel fogadták, de az éles szemű anyát nem tévesztette meg a fényes fogadás. Világosan látta, hogy a gonoszlelkű Johanna nem szereti Endrét s míg az ő anyai szívének aggodalmát alázatos, mézes szavakkal el akarja altatni, alattomban minden követ megmozgat, hogy ne kerüljön Endre fejére a korona. Nehéz szívvel hagyta el Nápolyt s indult Rómába. Nagyszerű fogadtatásban itt sem volt hiány. Amely városokon áthaladt, mindenütt ünnepelték a magyar király anyját. Róma, az örökváros díszbe öltözötten fogadta. Hatlovas hintóban vonult be Rómába a királyné s vele szemben nyolc udvari hölgy ült. A következő hintókban is gazdagon öltözött nemes asszonyok ültek, akik csak úgy ragyogtak a mindenféle drága ékességtől. A hintókat ötven sarkantyús vitéz követte s utánuk nagyszámú cselédség. Midőn a királyné megjelent Szent Péter templomának küszöbén, a biborosok serege fogadta ott nagy tisztelettel s a nép »Éljen a magyar királyné!« kiáltással üdvözölte.

-10-

Három napig maradt a királyné a szent városban. Sorba látogatta a szent helyeket s a templomokat fejedelmi bőkezűséggel ajándékozta meg. És temérdek pénzt osztott ki a szegények közt, kiknek száma ez alkalommal feltűnően megsaporodék. Annaira, hogy már nem is volt elég az alamizsnára szánt pénz. A koldusok arcátlansága elől valósággal kénytelen volt eltávozni a szent városból. Amíg ő Rómába járt, az alatt a követei folyton tárgyaltak az Avignonban székelő pápával. Ezek a követek rossz híreket hoztak a Nápolyba visszatért királynénak. A szentszék vonatkozott megkoronázni Endrét s a királyné saját szemével láthatta, mint alázza meg fiát a kevély, a gonoszlelkű Johanna. Anyai szíve megsejtette, hogy itt fiának az élete sincs biztonságban: haza akarta vinni. De Johanna mézes-mázos szavakkal elaltatta az anyai szív aggodalmait. Mindent ígért, csak hogy haza ne vigyék Endrét. És a királyné ott hagyta a fiát, abban a hitben, hogy meg fogják koronázni. Ott hagyta orgyilkos kezek prédájának.

Johanna.

-11-

Lajos király mai értékben egy pár millió koronát áldozott arra, hogy ne csak Johannát, de Endrét is megkoronázza a pápa. De Johanna még abba sem nyugodott belé, hogy az ura címzetes király legyen s hogy ezt megakadályozza, gyalázatos módon megfojtatta Endrét Aversa várában, hová a szegény ifjút vadászat ürügyével csalták. Történt pedig ez 1345 szeptember 19-én éjjel. E nap hajnalán lóra ült Endre, Johanna, a kíséret s egész nap vadásztak. Késő este tértek pihenni Aversa várában. Vígán vacsoráztak, aztán az urak elszéledtek, Endre és Johanna pedig visszavonultak hálószobájukba. Éjfél után egy óraker a gyilkosok összegyűltek a templom mellett, belopóztak a király hálószobájával szomszédos terembe. Ott a teremőr beszólt hangosan Endréhez, valami ürüggyel felköltötte, kihívta. Endre fölkel s hálóköntösben, fegyvertelenül, fődetlen fővel kilépett a terembe. A gyilkosok rárohantak, azzal a szándékkal, hogy leteperik és megfojtják. Fegyvert nem használtak ellene, abban a babonás hitben, hogy sem vas, sem méreg nem fog rajta: megóvjá ettől az a gyűrű, melyet édes anyjától kapott. Endre kétségbeesetten védekezett, segítségért kiabált, valahogy kiszabadult a gyilkosok keze közül s futott a szobája felé fegyverért. De az ajtó ekkor már zárva volt. Esze nélkül szaladt szegény egyik ajtóról a másikra, folyton segítséget kiabálva, de hiába: minden ajtó zárva volt. Johanna ott feküdt az ágyban, meg sem mozdult Endre magyar dajkája, Izolda fölébredt a szörnyű kiabálásra, az ablakhoz szaladt, segítségért kiabált, de a vár messze esett a várostól, nem hallották a kiabálását. A gyilkosok egy pillanatra megdöbbsentek a nagy lármától s Endre kétségbeesett védekezésétől, de ismét összeszedték magukat, aranyos hajánál fogva földre rántották, hurkot vetettek a nyakára, kihurcolták a kertre nyíló erkélyre, itt fölakasztották, aztán a holttestet ledobták a kertbe.

-12-

A királyné egész éjjel nem mozdult ki szobájából. A dajka hiába szólította, nem felelt. Aztán a derék asszony sorba járta a szobákat, kereste kedves gazdáját, majd a cselédekkel lement a kertbe: ott megtalálták. És vitték a templomba, a barátok csendes imádságban virrasztának mellette reggelig. Akkor már elterjedt a szörnyű hír Nápolyban. És a hol hallák a rettenetes esetet, nagy vala mindenütt a felháborodás. Erzsébet királynénak, az anyának, Lajos királynak és István hercegnek, a testvéreknek, fájdalma leírhatatlan. »Helyesebb ilyesmiről hallgatni, mert nyelv e keserűséget megmondani sem képes« – írja e kor egyik krónikása, Küküllei János esperes. Európa összes fejedelmei »az embertelen tett hallatára összeszorult szívvel és boszura lángolt lélekkel« fejezték ki utálatukat a gonoszságon, »mely, ha megtorlatlan marad, féltő, másokon is elkövetetik«. Föl volt háborodva egész Olaszország s a jobb érzésűek hívták Lajos királyt: jöjjön, foglalja el Sziciliát, mellette lesznek. A nagy olasz költő, Petrarca, egész Olaszország meggyalázását látta e vadállatokhoz illő cselekedetben, mely »a legszelidebb, ritka jóindulatú ifjút, nagy reményekre jogosító királyt életétől kegyetlenül megfosztotta«.

Valóban, Lajos király nem hagyhatta megtorolatlanul testvére halálát. A pápa, Lajos követelésére, megindította ugyan a vizsgálatot, de sohasem tudódott ki, hogy ki volt a gyilkos. Ellenben Johanna ártatlansága »napnál fényesebben« kiderült s a vidám özvegy hamarosan férjhez ment Tarantói Lajos herceghez. Lajos királyt most kettős út vitte Nápolyba: megtorolni Endre gyalázatos halálát s követelni maga vagy másik öccse, István részére Nápolyt, mivelhogy ez a még Johanna apjával kötött szerződés értelmében megillette őt.

Nagy haderővel indult 1347 november havában Visegrádról s megérkezvén az olasz földre, minden városban, ahol átvonult, nagy tisztelettel fogadták s a zsoldos csapatok nagy tömegei szegődtek a magyar sereghez. A bűnös Johanna és férje s velük az egész hercegi család, melynek minden tagja részes volt Endre nyomorult halálában, kétségbeesetten készülnek az élet-halál harcra. Mert élet-halál harc az, mely reájuk vár. Vagy háromezer főnyi hadat összetoborozanak a megszeppent bűnösök, de Capua mezején Lajos király serege szétveri Tarantói Lajos herceg seregét. Johanna sírva, jajgatva, haját tépve menekül Nápolyból s csakhamar követi ura is. Ám a hercegek nem menekülnek, ők hódolattal várják Lajost: hátha megkegyelmez nekik. Durazzoi Károly és Róbert tarantói herceg Aversáig elébe mennek Lajos királynak, ki útban van Nápoly felé. A király barátságosan fogadja a hercegeket.

- Hát az öcséitek hol maradtak? - kérdi tőlük.

- Ők visszamaradtak Nápolyban, hogy előkészítsék a fényes bevonulást.

- Hozzátok csak ide, - mondá a király. - Ha együtt vonulunk a városba, fényesebb lesz a bevonulás.

A hercegek elküldenek öccseikért, de a fiatal hercegek nem mertek eljönni Aversába. Rosszat sejtettek. Aminthogy Lajos király halálra is szánta őket. Újabb követség megy értük s végre megjönnek a fiatal hercegek. Most már mind együtt voltak: a három Durazzoi s a két Tarantói herceg. A király nyájasan fogadta őket, este megvendégelte, aztán kockajátékhoz ültek. Egész este a király nyert a kockajátékon. Másnap este ismét nagy vacsora volt a királynál. Vacsora előtt körülhordozták a kézmosó medencét, elsőbb a királynak, azután a hercegeknek, végül rangszerint a többi uraknak. Aztán vacsorához ültek. A király külön asztalhoz, a hercegek s az urak ismét külön-külön asztalhoz. Egy Lallo nevű úr, aki a vacsoránál felszolgált s aki előző este már figyelmeztette Durazzoi Károlyt, hogy halál vár reájuk (a herceg azonban nem hitte), most oda súgta neki: »Fogoly hercegem, nem akartál tanácsomra hajolni? Rosszkor jöttél ide; hanem ha még futhatsz, fuss.« De a herceg most sem hitt neki s dühös pillantást vetett rá.

Vacsora után a király maga elé hívatta a hercegeket s addig nyájas tekintete most egyszerre elvadult és nyers hangon kiáltott Durazzoi Károlyra:

- Gonosz herceg, tudd meg, hogy kezemben vagy és hogy érdemed szerint fogsz meghalni. Valld meg magad tetteidet, melyekkel királyi felségünket elárultad, nehogy tanukat kelljen állítani ellened. Mondd meg, miért gátoltad nagybátyád, a pèrigordi biboros által öcsénk megkoronázását, mely késedelemnek következése volt az ő halála? Íme, itt a leveled, melyet noha titkon írtál, most nyíltan vádol téged. Továbbá, jól tudtad azt, hogy boldog emlékü bátyánk, Róbert király rendelkezéséhez képest Mária (Johanna nővére) a mi családunk számára volt főtartva és te álutakon őt feleségül vted. Legfőbb bűnöd pedig, hogy jöllehet te valál, ki bennünket az országba hívtál, pártfeleket szerezte nekünk, Endre öcsénk gyilkosait üldözőbe vted, amiért megbocsájtottuk volna előbbi gonosz tetteidet: de hogyan merészelted aztán Aquilát, melyet védőfalunkul készítettél, Johanna érdekében körüláborolni? Vajjon melyik tetteidből tűnik ki inkább álnokságod? Behívtál, hogy itt megölj; vagy behívtál, hogy Johannát és a Tarantoiakat megsemmisítsük? Aztán, azt hívéd, könnyen elbánsz velünk vagy helytartónkkal és magadnak marad az ország? Hiúk valának terveid; játékos tárgyává nem teszesz bennünket!«

A hercegek sápadtan, némán hallgatták a király súlyos szemrehányásait. Durazzoi Károly hebegve mentegetődzött. Hogy ő Johanna parancsára szállotta meg Aquilát, de mihelyt hirül vette Lajos jövetelét, kivonult onnét. A Jézus Krisztus irgalmára kérte a királyt, hogy könyörüljön rajta.

De a király hajthatatlan maradt. Laczkfi István vajdára bízta a hercegek őrizetét s miután ez egy külön szobába elzáratta őket, a király összeült híveivel, hogy megbeszéljék a további teendőt. Azt határozták, hogy Durazzoi Károlyt kivégeztetik azon a helyen, ahol Endrét meggyilkolták, a többi herceget pedig foglyul Magyarországra viszik.

Az ítéletet végre is hajtották. Durazzoi Károlyt ugyanazon az erkélyen, ahol Endrét megfojtották, lenyakazták, a többi herceget pedig Visegrádra szállították, ahol a hercegek »tiszteletben és bőven részesültek mindenben, mint a királyi felség rokonaihoz illik«.

Ám Durazzoi Károly kivégzése s a többi herceg fogságra vetése visszatetszést szült Olaszországban. A hercegek híveinek nem volt nehéz izgatni a népet s előrelátható volt, hogy Lajos uralma nem lesz tartós Sziciliában s meg kellett elégednie a címmel, melyet haláláig viselt. A pápa hallani sem akart arról, hogy megkoronázza. Ennek ellenére Lajosnak talán sikerül a koronázás, ha közbe nem csap a pestis, a »fekete halál«, mely akkor végig söpört egész Európán s mely Lajost is hazatérésre kényszeríté. Maga elé hívatta Szicilia összes nagyjait, a városok, erősségek és falvak képviselőit, hogy jobbágyi hűséget esküdjenek neki. Ez meg is történt. Aztán berendezte a nápolyi udvart. Többnyire benszülötteknek adta az országos méltóságokat, de helytartójának mégis Laczkfi István erdélyi vajdát, ezt a nagyeszű, vitéz férfiút akarta kinevezni. Ám Laczkfi nem fogadta el a helytartóságot, kinevezte hát Wolfhardt Ulrikot. Reá bízta a nápolyi várakat, a többi várat pedig vegyesen magyar és német emberekre. Így elrendezvén a dolgát, csekély kísérettel visszatért Magyarországra.

Alig ért haza, Johanna hívei fölemelték a fejüket. A király egyelőre Laczkfi vajdát küldötte vissza, kinek nagy és rettegett hira vala Olaszországban. Nehéz volna csak felsorolni is az ő vitézi tetteit Sziciliában, akit »bölcs és győzelmes« embernek tartottak, azt mondták felőle, hogy olyan, mint Laczkfi István. A király maga is, Laczkfi hívására, újra elment Sziciliába 1350-ben. A szó igaz értelmében »karddal« lépett most az olasz földre. Részt vesz a hadjárat fáradaimaiban s mintha csak keresné a halált, hadai élén jár s »éljen Magyarország!« kiáltással rohan a csatákba. Az 1350-ik esztendő július 14-én érkezik Canosa vára alá. Hírnököt küld fel az őrséghez: adják fel a várat. A válasz kitérő volt s a király most karján paizzsal, egyik kezében tüzes csóvát lobogtatva rohan a kapunak, hogy fölgyujtsa. Nyomában a vitézek, csákányokkal és csáklyákkal próbálnak feljutni s megbontani a falakat. Az őrség vitézül védi a várat s a kaput döngető csapatra dobálják a köveket. A király hágsón törekszik fel a várba, de egy kő kézen találja s lezuhan az árokba. A vár parancsnoka látja ezt s megparancsolja embereinek, hogy kiméeljék a király személyét. És szól a királynak: Igen csodálom, felség, hogy ily veszedelmes támadásnál elől harcol. Kegyeskedjék távolabb vonulni.

-17-

A király megköszönte a parancsnok jóakarátát de hozzátette: illő, hogy a király jó példát mutasson vitézeinek.

Az őrségnek nem jött segítség, végre is feladták a várat s szabadon elvonultak. A környékbeli várak és városok követségei pedig nagyszámmal jövének, hogy bemutassák hódolatukat a magyarok vitéz királyának.

Canosa bevétele után Melfiben táborozott a király s ott esett meg vele az a nevezetes eset, hogy Tarantói Lajos herceg párviadalra hívta. Levelet irt a herceg a királynak s felszólította ebben, hogy vívjanak meg. Jól tudja ő - azt írta többek közt - hogy a magyar király nem törődik többet a kúnjaival s egyéb szegény népeivel, mint a kutyákkal, ám ő sajnálja a maga lovagjait, legjobbat hát, ha ketten megverekednek. Aki győz, azé legyen Szicilia. Végül a párviadal helyéül felajánlja a következő helyeket: Páris, Avignon, Perugia és Nápoly. Lajos király tanácsot ült híveivel s választott következőképpen: A párviadalt elfogadja, de a javasolt helyeket nem. Párist azért nem, mert a francia király a nápolyinak nagyapja. Avignont azért nem, mert jóllehet ez a város a pápáé, mégis a Provence tartomány főhelye s ott Tarantói Lajos parancsol. Perugiát azért nem, mert az ura, a császár ellen fellázadott. Nápolyt sem fogadja el, hogy miért, azt igazán felesleges indokolni. Ellenben szívesen párviadalra kél vele a *német császár* előtt, ki a legelső fejedelem, vagy az *angol király* előtt, ki mindkettejüknek barátja, vagy az akvilégai patriarka előtt, ki katolikus és pártatlan.

-18-

Ilyen tartalmú levéllel küldötte vissza Lajos király a követet, kinek, hogy ne fáradt legyen hiába, egy prémes öltönyt ajándékozott. Erre aztán hosszabb levélváltás következett s végre abban állapotok meg, hogy az angol király előtt vívniak meg. Ám Tarantói Lajos meggondolta a dolgot, a kihívást visszavonta, miről a segédek, Lajos király részéről: Laczkfi vajda, Kont Miklós és Wolfhardt Ulrik, annak rendje és módja szerint írást állítottak ki a nápolyi Szent Antal kápolnában.

Azt írta Tarantói Lajos herceg Lajos királyról a párviadalra szólító levélben, hogy kúnjaival és egyéb pogányaival nem törődik többet, mint a kutyáival. Ezt az igaztalan vádat csakhamar fényesen cáfolta meg Lajos király a Silaro folyó mellett. A király néhány vitézével éppen alkalmas gázlót keresett a folyón, midőn egy közvitéz ért oda a lovával, hogy megitassa azt. A király megszólította:

-19-

- Fiú, menj bele a folyóba, hadd lássam, mély-e?
- Felséges királyom - felelt a katona - félek, hogy elragad az örvény.
- Ne félj semmit, csak ugrass be!

A katona megsarkantyuzta lovát, beleugratott a folyóba s egyszerre csak feje fölött összecsapott az örvény. A ló valahogy kivergődött, de a legény bent maradt s kétségbeesetten viaskodott a halállal. És a király habozás nélkül beugrat az örvénybe, mely összecsap az ő feje fölött is. De finom skarlát köpenye elterült a víz színén s az, mint valami vörös kerék, fentartotta a királyt. Nem a maga életére gondolt, a közkatonaéra: megragadta üstökénél fogva s kiuszott vele a partra. Aztán sátrába vitette a legényt, száraz ruhát adatott rá a magáéból, majd meg két lábánál fogva megalinipáltatta a levegőben, hogy a víz kifolyjon belőle. A közkatona életét megmentette a király!

Személyes bátorságának, lelke nagyságának, nemességének számtalan példáját jegyezték fel hazai és külföldi krónikások. Aversa ostrománál ismét ott látjuk a királyt hadai élén. Mindenütt ott van, hol legsűrűbben osztják a halált, hol karddal, hol lándzsával osztja ő maga is. Egyszer aztán - 1350 július 26-ikán történt - nagyon közel »merészkedett« a város falához, el egészen ama helyig, hol testvére holttestét lelőkték vala... Meg is adta az árát vakmerőségének. A vár faláról valaki megismerte a királyt s rá vonta nyilát. És a nyíl talált: a király ballábába furódott. Rémülten vitték sátrába a megsebzett királyt, kinek rettenetesek valának a fájdalmai. Álmatlanul töltötte az éjszakát. A nyíl beledagadt a lábába. Ki kellett húzni. De úgy látszik, nem volt ott doktor, mert Laczkfi István és Wolfhardt Ulrik vállalkoztak a nyíl kihuzására. Tizenkét rántással sikerült kihuzni a nyilát, minden rántással húst szaggatván ki s okozván szörnyű fájdalmat a királynak. Már azt hitte, hogy belehal s rendelkezett a temetkező helyéről. Esztergomot jelölte meg. De az isteni Gondviselés megtartotta a nagy király életét a magyaroknak. S amint egy kevéssé csillapult a fájdalom, lóra ült, végig lovagolt a táboron. A katonák lelkesen kiáltották: »Éljen Lajos, Magyarország, Jeruzsálem és Szicilia királya!«

-20-

Az ostrom még sokáig tartott, de végre is Aversa megadta magát. És Nápolyba is bevonult a király. S teljesen fölépülve lábujjából, elindult Rómába, közben Laczkfi Endrét nevezvén ki Szicília helytartójául. A »fekete halál« megszűnte után Európa népeinek százezrei zarándokoltak Rómába, ide vágyódott Lajos király is. Ezer bórsisakos vitéz kísérte ez útjában. Mint anyját annak idején, nagy ünneppel fogadták a szent városban őt is. Szőnyegek voltak elterítve Róma utcáin, feldíszítve a házak s lelkes éljenzéssel kísérte nagy néptömeg a magyar királyt a Szent Péter templomáig. A pápa üresen álló palotájában szállásolták el s boldogok voltak azok a római urak, kiket a király vendégeül fogadott. Több napig ájtatoskodott Rómában a király, aztán búcsut vett a szent várostól, búcsut az olasz földtől, oly sok diadalának színhelyétől s visszatért az édes anyaföldre: szép Magyarországra, a magyaroknak nagy örömére.

-21-

Az 1350-ik esztendő október 25-én érkezett haza Lajos király. És két év múlva hazajöttek az ott hagyott magyar hadak is. Mert Sziciliában csak addig tartott a magyar uralom, míg Lajos ott volt személyesen. Amint hazajött, bár a magyar hadak derekasan viselték magukat, újra Johanna hívei kerekedtek felül. Végre is lemondott Nápolyról s a hosszas huzavonának az lett a vége, hogy a Lajos által kivégeztetett Durazzoi Károly herceg hasonló nevű fia lett nápolyi király. Ez az ifjú Lajos király udvarában nevelkedett, az ő hadai segédelmével szerezte meg a nápolyi trónt. Johannát elfogatta s egyben megesküdött Lajos királynak, hogy leányait (mert Lajosnak nem volt fiúgyermek) sohasem háborítja meg Magyar- és Lengyelország birtokában. (Csak mellékesen jegyzem meg, hogy a kis herceg, akinek Kis Károly néven volt rövid, de gyászos szerepe Magyarországon, Lajos király halála után csúnyán megszegte esküjét.)

III.

Huszonhét éves volt Lajos király, midőn megnősült. Az ország érdeke mellett szíve tanácsát is követte a házasságban. A morva őrgrófnő, kinek még gyermekkorában eljegyezték volt, meghalt leányul s a közbejött nápolyi események aztán jóideig hátráltatták abban, hogy családot alapítson. Felesége, a gyönyörű szép Erzsébet, a bosnyák király leánya, a magyar udvarban nevelkedett: itt szerették meg egymást igaz szerelemmel. A szép frigyét Isten három leánygyermekkel áldotta meg s bár nehéz gond ült Lajos lelkén, hogy nem volt fiúgyermek (közben István öccse is meghalt), felesége iránt érzett gyöngéd szerelme meg nem változott. Megható példáját adta ennek a király, midőn Erzsébet önként akart zárdába vonulni, hogy férje újra megházasodhassék. El is mentek Zarába, ott egy szép klastromot építettek, de mikor arra került volna a sor, hogy a királyné fölvegye a fátyolt, »a királyon erőt vett szerelme« s visszatért nejével Budára.

-22-

Három leánya közül Katalin, kit Durazzoi Károlynak szánt volt feleségül, meghalt, mielőtt a frigy létesülhet vala. Mária nevű leányának a lengyel, Hedvignek a magyar koronát szánta. Egy nagy és hatalmas birodalom képe lebegett a király szeme előtt s midőn Kázmér lengyel király halála (1370) után Lengyelországnak is királya lett, három tenger mosta Magyarország határát: a Keleti-, Adriai- és Fekete-tenger. De sok magyar vér folyt, míglen három tengerig terjeszkedett ki az ország határa. Még Kázmér király életében hadakozott a lengyelek legnagyobb ellenségével, a litvánokkal s leverte azokat. (E háboruban is egy vár ostroma közben nehéz fejsébet kapott.) Haddal segítette a »bölcs« II. Albert osztrák herceget. Mindössze 400 újást küldött ugyan a herceg segédelmére, de maguk a németek elismerték, hogy az a 400 vitéz döntötte el a harcot, melyet 5000 osztrák esztendőkön át hiába vívott a svájciakkal. Bizony kár volt az itt folyt magyar vérért, mert Albert fia, Rudolf, rávetette a szemét Magyarországra s ármánykodásaival összevesztette Lajos királyt IV. Károly császárral és cseh királlyal. Szerencsére, kisült az ármánykodás, a régi jó barátság újra megerősödött s meg is pecsételődött azzal, hogy a császár fiával, a gyermek Zsigmonddal eljegyezték (1372.) Máriát, Lajos egyik leányát.

-23-

Am ezt megelőzően még nagy leszámolója volt Lajosnak: Velencével kellett leszámolnia. Ezt a leszámolást félbeszakította volt a nápolyi hadjárat, de Lajos csak alkalmas időre várt, hogy a büszke Velencét megalázza. A hány ellensége volt Velencének, azzal mind szövetkezett, így indult hadba 1356-ban. A tengerparti városok készséggel hódoltak meg neki: örültek, hogy megszabadultak Velence zsarnoksága alól. Csatát csatára nyert Lajos s a velencei köztársaság megalázkodva mondott le 1358-ban Dalmáciáról.

Legyőzve Velencét, egy nagyszerű feladat várt Lajosra: meggyökereztetni a Balkán-félszigeten a magyar uralmat. Ha ez sikerül neki, nagy, századokra kiható veszedelemtől menti meg az országot: a törökök gyászos emlékü pusztításaitól. Mert a török ez időben jelent meg Európában. Kis-Ázsiából özönlött át a török s I. Murad szultán vezetése alatt kezdte meg hódító útját. Egyedül a magyar erő küzdhetett volna meg a rokon nép ősi erejével, föltéve természetesen, hogy a Balkán-félsziget összes népeit egy közös feladatra, a törökök visszaverésére tudja egyesíteni magyar vezetés alatt. De Lajos király buzgó katolikus létére a Balkán összes népeit az egyedül üdvözítő katolikus hitre akarta téríteni s ezzel a térítő munkával akaratlanul is a török terjeszkedés útját egyengeté. A Balkán népei a görög hitet vallották s a túlbuzgó térítés egyre jobban elidegenítette a népeket a magyar uralomtól. Aki áttért is a katolikus hitre, csak névszerint volt katolikus, lelkében nem az. Havasalföld, Moldva már uralkodása kezdetén hűbéresei voltak Lajosnak. Azzá lett Szerbia, Bulgária, Bosznia is. A Fekete-tengertől az Adriáig a hűbéres országok egész sora volt, melyeknek azonban nem lehetett bizni a hűségében: maga Lajos király tette kétségessé a hűséget, a megbízhatóságot a katolikus vallás erőszakos terjesztésével. Sokkal inkább vonzódtak a Balkán népei a törökhöz, mint a magyarhoz, mert a török nem törődött mások vallásával, aminthogy később is, mikor ráült Magyarországra, nem törődött azzal, hogy a magyar nép miféle vallást követ, csak fizesse az adót.

-24-

De nemcsak hogy a Balkán népeit nem lehetett egyesíteni, Európa katolikus népei sem tudtak kezét fogni a török ellen. A pápa ugyan keresztes hadjáratot hirdetett ellenük, gyűjtöttek is e célra tenger pénzt, csak hogy ezt egyébre költötték el. Egyelőre tehát szó sem lehetett arról, hogy Lajos nagyobb haderőt állítson ki és meg kellett elégednie néhány kisebb csatában nyert diadallal. Az a reménye, hogy a lengyel korona megnyerésével hadi ereje nagyot növekszik s visszaverheti a mind előbbre nyomuló törököt, nem teljesült. Midőn nagybátyjának, Kázmér királynak halála után fejére tették a lengyel koronát, nagy volt Lajos öröme, mert valóban ez időtájt egyetlen európai uralkodónak sem volt oly nagy és hatalmas birodalma, mint neki. De nem sokáig volt az öröme zavartalan. Csakhamar elkedvetlenítették a lengyel urak mértéktelen követelésekkel s bosszusan hagyta ott Lengyelországot. Édes anyját bízta meg a kormányzással, de az özvegy királyné sem tudott boldogulni a lengyel urakkal s ő is ott hagyta az országot. Szóval: Lajosé volt Lengyelország, de kevés örömet s temérdek bosszúságot szerzett ez az örökség s igazi hasznát sem ő, sem Magyarország nem látta. Ám a világ előtt nagy volt a tekintélye a magyar királynak s midőn Velence újra mozgolódnai kezdett, nemcsak hogy Dalmáciáról való örökös lemondásra kényszerítette Velencét, de 7000 magyar arany évi adó fizetésére is kötelezte.

-25-

Ez volt utolsó nagy cselekedete Lajos királynak, ki sokszorosan megérdemelte a »nagy« jelzőt neve mellé. Teljes negyven esztendeig volt Magyarország királya s ez a negyven esztendő egyik legfényesebb kora a magyar történelemnek. Nem csupán azért nagy ő, hogy a magyar birodalom területét fegyverrel és okos számítással három tenger széléig terjesztette ki, hanem nagy volt azért is, mert szeretettel gondozta országának, népének érdekeit s nagy királyi hatalmát népe javára használta ki. Mint később egyik halhatatlan utóda, az igazságos Mátyás király, ő is gyakran megfordult a nép közt áruhában, meghallgatta a nép panaszát s tehetsége szerint orvosolta. Törvényben védte meg a középnemesség birtokát az elzüllődéstől. Az 1351-iki országgyűlés alkotta e törvényt, mely valóképen az arany bulla megerősítése, egy pont kivételével. Az arany bulla e pontja korlátlan hatalmat adott a nemes embernek, kedve szerint hagyhatta a birtokát bárkire. Lajos törvénye törölte ezt a pontot: a nemes ember birtoka, ha fiuörökös nélkül halt meg, a rokonokra szállott, idegen kézre nem kerülhetett. Ugyancsak törvénnyel kötelezte a jobbágyságot, hogy terményeiből kilencedrészt fizessen a földesúrnak. Ez a kilenced valóképen tized volt. A termény egy tizede a papok, egy tizede a földesurat illette. A nemességen nagy teher volt a honvédelem, s hogy ebbeli kötelességét teljesíthesse, volt szükség a jobbágy által fizetendő tizedre. Nagy teher volt ez a népen s kezdetben a nemesség sem szívesen élt e jogával. Kitűnik ez abból, hogy a törvény súlyos büntetéssel kényszeríti a földesurat a tized pontos behajtására. Az pedig ennek a magyarázata, hogy a földesúrnak nem állhatott érdekében a földműves nép megterhelése. Nem voltak bővében a munkáskéznek, s ha a jobbágy a nagy terhek súlya alatt elnyomorodik, ki szántja-veti a földesúr földjét? De ugyanez a törvény megadta a jobbálynak a szabad költözködés jogát is, s a költözködni akaró jobbágyot a földesúr nem tarthatta vissza régi vétkeért, csak az esetben, ha épp akkoriban követett el valami kihágást, gyilkosságot, gyujtogatást vagy egyéb »iszonyatosságot«. A nagy terhet tehát azzal enyhítette a király, hogy a népnek jogot is adott. És nemes szándék vezérelte abban is, hogy a földesúrra bízta a biráskodást a jobbágy dolgában. Később sok földesúr visszaélt ezzel a hatalommal, de akkoriban célirányosnak mutatkozott ez: ki védje meg az igaztalanul megtámadott jobbágyot, ha nem a földesúr?

-26-

Lajos király hadakozásai tömérdek pénzt emésztettek fel, de ő teljes erejével munkált a mezőgazdaság, ipar és kereskedelem virágzásán s az ő uralkodása idején minden téren nagyot haladott az ország. Haladott, fejlődött anyagi és szellemi javakban egyaránt. Nemcsak ő látott és tanult sokat olaszországi hadakozásaiban, de sokat láttak, tanultak a magyar vitézek is, s haza jöve, hasznosították itthon az idegen földön tanultakat. Az ország nevezetesebb városait mindenképen támogatta előbbre haladásukban; a közlekedést, a külső országokkal való kereskedést megkönnyítette jó úttal és - jó pénzekkel. Ő előtte idegen országokba volt kénytelen menni a tanuló ifjuság: főiskolát alapított Pécsen, hol évenként ezer magyar ifjú gyűlt össze az ország minden részéből. Visegrádról Budára költözött át az udvar s palotát épített itt, melyet Attila várának neveztek. Ezzel Buda az ország székvárosává, az ország központjává lett. Itt volt az ország szíve. S ez a szív magyar volt akkor. Mert Lajos király udvarában magyar nyelv és magyar lélek uralkodott, az idegenséget nem tűrte meg a király!

-27-

Az ország nagyobb városaiban sorra emelkedtek a középületek, templomok, gyárak, magánházak. Fejlődött a műipar, különösen az ötvösség. Voltak már festők, szobrászok s két e korbéli magyar szobrász: Dénes és Miklós mester műve volt Szent László híres lovasszobra, mely több száz esztendeig állott fenn Nagyváradon.

A magyar nép igaz lélekkel szerette Lajos királyt: szerette benne a nép atyját, a tiszta életű embert, az igazságos, vallásos lelkű királyt s a bátor szívű hőst, ki részt vett jóformán minden hadakozásban s ki nem a hadsereg mögé huzódva biztatta vitézeit: előre! - hanem a csatasorba állott s úgy kiáltotta: utánam! Éljen Magyarország! Német író jegyezte fel róla, hogy »Éljen Magyarország!« kiáltással rohant a csatába: nincs okunk kételkedni a német író e feljegyzésének hitelességében.

-28-

Nemcsak hadserege által, de ő maga a saját személyében is terjesztette hírét a magyar vitézségnek, a magyar lovagiasságnak. Mely kár, hogy e nagy embernek nem volt fia! Ennek a gondja s folytonos betegeskedés bántotta, emésztette életének utolsó idejét. A dali ifjú- s az erős férfikorban, csatákban kapott sebekből sinylődött öreg korában a nagy király - hány koronás főről lehet ezt még feljegyezni?

Három csatában: Canosánál, Aversánál és Belenél (a litván háboruban) sebesült meg. Végig szenvedte a fekete halál gyötrelmes aggodalmait. Egy ízben (1353.) Zólyomban, vadászat közben

medve sebesítette meg. A megsebzett medve, melyre dárdájával támadott, ledöntötte s két lába szárán huszonhárom marással sebesítette meg a királyt. Bizonyosan meg is öli a királyt, ha idejében le nem szúrja a fenevadat Besenyő János lovászmester.

A sok régi seb okozta szenvedések erősen megviselték a nagy királyt. Megtörve, csöndben, visszahúzódva, a tudományoknak élve és ájtatos imádkozásban töltötte élete alkonyát. Mindkét leányát eljegyezvén (Máriát Zsigmonddal, a későbbi magyar királlyal, Hedviget Habsburg Vilmostal), gyönyörű kápolnát épített a fejevári Boldogságos Szűz templomának egyik oldalán. Maga számára építette a kápolnát: a nagy király, a nagy ember készült a halálra. Az volt az utolsó kívánsága, hogy e kápolnában temessék.

És leszállott érette a Halál angyala: ott találta a nagy királyt Nagyszombatban. Az 1382. esztendő szeptember 10-én éjjel hunyta örök álmokra szemét. A ház, melyben meghalt, ma is megvan. A kápolnának, ahová temették, nyoma sincs...

Sisak Nagy Lajos idejéből.

HUNYADI JÁNOS.

A XIII. és XIV. század folyamán az ország néptelen vidékein nagy tömegekben települtek le oláhok, szerbek, németek s más fajta népek. Jobbágysorban éltek e népek, egy-egy családfő 40 holdnyi földet kapott művelésre, vezetőik pedig, kiknek Felsőmagyarországon *soltész*, Erdélyben *kenéz* volt a címe, 80 hold földet kaptak s azzal a földdel szabadon rendelkeztek. A letelepült idegen népek ez előljárói tehát szabad emberek voltak s az idők folyamán a legtöbbje magyar nemessé is emelkedett. Ilyen kenéz volt Erdélyben, Hunyadmegyében, egy Serbe vagy Serbán nevű oláh ember: a törökverő Hunyadi János nagyapja. Ennek az oláh kenéznek három fia volt: Vajk, Magas és Radul. Hunyadban élvén a család, Hunyadinak írta magát s egy 1409-ben, Zsigmond király korában kelt adománylevelét tanúsítja, hogy az oláh kenéz fia, Vojk, Hunyadi Jánosnak az édesapja, már magyar köznemes, sőt udvari ember vala, ami annyit jelent, hogy Hunyadi Vojk bizonyos számú vitézzel követte Zsigmond király személyét háború idején. Hunyadi Vojké volt Vajdahunyad vára, s az erdélyi alvajda egy levelében *barátjának* mondja, ami mellett tanuskodik, hogy az oláh kenéz tekintélyes férfiú lehetett.

Az 1409-iki adománylevelével már megújított levél s abban előfordul Hunyadi János neve is. Ő volt Vojknak a legidősebb fia s ekkor már nagykorú volt bizonyval. Születése esztendejét bizonyossággal nem lehet tudni, csak sejtethető, hogy 1387 körül született. Természetesen, mendedmonda, hogy a törökverő Hunyadi János Zsigmond király természetes fia volt. Az sem igaz, mit sokan és sokáig állítottak, hogy Hunyadi szinmagyar eredet. A tiszta valóság az, hogy nagyapja oláh kenéz volt, apja már katolikussá lett magyar nemes ember s ő maga mint magyar köznemes lép a magyar történelem szinpadára. Nekünk magyaroknak éppenséggel nincs okunk szégyelleni Hunyadi oláh eredetét; ellenkezően: büszkén kell gondolnunk a magyar faj, a magyar szellem hódító, magába olvasztó erejére, mely ezer esztendő történetünk folyamán oly sok jeles idegen származású embert tett szívvel-lélekkel magyarrá.

Három fia s két leánya volt Hunyadi Vojknak, s mind a két leánya magyar nemes ember felesége lett. Második fia: Jován, szintén vitéz ember volt, sokat hadakozott a török ellen, csatában esett el s a vitézek vitéze nevet érdemelte ki. A harmadik fiú, Vojk, korán halt meg. Hunyadi János az, a három fiú közül, ki első tette halhatatlanná a Hunyadi nevet; ő az, ki a magyar névnek az egész világon hervadhatatlan dicsőséget szerzett hadvezéri lángelméjével s akinek élete pályája az önzetlen honszerelemnek, a habozást nem ismerő önfeláldozásnak mindörökké ragyogó példaképe marad.

I.

Hazám ifjúságának írván első sorban a nagy magyarok életét, fájdalmas érzés fog el a gondolatra, hogy ennek a nagy embernek gyermek- és ifjúkoráról semmit sem írhatok. Csak későbbi élete teszi bizonyossá, hogy a gyermekifjú Hunyadi János játéka a kardforgatás, nyíllövés, dárdahajtás, szilaj méneken való lovaglás lehetett. Vitéznek nevelte őt apja, anyja (Morzsinay Erzsébet), a törökkel való élethalál-küzdelemre nevelték s arról teljesen megfélemedtek, hogy írni és olvasni megtanítsák.

Nyilvános pályája a férfikor legszebb idejében kezdődik. Az bizonyos, hogy tartózkodott Zsigmond király udvarában, mint udvari vitéz s valószínű, hogy a király figyelmét 1428-ban vonta

magára, az Alduna vidékén való táborozás idején. Akkor már kipróbált vitéz volt a törökverő Hunyadi. Megfordult Ujlaky László macsovi bán udvarában, ahol »öt-hat lóval kezdette katonáskodását«. Itt ismerkedett meg az akkor 23-24 éves ifjú a szerb despotával, Lazarevics Istvánnal, akinek mint zsoldos tiszt állott a szolgálatába. Nem Szerbiában, de a despotának valamelyik magyarországi várában szolgált, talán a mai Törökbecsén. Ez időben ismerkedett meg Szilágyi Erzsébettel, kinek atyja, Szilágyi László, a régi Csanád- és Torontálmegyék határán eső Horogszeg kastélyában lakott s mely Becsétől 50-60 kilométer távolságra esett.

Tehát Hunyadi János ifjú- és férfikorának kezdetéről ennyit tudunk: az Ujlaky családnál kezdette a katonai szolgálatot 1410-1414 táján; 1415-től 1427-ig, a szerb despota haláláig, ennek a váraiban szolgált; 1428-ban a király udvari vitéze lett; körülbelül ez időben feleségül vette Szilágyi Erzsébetet; 1433-ban Olaszországba kísérte Zsigmond királyt s oldalán maradt 1437 végéig. Udvari életének idejéből érdemes a feljegyzésre, hogy 1435-ben Zsigmond királytól 1200 forintért zálogba vette Papi mezővárost, a következő esztendőben meg 300 forintot adott *kölcsön a királynak* s ennek fejében Papi helyett a Lugostól délre eső Komját várost kapta zálogul. Nevezetes adat még, hogy Hunyadi János és testvére Jován, 300 katonával szolgált a királyt s mert a király pénzzel nem tudta fizetni a szolgálatot, a komjáti kerületet 1250 forintig lekötötte nekik. Ezek a száraz adatok azt bizonyítják, hogy a Hunyadi-család jómódú család volt. Bizonyára már a kenéz nagypapa vetette meg a vagyon alapját, tovább gyarapította Vojk, míglen Hunyady János, mint a továbbiak folyamán kitűnik, óriási vagyon ura lett. Az oláh kenéz ivadéka egyszerre csak a köznemesi sorból a főnemesek sorába emelkedik, végezetül pedig legnagyobb embere lesz az országnak. De már ezt nem vagyónának, hanem egyéni kiváló tulajdonságainak köszönhető.

-33-
-34-

Hunyadi János.

Zsigmond király meghalt 1437-ben s veje, Albert osztrák herceg lett a magyarok királya. Már 1422-ben összeházasította leányát, Erzsébetet Alberttel s a házasság kötésében az a gondolat vezette Zsigmondot, hogy Albert, a vitéz katona, kitűnő utóda lesz majd a török ellen való védekezésben. Am erre a nagy feladatra más férfiút jelölt ki a sors: Hunyadi Jánost, kinek akkor még ismeretlen volt a neve az országban. Alighogy Albert trónra lépett, a török 1438-ban betört Erdélybe s vagy 70 ezer foglyot hurcolt magával. A következő esztendőben Murád szultán 130 ezer főnyi hadsereggel indult Szendrő megvívására s megmozdult Albert király is. És itt kezdődik

-35-

Hunyadi János világraszóló történeti szerepe. A király Hunyadi Jánost és testvérét, Jovánt bízta meg a szörényi bánság védelmével. Ezt fenyegette Szendrő s a már török kézre jutott Havasalfölde felől a közvetlen támadás veszedelme. A négy szörényi vár védelmének költségeire 2757 forintot utalványozott a király a két Hunyadi-testvérnek s zálogul Madarast, Továnkutat, Szabadkát és Halast adta nekik. A törökök 1439 június havában megkezdették Szendrő ostromát, a király is megindult hadaival, augusztus végén meg is érkezett Szalánkeménhez, de mindössze 27 ezer főnyi sereg gyűlt össze. A titeli révnél már azzal a szomorú hírral fogadták a királyt, hogy az őrség feladta Szendrő várát. Közben a vérhas tizedelni kezdte a magyar sereget s Albert kénytelen volt visszafordulni, anélkül, hogy csatára került volna a sor. Titelnél elhatározta a király az urakkal, hogy a következő esztendőben újra kezdik a hadjáratot s ezzel hazaszéledt a sereg. Ebben a tanácskozásban már részt vett Hunyadi János is s kevéssel utóbb a király testvérével együtt *szörényi bánná* nevezte ki őt, ami annyit jelentett, hogy az egykori oláh kenéz ivadékai a magyar főrendek sorába emelkedtek.

Albert királyban megvolt a készség, hogy az ország egész erejét harcba vigye a török veszedelem ellen, ám jószándékában megakadályozta hirtelen halála. A titeli táborból magával hozta a betegség csiráját, de nem vette komolyan a bajt. Budáról Bécsbe utaztában erőt vett rajta a betegség, mit azzal is növelt, hogy dinnyét evett. Neszmélyen meg kellett állapodnia. Ott halt meg 1439 október 27-én a negyvenkét éves király, kinek uralkodásához szép reményeket fűztek a magyarok.

Alig két esztendeig volt tehát az első Habsburg Magyarország királya. S ahogy meghalt, fenekestől felfordult a rend az országban. Két leány maradt utána, fiú nem. Halálakor a felesége áldott állapotban volt s a haldokló király abban a reményben, hogy a harmadik gyermek fiú lesz, annak a részére hagyta Magyarországot, Csehországot és Ausztriát. De a magyar urak nem akarták király nélkül hagyni az országot s az akkor tizenöt éves Ulászló lengyel herceget kínálták meg a koronával, még pedig olyformán, hogy vegye feleségül a 31 éves özvegy királynét. Sem az özvegynek, sem az ifjú hercegnek nem volt ínyére ez a természetellenes házasság, de azért mind a kettő elfogadta az ajánlatot. Ám míg a magyar urak Ulászlóval egyezkedtek, az özvegy királynénak fia született s most már hallani sem akart a házasságról. Egyik leányának a dajkájával, Kottaner Ilonával ellopatta a Visegrádon őrzött koronát s a tizenkét hetes csecsemőt Székesfejérvárott megkoronáztatta 1440 pünkösdi ünnepén. De bejött Ulászló is a magyar urakkal, Szent István sírjából vettek egy másik koronát s azzal őt is megkoronázták.

Egy helyett két királya volt tehát szegény Magyarországnak: serdülő ifjú az egyik, csecsemő a másik. Az ország két részre szakadott, ki az egyiket, ki a másikat ismerte el királynak. És kiűtött a polgárháború az országban, mikor a nemzetnek egy szívvel-lélekkel egyesülni kellett volna a török ellen. Abban az időben III. Frigyes volt a Habsburg-család feje, kapzsi, nagyralátó ember s az özvegy királyné ennél az embernél helyezte el a magyar koronát, hogy Ulászló fejére ne kerülhessen, s nála zálogosította el az ékszereit is, hogy zsoldosokat gyűjtsön Ulászló ellen. És gyűltek is a cseh zsoldosok, ellepték az ország felső vidékeit: kő kövön nem maradt, ahol ez a zsebrák had elvonult. Ismét előtérbe léptek a hatalmaskodó főurak, kedvük szerint halásztak a zavarosban, országszerte garázdálkodtak a »kiskirályok«. Közben (1443) meghalt az özvegy királyné, de hívei tovább folytatták a harcot Ulászló ellen, sőt Széchy Dénes, az esztergomi érsek, elkövette azt a végzetes ballépést, hogy III. Frigyes császárhoz, a kis László király gyámjához fordult segítségért. Ez éppen elég volt a nagyralátó császárnak, hogy gyámfia nevében magának követelje a hatalmat. Országgyűlést hívott Pozsonyba össze s Ulászlónak megüzente, hogy az országból takarodjék ki.

II.

A magyar urak csak most kezdték látni, hogy mely nagy veszedelem fenyegeti az országot Frigyes császár gyámkodásában. S már-már nyakára ül az országnak Frigyes, ha nemcsak Magyarországot, de Ausztriát is nem fenyegeti a török hódítás veszedelme. Mikor Murád szultán Szendrő várát elfoglalta, e győzelmét ugyan nem használta ki nyomban Magyarország ellen, de nem is töltötte idejét tétlenül. Megvetette lábát Szerbiában és Boszniában s 1440-ben nekivágott Nándorfehérvárnak, mely Magyarország legfontosabb végvára volt. Szárazon és vizen körülzárta a várat, félesztendeig ostromolta, de a csekély számú őrség minden rohamot vitézül visszavert s a szultán siker nélkül vonult el. De az bizonyosnak látszott, hogy következő esztendőben a szultán megújítja a támadást. Ulászló király magát Hunyadi Jánost bízta meg Nándorfehérvár védelmével s Hunyady a magyar területre beütött török csapatokat kiverte, Izsák béget, a szendrői vár parancsnokát pedig, aki útját állotta, Szendrőig űzte. Történt pedig ez 1441-ben. A következő esztendő tavaszán Murád szultán Erdélybe küldött nagyobb haderőt, melynek Mesid bég volt a vezére. De Hunyadi, kinek neve már ekkor rettegett volt a törököknél, Erdélybe siet, ott egyesül Lépes György erdélyi püspökkel s bár elenyészően csekély a törökökhöz képest a hadereje, elébe áll a török áradatnak. Átkel a Maroson s Szentimrénél váratlanul találkozik a törökök előhadával. Meglepi a váratlan találkozás, de nem félemlíti meg. Megtámadja a török előhadat, ez meg hirtelen visszavonul, hogy egyesüljön a fősereggel. A magyarok futásra vélték a visszavonulást, úzóbe fogták az előhadat s ím egyszerre csak körül voltak kerítve. Maga Lépes püspök is elesett a csatában, Hunyadi pedig csak nagy erőmegfeszítéssel vágta keresztül magát s menekült Gyulafehérvárra egy kis csapattal. Am az első kudarc nem csüggesztette el. – Összetoborzotta néhány megye nemességét, a székelyeket s úgy indult az ostromolt Szeben fölmentésére. A törökök kimondták a rettegett Hunyadira a halálos ítéletet. Ők már tudták, hogy, ha Hunyadit sikerül elejteniök, legveszedelmesebb ellenfelüktől szabadulnak meg.

Az volt a terv, hogy minden erejüket a magyar sereg ama szárnya ellen fordítják, melyet

Ulászló.

Hunyadi vezet. Ám a tervet megtudták a magyar táborban s íme, mi történt! Egy Kemény Simon nevű vitéz önként ajánlkozott, hogy fegyvert, ruhát, paripát cserél Hunyadival, ezzel a törököt tévedésbe ejti, hadd támadják őt minden erejükkel, Hunyadi meg, mikor már halottnak vélik, rohanjon rájuk mint a fergeg. A honszerelem fenséges példáját mutatta Kemény Simon. Belerohan a bizonyos halálba, csakhogy megtartsa az életét annak a férfiúnak, kitől remélhető vala, hogy majdan kiveri az országból a törököt s a haza földje újra a békés munkálkodás földje lesz!

Kemény Simon belerohant a halálba, sebektől borítottan esett le Hunyadi János paripájáról s a törökök győzelmi mámorban ujjongtak a rettegett vezér halálán. De kevés ideig tartott a győzelmi mámor. Hunyadi János ezalatt megkerülte Mesid bég seregét, a szebeni őrség meg hátulról támadta meg s hullott a török, mint a kéve. Huszezer török vére festette pirosra a harcmezőt. Elesett Mesid bég is. El a fia is. Rengeteg zsákmányt s foglyot küldött Hunyadi Budára, ő meg átvonult Havasalföldre s meghódoltatá Oláh- és Moldvaország vajdáit.

Így írja be nevét Hunyadi János a magyar történelem könyvébe. Nevétől, dicsőségétől zeng az ország, de ő ezt a csaták viharától nem hallja. A következő esztendőben 80 ezer török lepi el Oláhországot, megtorolni a magyar uralom előtt való meghódolást. De Hunyadi várja a törököt. Az oláh vajda Hunyadi tanácsára a hegyek közé vonul s a török sereg elbizakodottan lép magyar földre. A Vaskapú-szorosnál, Karánsebes és Hátszeg között, tizenötezer főnyi had élén állja útját Hunyadi az ötször akkora seregnek. A rengeteg sereg be akarja keríteni a magyarokat, de Hunyadi hirtelen összehúzódik seregével a szűk völgybe és egyszerre elértemnek a hegyek oldalán elrejtett magyar gyalogosok s három oldalról támadják meg a szűk völgyben előnyomult törököket. A rengeteg haderő nem tud mozogni a szűk helyen, vad futásban menekül s kél át a Dunán. Hunyadi vezéri lángelméje így tette csúffá a 80 ezer főnyi török haderőt!

Most Szerbiába vezet hadát Hunyadi, onnét Bulgáriába, bevette Nist, megszállotta Szófiát, átkelt a Balkánon s amerre járt, dicsőség kísérte a magyar fegyvereket. A dicsőséges hadjáratnak a tél vetett véget. Csak most jelent meg Hunyadi Budán, de nem azért jött az ország szívébe, hogy ünnepeltesse magát, hanem azért, hogy újult erővel indulhasson a török ellen. Az ő nevétől s dicsőségétől visszhangzott az ország, ő benne volt a nemzetnek s az egész keresztény világnak legnagyobb bizodalma. Elérkezettnek hitték az időt, mikor végkép kiverik a törököt Európából. A magyar országgyűlés 1444 tavaszán nagyobb összeget szavazott meg a hadjárat folytatására. S amely nagy volt a keresztény világ bizodalma, oly nagy volt a csüggettség a törökben. A pápa követe, Julián bibornok biztosította Ulászlót, hogy a pápa nagyobb hadihajóval fogja támogatni. És Ulászló letette az esküt a pápai követ kezébe. Arra tett esküt, hogy még a nyár folyamán hadba indul »Görögország felé«. Murát szultánt valósággal kétségbeejtette Ulászló készülődése. Brankovics Györgyöt, a szerb fejedelmet bízta meg, hogy fegyverszünetet eszközöljön ki a magyar királynál. A közbenjárásért azt ígérte Brankovicsnak, hogy visszaadja neki Szerbia törökuralom alatt álló részét s szabadon bocsátja két fiát, kik a szultán foglyai voltak. A szerb fejedelem örömmel vállalkozott a közvetítésre. Egyenesen Hunyadi Jánoshoz fordult, hogy első sorban őt nyerje meg a békének. A nagy Hunyadi kész volt pártolni a békét, ha ennek fejében az ország megkapja mindazt, amiért valóképpen harcolt. Harcolt pedig a magyar korona elveszett tartományainak visszaszerzéséért; harcolt a török támadások örök időkre való megszűnéséért. Ez volt az egyik cél. A másik cél Görögországnak a török uralom alól való felszabadítása s ezzel a töröknek Ázsiába való visszaszorítása volt. Az, hogy a török visszahúzódjék Ázsiába: közös érdeke volt az egész keresztény világnak. A magyar király tehát joggal számíthatott az egész keresztény világ segedelmére. Ám mikor tette került volna a dolog, mindössze a pápától és Fülöp burgundi fejedelemtől kapott a segítségre – ígéretet. És több jel arra vallott, hogy ez az ígéret is jórészt ígéret marad. A pápa és a burgundi fejedelem megrendelt ugyan tizenkét gályát, de nem lehetett számítani arra teljes bizonyossággal, hogy ez a tizenkét gálya idejében megérkezik. Nyilvánvaló volt, hogy ez idő szerint le kell mondani a törököknek Európából való kiűzéséről s egyelőre meg kell elégedni azzal a békével, melyet a szultán felajánlott s melyért jó nagy árat ígért.

A király Szegedre vonult hadával, ott várta a szultán követeit. Azért ment Szegedre, hogy, ha nem sikerül a béke, nyomban megkezdhesse a háborút. Július közepe táján érkezett Szegedre a király s jöttek Brankovics Györggyel a szultán követei is. Az ajánlatok »hihetetlenül előnyösek« voltak. Annyira előnyösek, hogy a király emberei gyanakodtak, hátha az előnyös ajánlatok mögött valami csel lappang. Nevezetesen: a szultán felajánlotta, hogy Szerbiát a területén elfoglalt várakkal együtt visszaadja s nemkülönbben Albániának is azt a részét, melyet Brankovics birt. Ezenfelül szabadon bocsátja Brankovics fiait, százezer aranyat fizet készpénzben s valahányszor a király kívánja, huszonezezer fegyverest ad a rendelkezésére. Mindennek fejében tíz esztendei békét kívánt a szultán.

A király elfogadta a »hihetetlenül kedvező« ajánlatot, azzal a kikötéssel, hogy a szultán nyolc nap alatt kiüríteti a törökök által elfoglalt várakat s a béke megtartására esküvel kötelezte magát. A király tehát kétszer tett esküt ugyanegy dologban. Először arra tett esküt, hogy hadat vezet a török ellen, természetesen azzal a kikötéssel, hogy segítséget kap a keresztény világtól. Ám a pápa által ígért hajóhad nem mutatkozott s így Ulászló sem vállalkozhatott a törökök kiűzésére. De mi történt? Az történt, hogy alig kötötte meg Ulászló a törökkel a békét, Julián bibornok levelet kapott, mely szerint a pápa nyolc gályája elindult s ezt csakhamar követni fogja a burgundi fejedelem négy s a velencei köztársaság nyolc gályája. Ez az értesítés nagy kavardást

okozott a király környezetében. Mit tegyenek most? Ha nem indítják meg a háborút a török ellen, ezzel magukra haragítják azokat, kik a háború bizonyos tudatában fölfegyverkeztek s útnak is indultak. Számíthatnak-e többé segítségre? Viszont, ha megkezdik a háborút, ezzel megszegik a már megkötött békét, a király meg éppen esküjét szegi meg. Ha pedig nem kezd háborút, akkor meg azt az esküt szegi meg, melyet a pápának tett vala. Mindenképpen nehéz helyzetbe jutott a király. Eközben a török néhány várat kiürített, de nem ürítette ki valamennyit. Sőt Brankovics fiait sem hocsátotta szabadon. És emellett a török csapatok folytatták a magyar területre a beütéseket. Ezek a dolgok Julián bibornok mellett szóltak, ki nem szünt meg tüzelni a királyt és tanácsosait: fel kell bontani a békét, meg kell indítani a háborút. A szentszék ünnepélyesen érvénytelennek nyilvánította a békekötést. Ulászlót feloldotta a töröknek tett esküje alól. A lengyel urak a béke megtartását javasolták a királynak, a magyar urak a háború mellett nyilatkoztak. Maga Hunyadi János is. És Ulászló most harmadszor is letette az esküt a főpapok és főurak jelenlétében, most már arra, amire először: megindítja a háborút a török ellen. A napot is megállapította, amelyen megindítja a háborút: szeptember elsején Orsova mellett átkél a Dunán török területre »és mindennemű csel és fortély kizárásával Ruméliába, Görögországba és a törökök kezében lévő más tengeremelléki országokba nyomulunk, és a töröknek még a jelen év folyamán a tengeren túl (Ázsiába) visszaszorítása végett, ami hatalmunkban áll, megteszünk.« Így szól a királynak ez alkalomból kiadott okirata, melyben többek közt a töröknek tett esküt is semmisnek mondja. Ez az eskü, amit most tett, az igazi.

-44-

És a király elindult a hadával, hogy a kitűzött időben átkeljen a Dunán. Vele tartott Julián, a pápa követe, vele tartott a velencei köztársaság követe is. Saját dandárán kívül négyezer lengyel lovas kísérte. Aztán az egri, váradi és boszniai püspök zászlóaljai kísérték még. Útközben néhány főúr csatlakozott hozzá s vagy ezer önkéntes, kiket a papok toboroztak össze. Hunyadi Szegedről Erdélybe ment, hogy ott fegyverre szólítsa a székeleyeket s az volt a terv, hogy Bulgáriában csatlakozik a király seregéhez. Az oláhországi vajda is ígért segítséget. De Brankovics félre állott. Ő nem helyeselte a béke megszegését, jóllehet a fiai még mindig a szultán foglyai voltak. Mindamellett a király bízott a nagy vállalkozás sikerében. Bízott pedig azért, mert Murád szultán a szegedi békekötés után, mint a ki jól végezte dolgát, legjobb hadaival visszament Ázsiába s ha majd a háború hírére vissza akar térni, ott lesz a hajóhad, nem ereszti át a tengeren. Ez így szépen volt elgondolva, a valóság azonban megcsúfolta a szép terveket.

-45-

Október közepén Nikápoly alatt táborozott a király, ide jött Hunyadi is ötezer s Vlád Drakul oláh vajda négyezer katonával. Ezzel a magyar király hadereje húszezer főre emelkedett. Vajmi csekély haderő a nagy feladat végrehajtására. Nikápolytól indult ki a magyar tábor, azzal a szándékkal, hogy egyenest a Fekete-tengernek tart. Útközben néhány csatát megvívta s még nem is értek a Fekete-tengerig, mikor jött a hír, hogy Murád szultán negyvenezer főnyi had élén Kis-Ázsiából, hol hirtelen békét kötött ellenségeivel, a Boszporusnál átkelt a tengeren. Hát a hajóhad mit csinált, hogy az átkelést nem akadályozta meg? A hajóhad, mely huszonegy gályából állott, hatvankét kilométer hosszú vonalban foglalt helyet a tengeren, a török haderőt pedig a Konstantinápolyban lakó genuai kereskedők jó pénzért átszállították a hajóikon. Történt pedig ez október elején. A szultán egyenesen Nikápoly felé indult hatalmasan megnövekedett seregével. De mire ide ért, a szultán sereg már nem volt ott. November 9-én a magyar sereg Várna mellett, a Fekete-tenger partján ütött tábor. Itt tudták meg, hogy a török sereg tőlük nem messzire táboroz. Julián bibornok azt tanácsolta, hogy erősítsék meg a tábor s várják be a hajóhad idejövetelét. De Hunyadi ezt a tervet nem helyeselte. Nyílt csatát akart ő, még pedig azonnal. Nem akart vesztegelni, nem akarta megvárni, hogy rájuk szakadjon a téli idő minden nyomorúságával. Nem egyszer vívott ő már nyílt csatát az övénél aránytalanul nagyobb haderővel és győzött. Most is bízott a diadalban. A hadi tanács Hunyadi mellett döntött. És Hunyadi november 10-én harci rendbe állította a sereget. Várnától ezer lépésnyi távolságban, csaknem négyezer lépés hosszú vonalban állította fel a dandárokat. A balszárnyon ő maga, a jobb szárnyon a három püspök és a horvát bán, a középben a király állott. Az oláh sereg volt az utóhad.

-46-

Húszezer emberrel szemben százezeret állított csatasorba a szultán s mikor látta, hogy a magyar sereg jobb szárnya a felette emelkedő hegységet nem szállotta meg, innét, hol tehát leggyengébb volt a magyar sereg, kezdte meg a támadást. Az első és második rohamot a jobbszárny visszaverte, de csakhamar középük rontott Karadsa pasa az ázsiai lovasság rengeteg tömegével s szétszórták a jobbszárnyat. Ekkor Hunyadi a maga csapataival s a király dandárainak egy részével megrohanta az ázsiai lovasságot, visszaverte s üldözni kezdte azt. Maga Karadsa pasa is elesett a heves ütközetben. De mialatt Hunyadi az ázsiai lovasságot üldözte, veszedelembe került a balszárny, visszatért tehát ahhoz s itt is diadalt szerzett a magyar fegyvereknek. Már-már úgy tetszett, hogy a magyarok részén a diadal. Maga Murád szultán már visszavonulásra is gondolt. Még csak a janicsár gyaloghad állott épen, rendületlenül. Ulászló, aki eddig tétlen szemlélője volt a harcnak, a dicsőség vágyától elragadtatva, dandára élén neki vágott a janicsárhadnak. De a janicsárok álltak rendületlenül a heves támadást. A király igazi hősként osztotta kardjával a halált, de nem sokáig: megsebzett lova elbukott, s lovával együtt elterült a földön. És ekkor ráestek a janicsárok, az egyik levágta a király fejét, lándzsára tűzi s úgy mutatja fel a nagyszerű diadalmi jelt. És elhullanak a király oldala mellől a legjobb vitézek, csak kevesen jutnak a táborba vissza. A vezér, Hunyadi, ezalatt a török lovasságot üldözte s visszatérőben tudta meg a rettenetes csapást. Lelkében megrendülten folytatja tovább az elkeseredett tusát, de hiába, a királyát vesztett seregbe már ő sem tud lelket önteni. A sereg szétszóródik a szélrózsa minden irányába. Menekülni kell a törökverő hősnek is. Menekül Julián bibornok is, de menekülés közben - hol, s mi módon, nem tudjuk - eltűnik nyomtalanul.

-47-

A szultán, ki azzal feküdt le, hogy megverték, arra ébredt, hogy övé a diadal. Várta a harc megújulását s íme a magyar sereg szétszóródott. Azt a keveset, akik a magyar táborba

menekültek, lemészárolták. Némelyek három, mások tizenkétezerre becsülik a magyar elesettek számát, a törökök veszteségét 30-40 ezerre. De a szám mellékes. A fő az, hogy rettenetes csapás érte itt az országot. A nagy vállalkozás kudarcot vallott, a király elesett, Hunyadi pedig bolyongása közben az oláh vajda fogságába esett, ki ismét a törökhöz pártolt, de bántani még sem merte a törökverő Hunyadit: végre is szabadon eresztette.

-48-

III.

De vajjon elesett-e valósággal a király a várnai csatában? Ezzel a kételkedő kérdéssel biztatták magukat a magyarok. Maga Hunyadi János sem tudott erről bizonyosat mondani. Ám a király hazajövetelét hiába várta a nemzet. Mikor 1445-ben Székesfehérvárt országgyűlést tartottak, még sokan bizakodtak abban, hogy él a király. Egyelőre tehát hét főkapitányt választottak az ország kormányzására, vegyesen az Ulászló és V. László híveiből. Hét főkapitányt, akik közt a becsületes, tiszta kezű Hunyadi mellett ott volt Giskra, a cseh zsoldosok vezére, a felvidéki nép e réme is! E hét főkapitány működésének idejére esik e kor egyik legnevezetesebb férfiának, Zrednai Vitéz Jánosnak nagyváradi püspökké való kinevezése. Kőrösmegyei szegény nemes család sarjadéka volt Vitéz János s a királyi udvarnál kötött vele barátságot Hunyadi, aki csakhamar felismerte benne a kiváló államférfiúi tulajdonságokat. Még Zsigmond király kancelláriájában kezdte meg hivataloskodását, Ulászló idejében országos itélőmesterré lett, majd a váradi káptalan prépostja. A várnai ütközetben elesvén a váradi püspök, ennek helyére a váradi káptalan egyhangulag választotta meg Vitéz Jánost. A választás Hunyadi János felszólítására történt, aki a Tiszántúli főkapitányság tisztjét viselte. Így kerül Hunyadi oldalára Vitéz János, akinek ezidőtől kezdve nagy szerep jut az ország dolgainak intézésében. Ő írja Hunyadi nevében a szebbnél szebb leveleket a pápához, a keresztyén fejedelmekhez; az ő gyönyörűen fogalmazott levelein át beszél Hunyadi János a keresztyén világhoz: a várnai szerencsétlenség nem törte meg a magyar nemzet erejét, bátorságát, él a magyar vitézség, kiköszörüli a csorbát mielőbb! »A háborúk természetét megfontolva – írja a pápának Hunyadi – úgy találom, hogy a hadviselőknél mindig közös sorsuk volt: a mennyei intező tetszéséhez képest, hol győzni, hol veszteni. Isten ítéljen azok fölött, kik segílyt ígértek és azzal kecsegtettek, hogy a diadal kiküzdésére minden elő van készítve, azután pedig ígéreteiket nem teljesítvén, cselt vetettek nekünk. Azonban a fájdalom, amely lelket betölti, bátorságomat még növeli. A vallás, a keresztyénség szolgálatában az életet és a halált egyaránt megvetem. Erőfeszítéseimmel, míg a lélegzet bennem tart, *míg a hazán ejtett sebeket meg nem gyógyítottam, róla a gyalázatot le nem töröltem*, föl nem hagyok.«

-49-

Szebb jellemrajzot lehetne-e írni Hunyadirol, a magyar haza és a keresztyénség e halhatatlan védőjéről, minőt e néhány sorban ad magáról? Ha nem is ő írja a levelet, az ő lelke szólal meg abban: bizonyítják cselekedetei. Hunyadi mint főkapitány is becsülettel végezte dolgát, amit éppenséggel nem lehet mondani főkapitány társairól. A nyers erőszak lett az úr az országban. Nem volt, aki megzabolázza a féktelenkedő nagy urakat. Fenekestől felfordult a rend, s igazi szerencséje volt az országnak, hogy a török nem használta ki a várnai diadalt. E fejtelenségnek akart véget vetni az 1446-iki országgyűlés azzal, hogy a gyermek Lászlót megválasztotta királynak, feltételeken: ha Ulászló május 30-ikáig vissza nem tér s ha Frigyes császár kiadja a gyermek-királyt és a – koronát. Frigyes császárnak pedig eszeágában sem volt, hogy az országgyűlés kérését teljesítse. Sem a gyermek-királyt, sem a koronát nem adta ki a kezéből. Erre új országgyűlést hívtak össze még ez évben Pestre. A nemességet fejenként hívták meg e gyűlésre s az nagy számban is jelent meg a Rákoson.

-50-

Ez az országgyűlés határozta el, hogy a király kiskorúsága idejére kormányzót választ s mindjárt meg is választotta Hunyadi János személyében. És választottak melléje egy tizenkét tagú tanácsot; ennek a tanácsnak a fele köznemesekből állott.

Nyilvánvaló, hogy az egész köznemesség egy emberként állott Hunyadi mellett: csak így volt lehetséges, hogy a királyi hatalommal felruházott kormányzói állást azzal a férfival töltsék be, ki, ha legnagyobb embere is volt ez idő szerint az országnak, még tíz év előtt egyszerű köznemes volt. Ő, ki testestől-lelkestől katona volt, nem örült a kormányzói állásnak, de elfogadta vonakodás nélkül, mert ezt diktálta neki a hazafiúi kötelesség. Kormányzója lett az országnak, oly hatalommal, »amilyen a királyi felségnek volna«, – így szól a törvény, – de ő sohasem élt vissza e hatalommal, sőt ő maga volt az, aki azt kívánta az országgyűléstől, hogy »határozzák meg az utat és a módot, amely szerint a kormányzói hivatal ügyeit és az ország védelmét intézheti, nehogy a határon túllépjén és hatalmát esküjének megsértésével kelleténél tovább terjessze ki«.

-51-

Az ország javára, üdvére kívánja használni a ráruházott nagy hatalmat. Egy pillanatra sem feledkezik meg a nagy feladatról: addig nem lesz az országnak nyugalma, míg a törököt ki nem veri Európából. De a nagy feladat végrevitelében folyton hátráltatja Frigyes császár ellenségeskedése, ármánykodása. »Hazánknak a pogányok támadása nem árt annyit, mint az ő váratlan ellenségeskedése!« – így tört ki a nagy hazafi egy levelében, melyet a pápához 1446 október havában intézett.

»Polgárháboruktól zaklatott hazánk – így szól Hunyadi e levele – Isten kegyelméből lassankint nyugalomra jutott, és erejét a hitetleneknek Európából való kiűzésére kezdte irányítani. Azonban a fejedelem, ki a keresztyénvilág Augustusának címét viseli, a behegedt sebeket újból feltépi és új vizsályokat támasztván, a békét felbontja; ámbár jól tudja, hogy *hazánkra joga nincs...*« És elmondja a levél további folyamán, hogy »jogtalanul visszatartja a királyt és a koronát, sőt újabb foglalatásokat tesz, királyi és egyházi jövedelmeket bitorol, a népet zsarolja, várakat épít, a templomokat megszentelteleníti...«

Hunyadinak tehát le kellett előbb számolni Friggyessel, csak úgy indulhat vala a török ellen. Megüzente Frigyesnek a háborút. De levelet írt az osztrák rendeknek s Bécs városának, hogy nem nekik, csupán Frigyes személyének szól a hadüzenet. Átkelt a Rábán, Stájerországot, Karinthiát és Krajnát elárasztotta hadaival. A császár nem tudta megvédeni tartományait, de engedékenységre sem tudta elszánni magát. Hunyadi tehát Stiriából Bécs ellen indult. Ettől már megijedt a császár, békét ajánlott, Hunyadi nagy zsákmánnyal visszatért, miután abban állapodtak meg, hogy majd Bécsben megkötik az egyezséget. El is mentek Bécsbe a magyar urak, de itt azonnal kitűnt, hogy Frigyes csak időt akart nyerni, a magyarok jogos követeléseinek teljesítéséről hallani sem akar. Az urak visszajöttek, Hunyadi meg újabb háborúra készült. Segítségül hívta a lengyeleket. A lengyel rendekhez intézett e levele nagyon érdekes. Azt írja benne többek közt: »a magyarok és németek közt uralkodó gyűlöletnek csak fegyver vethet véget!« De újabb háborúra most nem került a sor: két évi fegyverszünetet kötöttek. Ez a fegyverszünet nem Frigyestől, hanem Magyarországtól követelt áldozatot. Frigyes egyelőre megtartotta a koronát s az elfoglalt városokból csak Gyórt adta vissza. És folytatta tovább a nemzet türelmét erős próbára tevő mesterkedéseit. A béke ügye csak húzódott s a magyar urak, kik folyton jártak Bécsbe, végre elvesztették türelmüket, azt mondták: többé nem mennek Bécsbe, hanem ha Frigyes békét akar, küldje a követeit Budára! A béketárgyalások félbemaradtak, Hunyadi pedig készült a török ellen. Az ő lelkét állandóan izgatta a várna csata megtorlása. A pápa is biztatja erre folytonosan. Még hercegi címet is ad Hunyadinak, hogy még jobban lekötölezzék a hitetlenek ellen való háborúra. De Hunyadi János nem örül a hercegi címnek. Őt sem a hatalom, sem a cím nem szédítette el. Lelkében megmaradt egyszerű köznemesnek. Megköszönte a címet, de sohasem használta s egyenesen megírta levelében, hogy ő a szentszéktől hazája megmentésére várt segítséget, nem pedig a maga részére kitüntetését. »Ha – úgymond – a szentszék személyemet és személyemben a keresztyénség ügyét meg akarja tisztelni, ám valósítsa azt, amire bennem reménységet ébresztett!«

-52-

-53-

Így ír Hunyadi János. Fenségesebb példáját a magával nem törődő, csak a haza javát, üdvét szolgáló honszerelemnek lehet-e találni ennél az egész világ történetében?

Valóban az országnak egyébre lett volna szüksége, mint arra, hogy Hunyadi hercegi címet kapjon. A törökverő hősnek égett a lelke a megtorlás vágyától, de a honnét segítséget várhatott volna, elmaradott a segítség: a pápától is, a keresztyén fejedelmektől is. A szerb fejedelem s a boszniai király, a magyar korona két hűbérese, egymással hadakozott. Horvátországban Cillei Henrik gróf, a gyermek László király anyai nagybátyja, a Felvidéken pedig Giskra garázdálkodott. És Hunyadi mégis elindult a török ellen. Azt írta Kázmér lengyel királynak: »Vagy sikerülni fog királyom haláláért boszút állanom, vagy magam is feltalálom a halált!«

És elindult mindössze 24 ezer főnyi haddal, egyenesen Bolgárország felé. Amint erről a szultán értesült, *másfélszáz ezer főnyi* haderővel Szerbiának indult, hogy Hunyadit Magyarországtól elvágja. De Hunyadi meghiusította a szultán tervét: a Rigómezőn táborba szállott s ott várta be a törököt. A szultán nem merte megtámadni Hunyadit a jól megerősített táborban s azon mesterkedett, hogy onnét kicsalja. Először követeket küldött hozzá s százezer aranyat és békét ajánlott fel neki. Hunyadi az ajánlatot visszautasította. Most a szultán úgy tett, mintha nem akarna háboruba ereszkedni, fölszedte sátrát, átkelt a Szidnica folyón s visszavonult. Átkelt Hunyadi is. Csak erre várt a szultán, mindjárt megállott s megkezdte a csatát. Déltől estig tartott a csata, de eldöntetlen maradt. Éjjelre mindakét sereg visszahúzódott a táborba, azzal a gondolattal, hogy másnap folytatják a csatát. De Hunyadi nem várta meg a reggelt: éjfélkor meglepte a török táborát. Ám a terve nem sikerült. Súlyos veszteséggel járt az éjjeli támadás. És Hunyadit nem csüggesztette el az éjjeli kudarc. Reggel újra kezdte a csatát. Egy maroknyi magyar sereg állott szemben a rengeteg török haderővel. És ez a maroknyi sereg talán diadalmaskodik az aránytalanul nagyobb török seregen, ha csataközben Dán oláh vajda az ellenséghez át nem szegődik. Ez az árulás eldöntötte a csatát. A megfogyatkozott kicsiny sereg megfutamodott s magával sodorta a vezért is. Szörnyű volt a törökök vesztesége: több török (34 ezer ember) esett el, mint amekkora eredetileg volt a magyar sereg, de hiába: mégis csak övék volt a diadal.

-54-

Hunyadi a táborba menekült. Azt hitte, itt talál még annyi katonát, hogy újra kezdheti a csatát. Nem kezdhetette újra. Csekélyszámú kísérettel visszaindult Magyarországra. De útközben egy üldöző török csapat kezére került, ez meg két katonára bízta a nemes vad őrizetét. Szerencsére, a katonák összevesztek az ő aranyláncán, Hunyadi hirtelen kirántotta egyiknek a kardját a hüvelyéből, ezzel egyik katonát levágta, a másikat pedig megszalasztotta. Hegyeken, erdőkön, járatlan utakon bolyongott a világhíres hadvezér, elkerülve a falukat, a városokat, nehogy a szerbek kezére kerüljön Méltán félt attól, hogy, ha felismerik, Brankovics fejedelem fogságába kerül, a kivel akkor ellenségeskedésben élt. Hiábavaló volt az óvatossága: egy szerb paraszt, kit kalauznak fogadott, Nándorfejevárr helyett Vég-Szendróre kalauzolta, ott felismerték s mégis csak Brankovics kezébe került. Óriási váltságot kapott Brankovics Hunyadi Jánosért. Követelhetett akármit, megadták, csakhogy Magyarország kormányzóját megtartsák – Magyarországnak. A magyarok méltán félhettek attól, hogy Brankovics a törökök remét kiszolgáltatója a szultánnak. Állítólag meg is próbálta ezt, de a szultán az ajánlatot visszautasította: nem akart ily gyáva módon jutni a nagy hadvezér fejéhez. Követek mentek Brankovicshoz, megfenyegették. Brankovics ki is adta Hunyadit, de ennek fejében kapott százezer aranyat, visszakapta magyarországi uradalmait, melyeket hűtlensége miatt elvesztett tőle; visszakapta a Magyarországhoz csatolt szerb várakat, s hogy a zsarolást a magyar nemzet meg ne torolhassa, kikötötte, hogy Hunyadi idősebb fia, László, kezesül nála marad s leányát, Erzsébetet feleségül veszi!

-55-

Súlyos, nagy váltásot fizetett tehát az ország Hunyadiért, de szívesen fizette érte. Megszabadulásának örömétől visszhangzik az ország. Mintha nyert csatából érkeznek vissza, oly nagy az öröm! Csakhogy él! A nemzet bizalma nemhogy megrendült volna, de még jobban megerősödik. A veszteséget kiheverik, a csorbát kiköszörülik, hisz él Hunyadi János! Ő maga sem csügged s ünnepélyesen jelenti ki, hogy a harcot folytatja, »míg vagy diadalmaskodik, vagy a tusában halálát leli!« De egyelőre le kellett mondania a háború folytatásáról. Abban állapotott meg az országos tanács, hogy fegyverszünetet kötnek a szultánnal a király nagykorúságáig. Hosszas tárgyalás után létrejött az egyezség Frigyesel, 1450-ben. Ez egyezség szerint László 18 éves koráig Frigyes gyámsága alatt marad s Bécsben nevelődik; ami magyar város és vár a keze között van, addig megtartja. Ellenben elismeri Hunyadi kormányzóságát s őt e tisztségben támogatja.

-56-

Ez egyezséget megelőzően kötött egy más egyezséget is Hunyadi, még pedig Garai László nádorral és Ujlaki Miklós erdélyi vajdával. »Véd- és dacszövetséget« kötött a három előkelő ember, melyben egymásnak erős barátságot fogadtak, ellenségeikkel szemben kölcsönös támogatásra kötelezték magukat; Lászlónak Frigyes kezéből való kiszabadítására egyesültek - s mindezeknek megtartására meg is esküdtek. Nyilvánvaló, hogy Hunyadi Jánost e szövetségre nemcsak az ország, hanem saját családjának érdeke is kényszerítette. A féktelenkedő főurakkal szemben szükség volt e szövetségre, szükség volt Frigyesel szemben is, de szüksége volt magának Hunyadinak is, hogy fiai sorsát, jövőjét biztosítsa. Midőn Brankovics foglya volt, kényszerűségből eljegyezte idősebb fiát Brankovics unokájával, Cillei Ulrik leányával. Most ezt az eljegyzést felbontották s Lászlót Garai nádor leányával, Máriával jegyezték el. Viszont, hogy Brankovicsal és Cilleivel is megmaradjon a barátság, Hunyadi a kisebbik fiát, Mátyást jegyezte el Cillei Erzsébettel. A legelőkelőbb családokkal készülődött tehát a Hunyadi-család atyafisága. De csakhamar kitűnt, hogy az egész szövetség, az egész összeházasodási terv nem volt őszinte a nevezett urak részéről. Midőn Hunyadi a garázda Giskra megfenyítésére indul, az előkelő atyafiak mind cserben hagyják s az álnok Frigyes ígért támogatása is elmarad. Magára hagyatva küzd meg Giskrával s félbe kell hagynia a hadjáratot, hogy új sereget gyűjtve fékezze meg a felvidék e rémét, míg végre sikerül is ez neki. És kiszabadul a gyermek király is Frigyes kezéből, jóval előbb, mint az egyezség kötelezte rá. Nem önként tette, hanem kényszerűségből. Az osztrák és a cseh urak egyértelműleg felléptek Frigyes ellen s követelték a gyermek király kiadását. A csehek kormányzót választottak Podjebrád György személyében. És megmozdultak a magyarok is. De Frigyes kezdetben hallani sem akart a gyermek király kiadásáról. Közben római császárrá koronázták s most még kevésbé vette figyelembe a magyarok, csehek és osztrákok együttes követelését. Végre is az osztrákok és csehek fegyvert fogtak, ostromolni kezdték Bécset, Hunyadi is készülődött, s a gógös császár megadta magát: a tizenhárom éves Lászlót kiadta Cillei Ulriknak, a magyarok pedig követséget küldöttek a gyermek királyért. Ebben a követségben részt vett a fiatal Hunyadi László is. Vitéz János püspök volt a küldöttség szónoka s ékes beszédben üdvözölte a gyermek királyt, aki szajkómódjára betanult beszéddel válaszolt. De az uraknak tetszett ez is. Mert azt mondta többek közt a gyermek: »Magyar vagyok, Magyarországon fogok lakni!«

-57-

-58-

A gyermek király Bécsbe hívja össze az első országgyűlést s ezen akkor senki sem ütközött meg. Hisz országgyűlés után úgyis *haza* hozzák a királyt.

Fölment Hunyadi is Bécsbe s alávetette magát az udvari szertartásnak: térdre ereszkedett a gyermek király előtt s úgy tette le hatalmát a király kezébe. Ezzel megszűnt Hunyadi kormányzói tiszte, de a király, érdemeinek jutalmául, Magyarország királyi főkapitányává és a királyi jövedelmek kezelőjévé nevezte ki s hogy Hunyadit és híveit még jobban lekötölte, Vitéz Jánost az ország főkancellárjává. Egyben Hunyadinak adományozta Déva és Görgény várát; Beszterce városát és kerületét kivette az erdélyi vajda hatósága alól s ennek örökös főispánságát és grófságát Hunyadira és maradékaira ruházta. De még itt sem állott meg a jutalmazásban: az alig husz éves Hunyadi Lászlót Horvátország és Dalmácia bánjává nevezte ki, de úgy, hogy ebben a tisztségben az ifjú bán leendő apósával, Cillei Ulrikkal, ki egyben a gyermek királynak a gyámja is, osztozkodjék.

Hunyadi László.

Mindezekből az tűnik ki, hogy Hunyadi hatalma a kormányzóságról való lemondás után nem csökkent, sőt tán növekedett. Hirdették is, hogy nagyobb a hatalma, mint a királyé. Az egész országot úgyszólván haszonbérbe vette, kötelezván magát, hogy a neki átadott közjövödelmekből ő viseli a közterheket s a királynak az udvartartás költségeire évi 24 ezer aranyforintot fizet. Csehországban Podjebrád, Ausztriában Cillei, Magyarországon Hunyadi volt a legnagyobb hatalom, midőn 1453-ban, oly sok huzavona után, a gyermek királyt V. László néven megkoronázták. De a gyermek király Cillei kezébe került s volt rá gondja Cilleinek, hogy a maga kezébe kerítse a főhatalmat. Egymaga akart uralkodni a király nevében az egész ország felett s hogy e célját elérje, a legerkölcstelenebb eszközöktől sem riadott vissza. A gyermek testi és lelki megerősödését szándékosan elhanyagolja s állandóan »a gyönyörök és szórakozások mámorában tartotta«. A koronázás után visszavitte Bécsbe a gyermek királyt, ahol ez volt az életrendje: Reggel, alighogy elhagyta ágyát, görög csemegeborral és cukorba főtt dióval kínálták; azután misére ment; amikor a terembe

-59-

visszament, terített asztal várta, szárnyas sültekkkel és magyar borral. Ebédre mindig legalább tizenhárom ételt és erős osztrák borokat szolgáltak fel; ezalatt bohócok, énekesnők és táncosnők előadásaiikkal a király érzékiségére hatottak, míg gyenge elméjét hízelgő udvaroncok a nagyság álmokképeivel töltötték meg. Ebéd után pihent. Mikor felébredett, erős bor és befőtt gyümölcs az érzékeket új gyönyörökre tették fogékonyakká. Ekkor a király néha a tanácsosok ülésébe ment; de legtöbbször a városba lovagolt kecses hölgyek látogatására. Visszajövet készen találta a vacsorát, mely válogatott gyönyöreivel késő éjjelig húzódott el. És ennek ellenére lefekvés előtt újból borral és cukros gyümölcscsel kínálták.

-60-

Ezt az életrendet Enea Silvio sienai püspök írta le s örökítette meg az utókornak. Így nevelte Cillei Magyarország királyát! Ez a király nem fogja megvédeni Magyarországot a török ellen. Pedig 1453-ban, tehát a gyermek király hazahozatalának esztendejében nagy, világtörténeti jelentőségű esemény történt: II. Mohamed szultán bevette Konstantinápolyt s ezzel véget vetett a hajdan hatalmas görög császárságnak. Ezzel a foglalással a török megvetette lábát Európában s most már csakugyan nagy oka volt a nyugtalankodásra a keresztyén világnak. Ha valaha, most volt szükség oly kipróbált becsületességű, vitéz s bölcs hadvezérre, minő Hunyadi János vala. De a gyermek király, ki kezdetben mindenképpen kitüntette, nem tudta megbecsülni a nagy embert. Mikor a magyar urak Bécsbe mentek érte, nagy hangon hirdette és fogadta, hogy »magyar vagyok s Magyarországon fogok lakni«, de magyarnak nem volt magyar, megmaradt németnek, léhának, könnyelműnek s mihelyt bajba került az ország, elindult Bécsbe.

A szultán pedig, elfoglalván Konstantinápolyt, nem pihent, hanem folytatta a hódítás munkáját. Brankovics fejedelem magyar földre menekült, a szultán egyenest Nándorfehérvárnak indult. Ekkor már a gyermek király egészen elhidegült Hunyaditól: volt erre gondja Cilleinek. De mikor egész Európát rémület töltötte el a török közeledtére, ismét csak Hunyadi felé fordult a közfigyelem s az 1454-iki országgyűlés őt bízta meg a fővezérséggel, elrendelvén az általános fölkelést. Ez az országgyűlés fej- és jószágvesztéssel fenyegette meg azokat, kik szükség esetén hadba nem állanak, ám a főurak, köztük első sorban Cillei és Garay, nem a töröktől féltek, hanem Hunyadi hatalmától. Alattomos fondorkodásokkal, cselszövésekkel igyekeztek félrelökni korának legnagyobb hőst s Cillei az általa léhán nevelt kiskorú királlyal könnyen tudta elhitetni, hogy Hunyadi a maga fejére akarja tenni a koronát. Egy ízben szinte törbe ejtik, kész a terv, hogy eltegyék láb alól, eltegyék a legválságosabb időkben. És ekkor mutatta az igazi honszerlem legragyogóbb példáját az egykori oláh kenéz ivadéka. Az ármánykodásokra azzal felelt, hogy a török fenyegető közeledtére - elfeledte a bántalmakat. Mikor Cillei a királlyal Bécsbe szalad s a főnemesség, követvén a király példáját, összedugott kézzel várja a törököt, ő egymaga tízezer zsoldost ajánl fel a haza védelmére! De a fenséges példát nem követték a többi urak. Midőn II. Mohamed 1456 július első napjaiban 150 ezernyi sereggel, 300 ágyúval Nándorfehérvár alá érkezett s ostrom alá fogta a várat, alig néhány főúr állott ki Hunyadi mellett. Az igazi segítség az a lelkes sereg volt, melyet Kapisztrán János, a lánglelkű, ékes szavú ferencrendi barát toborzott össze parasztokból, diákokból és barátokból, kik többnyire vasvillákkal, botokkal, szekercékkel, kaszákkal voltak fölfegyverkezve. Ezzel a tanulatlan, fegyelmezetlen sereggel, melyet közben tanítani kell, aratja utolsó és legfényesebb győzelmét Hunyadi a törökön. Utolsó győzelmét, mert a táborban kiütött ragályos betegségek áldozatául esett: Kapisztrán János karjai közt lehelte ki lelkét, megáldván előbb fiait s utolsó szavaival is lelkesítvén a halálos ágya köré sereglert vitézeket a török ellen való hadakozásra.

-61-

-62-

A magyar nép diadala volt a nándorfehérvári diadal. Idegen segítség jóformán semmi. A gazdagabb főurak nemcsak hogy részt nem vettek e harcban, de még akadályozták is Hunyadit a készülődésben. A kisenemesség és jobbágság: ez volt a törökhöz képest maroknyi sereg zöme, ez a had követte Hunyadit határtalan lelkesedéssel, tette tönkre a 200 naszádból álló török hajóhadat. A vár védői csodálatos hősiességgel verték vissza a törököt s mikor egy török vitéz már feljutott a vár fokára s ki akarta tűzni a félholdat, egy Dugovics Titusz nevű hős, másként nem tudván lelökni a törököt, átölelte s vele együtt zuhant a mélységbe. A hősi tetten fellelkesült sereg csodát művelt. Vad össze-visszaságban szaladt a török, a magyar mindenütt nyomában, maga a szultán is megsebesült s az éjszaka sötétjében menti meg életét.

Kapisztrán
János.

Nemcsak az országban, az egész keresztyén világban végtelen nagy volt az öröm. Megszólaltak a harangok mindenütt, hirdetvén a nagy diadal örömét. Segíteni nem segített, de ünnepelni ünnepelt a keresztyén világ. Sőt a pápa még fejedelmi koronát is akart küldeni a törökverő hősnek. De elkészt vele: a törökverő Hunyadi csakhamar a nándorfehérvári diadal után, 1454 augusztus 11-én, Zimonyban jobblétre szenderült. Innen vitték holttestét a gyulafehérvári családi sírboltba. És követte gyorsan hűségese társa, az ékes szavú Kapisztrán is, ki az újlaki zárdában halt meg október havában. Az egyház a szentek közé avatta Kapisztránt, Hunyadiról pedig háromszáz év múltán XIII. Kelemen pápa, mikor 1758-ban Magyarország uralkodóját az »apostoli király« címével ékesítette fel, így emlékezett meg: »az ellenség hatalmas seregei fölött kivívott küzdelmeivel nevének olyan dicsőséget biztosított, hogy az a késő századokban sem fog feledésbe menni!«

-63-

És most lássuk, miként hálalta meg V. László ama férfit nagy szolgálatait, akinek honszerelme, önfeláldozása, becsületessége példaképpül szolgált nemcsak hazájában, de messze túl annak határain.

A nándorfehérvári diadal után a király visszajött Bécsből. Jöhetett bátran: elmúlt a veszedelem. Ki kellett volna használni a diadalt, kezdett is valamit a király, toborzott is sereget, melynek fővezérévé Cillei Ulrikot tette meg! Ennek az álnok embernek pedig kisebb gondja is nagyobb volt, hogy komoly háborút kezdjen a törökkel: a Hunyadi-ház hatalmát akarta megsemmisíteni s ezzel együtt elrabolni a család vagyonát. Hunyadi László kezén volt Nándorfehérvár s elsőbbit is ezt akarta megszerezni. Felszólította Lászlót, hogy, miután atyja mint kormányzó, nem számolt el a közjövödelmekkel, adjon számot azokról ő, s ha netalán hiány mutatkoznék, térítse meg. Ez az aljas kísérlet azonban balul ütött ki Cilleire, mert a király még sem mert kikötöni a Hunyadi-családdal. Levelet adott Hunyadi Lászlónak, melyben elismerte, hogy a kormányzó hűségesen kezelte a jövödelmeket. Viszont László esküvel fogadta, hogy kiadja a végvárakat. Szinleg kibékült Cillei is s újra megállapodtak abban, hogy László öccse, Mátyás, feleségül veszi a vén ármánykodó leányát, Erzsébetet. E »békekötés« után indult a király, hogy meglátogassa Nándorfehérvárt. Vele ment Cillei is. Hunyadi László és nagybátyja Szilágyi Mihály, őszinte hódolattal fogadták a királyt, kellő tisztelettel Cilleit. Másnap reggel Cillei és Hunyadi László az egyik teremben tanácskoztak s tanácskozás közben oly szenvedelmes haragra lobbant Cillei, hogy kardot rántott Hunyadi Lászlóra. Kardot rántott az ifjú vitéz is, a zajra emberei berohantak s Cilleit holtra vagdalták. Természetesen, sem a királyt, sem kísérétét nem bántották László emberei, de, hiába, a király szívében gyökeret vert a félelem. Megerősödött benne a hosszú időn át mesterségesen táplált gyanú, hogy a Hunyadi-család az ő életére tör. Szinleg megbocsátott ugyan Hunyadi Lászlónak, sőt ki is nevezte az ország főkapitányává. Aztán elment Temesvárra, ott Hunyadi János özvegyét is megnyugtatta, hogy Cillei halálát nem torolja meg. Még meg is esküdött erre a templomban. Ám amint Budára ért s biztosságban érezte magát, kész volt a terve: ártalmatlanná teszi a két Hunyadi-fiút. Következő év (1457) tavaszán Budára hívta a fiúkat. És azok mentek bátran, gyanútlanul, hisz a király megesküdött, hogy »bántani nem fogja«. Fölment a két ifjú a palotába (március 14-én volt ez) s a király, amint színe előtt megjelentek, katonák kezére adta s fogságra vetteté a törökverő Hunyadi János fiait!

Szörnyű izgalom szállotta meg a magyarok lelkét az elfogatás hírére, Pesten és Budán. A harangokat félreverték, Pestről átrohantak a Hunyadi névért rajongó vitézek, hogy kiszabadítsák a fiúkat. De már akkor megszállotta Budát Giskra a cseh zsoldosokkal, ezek visszaverték a magyar vitézeket, a király meg nagy hirtelen valami bíróságot állított össze s ez a bíróság halálra ítélte mind a két Hunyadit. Gyalázatos vádakkal illette őket: a király életére törnek; el akarják a trónt foglalni!

Március- 14-én érkezett Budára László és Mátyás s 16-án már végre is hajtották a halálos ítéletet Lászlón: a Szent György-téren hóhér pallosa szelte le a daliás ifjú szép fejét. És ezt a gyalázatoságot még nagyobb tetézte a király. Március 21-én nyílt levelet adott ki, melyben bepiszkolta a nagy Hunyadi János emlékét is, felsorolván »a haza és a trón ellen elkövetett bűneit«.

Alkonyatkor - úgyszólván titokban - hajtották végre Hunyadi János fiának lefejezését, mert nem ok nélkül tartottak attól, hogy a nép, mely rajongással szerette Hunyadi Jánost s e szeretetét átruházta fiaira is, a törvénytelen, igaztalan ítélet végrehajtását megakadályozza. Ám a budai nép, mely egész nap kint a szőlőhegyek közt hullatta véres verejtékét, csak este, mikor fáradtan tért haza a munkából, tudta meg, hogy mi történt. Futó tűzként terjedt el a megdöbbenő hír, hirtelen megelevenedtek az utcák, a felháborodás hangja kitört az egyszerű szőlőmunkások szívéből s valóságos zendülés támadt: az *első utcai zendülés*, melyről tudomásunk van.

A katonaság szétverte a zendülő parasztokat, de ezzel nem fojtották el a mértéktelen felháborodást, mely országszerte hatalmába ejtette a jobb érzésű emberek szívét. Ezt a felháborodást még fokozta a király rágalmazásokkal teljes nyílt levele. Meg kellett torolni a Hunyadi János nevén, becsületén ejtett sérelmet, fiának igaztalan kivégzését. Forrongott az egész ország, különösen a köznemesség és parasztság. Szilágyi Mihály, a Hunyadi fiúk nagybátyjának zászlaja alá nagy tömegekben verődtek össze a Hunyadi-család meggyalázása miatt felháborodott hazafiak. Csaknem egész Erdélyt elfoglalta Szilágyi, Hunyadiné zsoldosai pedig már-már elfoglalják Budát, s a felvidéken is kitör a lázadás a király ellen. Ha a király hálátlan volt Hunyadi iránt, nem volt az a nemzet. Nincs az országban maradása a Hunyadiak becsületében s vérében gázoló királynak. És a gyáva V. László, mint a nándorfehérvári csata elől, most is Bécsbe menekül. Nem mer szembenézni a nemzet jogos felháborodásával. Szalad az országból, de futtában sem feledkezik meg arról, hogy érzékeny sebet üssön a nemzet szívére: viszi magával a kis Hunyadi Mátyást is, a nemzet büszke reménységét. Aztán Bécsből Prágába megy, ott akarja megtartani lakodalmát egy francia hercegnővel, de erre nem kerül a sor: hirtelen megbetegedett s pár nap múlva meghalt. Állítólag megmérgezték.

Ez a nagy nemzeti megmozdulás mindennél fényesebben mutatja: kije, mije volt Magyarországnak Hunyadi János. És ennek a nagy megmozdulásnak még folytatása is van, fenséges folytatása: annak a királynak, aki meggyalázta Hunyadi János nevét, megölette Hunyadi János fiát: a nemzet Hunyadi Mátyást ülteti a székébe!

Ezzel a nemzet tartozott Hunyadi János dicső emlékének, és tartozott - Mátyás uralkodása bizonyítja ezt - saját magának.

Mátyás király választása.

MÁTYÁS KIRÁLY.

I.

Áll még a ház Kolozsvár legrégebb városrészében, az Ó-várban, hol a törökverő Hunyadi János második fia, Mátyás született. Ez a ház nem volt a Hunyadi Jánosé. Szállóháznak használta a Hunyadi-család, ha Kolozsvárt időzött. Itt szállott meg az 1440-ik esztendő telén Szilágyi Erzsébet Hunyadi János felesége. Itt, Méhffi Jakab jómódú szőlősgazda házában született 1440. (némelyek szerint 1443.) február 23-án Mátyás, a nagy király. Innét indul ki az a ragyogó fényes, az a dicsőséges pálya, melyhez hasonlatost keveset ismer a történelem. Apja, a volt köznemes, akkor még csak szörényi bán: álmodhatta-e vajjon, hogy őt magát a nemzet bizodalma az ország kormányzói székébe, halála után pedig a fiát a királyi trónra ülteti?

-69-

Valóban, csodás, tüneményes pálya az, melyet Hunyadi Mátyás megfutott. Alig tizennyolc esztendősen Magyarország királya. Tíz esztendő múlva már Csehország királya is. Élete vége táján »nyögte Mátyás bús hadát Bécsnek büszke vára«.

A ma oly hatalmas német császár ősei, a Hohenzollern fejedelmi családok tagjai, évi fizetést fogadtak tőle el. Szives örömet adta hozzá feleségül leányát a nápolyi király, s szives örömet lett törvénytelen fiának, János hercegnek felesége Sforza Blanka milanói hercegnő. Fent Budavárban, az ő idejében volt legfényesebb a királyi palota: híres művészek, építőmesterek alkotásai világhírré emelték a magyar király palotáját, mely állandó találkozója volt külföldi és hazai nagy tudósoknak, költőknek, művészeknek s melyet áradó lelkesedéssel nevez egy olasz követ *földi paradicsomnak!*

Ha Hunyadi János nem is álmodhatta, hogy egykoron Mátyás fején ragyog Szent István koronája, ő, ki csak férfikorában tanulta meg az írást és olvasást, királyi nevelést adott a fiának. Gyermekeveit Kolozsvárt, szülővárosának falai közt élte Mátyás, »ott vitték – írja Heltai Gáspár – legelőször is az oskolába«. Nem is feledkezék meg sem szülőházáról, sem szülővárosáról, midőn »annak utána magyar királlyá lőn«, írja ugyancsak a derék Heltai Gáspár. »Nagyon megajándékozta a gazdát és jeles szabadsággal meglátogatta. És örök emlékezetre megajándékozta az várost is igen nagy és jeles privilégiummal és szabadsággal«.

-70-

De azt mondám: királyi nevelést adott fiának a törökverő Hunyadi János. S valóban ennek a kornak a legműveltebb magyar embere, zrednai Vitéz János püspök volt a mestere. Az a Vitéz János, ki leghivebb embere volt Hunyadi Jánosnak; aki szebbnél szebb leveleket írt külső országbeli fejedelmeknek Hunyadi János nevében. Ez a férfiú vezette a gyermek Mátyás tanítását a világi tudományokban; ő és melléje rendelt mesterek ismertették meg vele a régi görög és latin írók remek műveit s állították fejlődő lelke elé példaképként az ókor nagy hőseinek elmetermékenyítő, nagy cselekedetekre serkentő tetteit. És ott volt oldalán Kapisztrán János, a szent szerzetes, a nándorfehérvári diadal egyik hőse; és ott volt a szintén olasz Karvajal János bibornok: mindakettő szent életű, tudós pap. Ezek és az édes jó anya, Szilágyi Erzsébet, a magyar női erények példaképe, csepegtették a gyermek lelkébe a vallásosságot, azt a mély, erős vallási érzést, mely a megpróbáltatások nehéz óráiban lelkét felemelte, a gonoszok, a megtévelyedettek iránt szívét kegyessé, elnézővé, irgalmassá tette. A jeles tanítómesterek nevelőmunkáját kiegészíti, megkoronázza a valamennyi közt legnagyobb mesternek, az *apának* példája. Nemcsak Magyarországnak, de az egész világnak ez időben legnagyobb hőse, legjelesebb hadvezére volt Hunyadi János. A gyermek esze, képzelete bizonyára a valóságosnál is magasabbra emelte apjának hatalmas alakját. Gyermekszíve sóvárogva néz a hadba induló hős s daliás vitézei után s szeme könybe borul, hogy ő még gyermek; gyöngye karja még nem bírja a kardot, nem követheti apját a törökverő csatákba. Diadalok és vereségek váltakoznak, de a vereségek is emelik Hunyadi János nagyságát. Midőn a várnai gyászos csatavesztés után híre jön, hogy elesett a király s eltűnt maga a hadvezér is, nemcsak a Hunyadi-ház, de az egész ország gyászba borul. A Hunyadi-ház a

-71-

család fejét, a nemzet legnagyobb hősét siratja s im, az egész ország visszhangzik a lelkes, ujjongó örömtől, midőn a hős élve kerül vissza a haza szent földjére, övéinek ölelő karjai közé.

Vitéz János.

Még nem volt öt éves Mátyás, mikor a nemzetet a várnai gyászos veszteség érte. Tizenegy éves, mikor, a rigómezei szerencsétlen ütközet után, apja Brankovics szerb fejedelem fogságába kerül s a váltságdíj egy részét vele fizetik le: eljegyzik Brankovics unokájával, a gyűlölt Cillei Ulrik gróf leányával. Akárcsak királyfi volna, úgy kötik le a gyermeket egy másik gyermekkel, akit sohasem látott. Lekötik egy egész életre... Az éles eszű gyermek már tudja, hogy apja révén nevezetes személy ő; hogy saját álmait, vágyait el kell nyomni, ha az ország érdeke úgy követeli. Csoda-e, ha korán érik lelke? Érleli a mesterek tanítása, érleli a körülötte történő események folyása. Serdülő ifjú, midőn dicsőség és gyász híre egyszerre száll be a Hunyadi-ház kapuján: Nándorfejérvárnál tönkre verte apja a törökök rengeteg hadát, de közvetlen a diadalmas csata után a törökverő hős lelke égbe száll. És a nagy hős halála után szörnyű hirtelenséggel következik bátyjának, Lászlónak a lefejeztetése, az ő fogsága, apja emlékének meggyalázása - - csoda-e, ha lelke időnek előtte megérlelődött

s meg is edződött? Hunyadi Lászlót lefejezték, de a gyermek Mátyással már nem merték ugyanezt cselekedni. A nemzeti felháborodás elől Bécsbe menekült V. László király s vitte magával Mátyást is. Tudta jól, hogy a nemzettel szemben legerősebb fegyver a kezében: Hunyadi János fia. Azzal gyanúsították a Hunyadi-házat ellenségei, hogy magának akarja a királyi hatalmat s a fogoly Mátyást ezzel gúnyolják Bécsben az örök. »Várjatok, majd még a ti királyotok lesztek!« - felelt a csúfolódóknak az ifjú Mátyás büszkén, dacosan. Mert hiába vitte magával a gyáva V. László, hiába vetette fogságra, Mátyás tudta, hogy egész nemzet áll mögötte s csakhamar megnyílnak börtönének ajtai. Hirtelen halállal halt meg V. László s Mátyás Bécsből Prágába került, Podjebrád György kormányzó udvarába. Fogoly volt itt, fejedelmi fogoly, aki Podjebrád asztalánál ült, ha az asztal végén is. De »az utolsókból lesznek az elsők«, mondja a Szentírás s Mátyás csakhamar az asztal fejére került. Özvegy Hunyadiné egyszerre gyászolta férjét s fiait, a halottat és a fogolyt, de magyar nő volt minden ízében, nem engedte át magát a semmittevő busongásnak: talpra állította házának híveit, testvére, Szilágyi Mihály toborozta a zsoldosokat s most már nem volt titok, hogy a Hunyadi-házon ejtett gyalázatos sérelemnek csak egy megtorlása lehet: Mátyás királlyá választatása! Közben az édes anya folyton küldözgeti leveleit Prágába fogoly fiához: ne csüggedj, velünk a nemzet. Csudálatos mesék támadnak a nép ajkán: olyan hírvivő szolgája van Hunyadinénak, aki hat óra alatt teszi meg az utat Prágába meg vissza. Bizonyosan a gonosz szellemek repítik a hírvivőt a levegőn keresztül! Ismeritek Arany János gyönyörű költeményét, *Mátyás anyját*: meghatóan írja meg ebben az anyai szív feljajdulását, midőn a leggyorsabb hírvivő is csak annyit ígérhet, hogy három nap alatt hozza meg levelére a választ Mátyástól.

Istenem,
Istenem,
Mért nem adál szárnyat,
Hogy utól-
Érhetném
Az anyai vágyat!

És ekkor lecsap »fekete szélvészéből« egy fekete holló, kikapja az anya kezéből a levelet, szalad utána a sokaság, hogy lelőjjék. Százat is meglőnek, csak az igazit nem. Ez elvitte a levelet Prága városába s meg is hozta a választ estére. »Piros a pecsétje, finom a hajtása, oh áldott, oh áldott a kezeírása!«

Így születnek a mesék Mátyás király alakja körül már gyermekkorában, jeléül a nagy szeretetnek, mellyel a nép Hunyadi Jánoshoz s egész háza népéhez viseltetik.

Bonfini Antal, az olasz tudós szerint, ki 1486-ban került Mátyás király udvarába s ki Mátyás megbízásából megírta a magyar nemzet történetét, ennek egyik fejezetében a királyválasztás történetét is - maga Mátyás mondta el egy izben, midőn a bűvészeztől vitatkoztak, hogy az anyja milyen gyors hírvivővel küldötte leveleit Prágába. Oda-vissza hat óra! Az ő könyvében olvassuk, hogy a jó édes anya »a hű és okos Vitéz Jánost oly meghagyással küldötte Csehországba, hogy egy tapodtat se mozduljon Prágából, míg csak fiának szabadulását bármi módon ki nem eszközli. Amint azután ez a cseh királyi udvarba érkezett, úgy látta, hogy a király pusztán nyereségvágyból tartja fogságban Mátyást. Mikor pedig látta, hogy a cseh király pénzsomja arannyal könnyen csillapítható, megalkudott vele s visszatért az anyához. Legtöbbször 60 ezer, mások 40 ezer aranyat említnek a váltság díjával. Magyarországra visszatérve, még a királyválasztó országgyűlés előtt Szilágyi Mihály és Erzsébet elé terjesztette az alku feltételeit s mikor ezek szívesen elfogadták azokat, a tapasztalt és megfontolt Vitéz Szilágyi Mihállyal és Erzsébettel együtt a királyválasztásra s szavazatok szerzésére fordította figyelmét.«

Podjebrád György.

Az 1458-ik esztendő január hónapjára volt kihirdetve a királyválasztó országgyűlés. Nemcsak

idegenek, de magyar főurak is tartottak számot a magyar koronára, ám a nemzet akarata oly hatalmas erővel nyilatkozott meg, hogy a trónkeresők mind háttérbe huzódtak. A gyászos emlékü Lászlónak két leánytestvére volt, az egyik Vilmos szász hercegnek, a másik Kázmér lengyel királynak a felesége: mindakettőnek volt némi pártja, de a nemzet zöme többé hallani sem akart idegenről. Szemet vetett a koronára Garai László, a nádor, Ujlaki Miklós, az erdélyi vajda is, de a Hunyadi-család népszerűségével egyik sem mérkőzhetett. A szent korona Frigyes császár kezében, de nem volt mersze, hogy fejére tegye: a nagy Hunyadi János fiának, Mátyásnak nevéből visszhangzott az ország, ő mellette dobbant meg minden igaz magyar szív.

-75-

Magát a királyválasztást így örökíti meg a derék Bonfini, az ő választékos nyelvén: »Mikor tehát Pest alatt, a Rákos mezejére, a szokásos módon a királyválasztó gyűlést kihirdették, mindenekelőtt Szilágyi Mihály érkezett meg nagy csapatokkal s a fő- és köznemesek nagy sokaságával. Szilágyihoz a következő főnemesek csatlakoztak: mindenekelőtt Székely Tamás auraniai perjel, Rozgonyi Sebestyén, Kanizsai László, Szentmiklósi Pongrác, s még sok erdélyi és délvidéki nemes, kiket Hunyadi János régebben békében s háborúban lekötölelt magának. Ez a hálás sokaság, jótévője halála után méltó módon akarja leróni háláját, s ehhez járult még, hogy a Hunyadi-ház sorsát valamennyien a magukéval elválaszthatatlanul azonosnak tekintették. Az ellenpárti főurak pedig Budán gyülekeztek; köztük legkiválóbbakként emlegetik Garai László nádorispánt, Ujlaki Miklós erdélyi vajdát, a nagy hatalmas urat, a Hunyadi-ház versenytársát, lendvai Bánfi Pált, a királyi főajtónálló-mestert, s rajtuk kívül ott volt a nemesi rend nem csekély része, kiváltképpen azok, kik a Hunyadi-ház esküdt ellenségei voltak. Ezek valamennyien magába a budai várba gyülekeztek. Szilágyi Mihály ereje, belátása s vitézsége nagyon megfélemlítette őket, – lelkiismeretük is nyugtalankodott, mert László gróf erőszakos halálának nemcsak tudói-látói, hanem köztudomás szerint egyenesen szerzői voltak. Félelmüket fokozta a Duna váratlan befagyása is, tudva azt, hogy így az ellenfél sokkal veszedelmesebb rájuk. Február 10-én ugyanis (valójában február 20-án), a Szilágyi Mihály érkezését követő éjszakán, a Duna a nagy hidegtől általános meglepetésre teljesen befagyott és jégkérgé mindenki előtt biztos utat nyitott. Látták, hogy ellenfelük számra, fegyverben, lóban, vitézségre jóval felettük áll, s ezt az eredmény is mutatta. Sőt a Hunyadi-pártból egy nagy rész a Dunán keresztül Budára ment, hogy a budaiakat erővel a gyűlésre hurcolják. Félelmüknek Mihály rendelete vetett véget: egy kiáltványban kihirdette a gyűlés szabadságát, s gyakori követváltásával, becsületszavának lekötésével a budaiakat mind a nemzetgyűlésbe csalogatta.«

-76-

»Másnap azután (a Budán tartott) titkos tanácskozáson valamennyien egyhangúlag Mátyást kiáltották ki királlyá, amit a nép és a pesti gyermekek már úton-útfélen napokkal azelőtt kiáltottak. Mikor az ellenpártiak ezt hallották, úgy vélekedtek, hogy a nép szavának, mint Isten szavának nem szabad ellentállani. Azt is igen csodálatos dolognak tartották, hogy mikor még Mátyást az országgyűlésen a főpapok, a főnemesek, nemesek és követek ki sem kiáltották királlyá, a pesti főtemplomban a papság, mintegy isteni intésre, máris örvendő adott ezért hálát az Úr Jézusnak, a Szűz anyának és a többi védőszenteknek. Miután pedig nyilvánosan királlyul jelentették ki, egész Magyarország nagy örömmel ünnepelte őt. A falvakban és városokban öregek és ifjak az örömmel nyíltan oly sok jelét adták, aminővel azelőtt egyetlen egy királyt sem illeltek. Kürtökkel, dobbal és sípbal, továbbá táncsal és énekkel örvendeztek s napokon keresztül örömköltásokat hangoztattak.«

-77-

Az 1458-iki esztendő január 24-én történt meg Mátyás királlyá választása, miután az előző napon a Hunyadi-ház az ellenségeivel ünnepélyesen kibékült. A főurak Budán tanácskoztak, a köznemesség pedig a Rákos mezejéről a befagyott Duna jegére vonult: itt várta türelmetlenül az eredményt. S mert sokáig tartott a tanácskozás, a nemesség nagy izgalmában egyre sűrűbben kezdette éljenezni Mátyást, mire az urak is befejezték a tanácskozást s Mátyást megválasztott királynak jelentették ki. Egykoruak feljegyzése szerint negyvenezer ajkról hangzott fel a Duna jegén: éljen Mátyás király! Es felzendült a lelkes dal a Duna partján:

Mátyást mostan választotta
Mind az ország királyságra,
Mert az Isten adta nekünk
Mennysorságból oltalmunkra.

És ment a levél Szilágyitól Podjebrádnak, Prága városába s mentek a követek is, hírül adni, hogy Mátyást Magyarország királyává választották. »Mikor a cseh király – írja Bonfini – ebéd közben hivatalos levélben értesült arról, amit szóbeszédből már hallott, az asztal végén ülő Mátyást azonnal felebb, az asztal fejére ültette. Ez azonban csodálkozva a dolog szokatlanságán, félt, hogy ez az új dolog gúnyból történik, és midőn kérdezősködött, hogy miért történik az, György megparancsolta neki, hogy csak maradjon a helyén és csak az ebéd végén akarta vele közölni az örömdetes hírt. Az ifjú elhallgatott és reménnyel eltelve nem tudott enni. Az ebéd után a király ezt kérdezte:

-78-

- Mit adsz érte, Mátyás, ha egy hallatlan nagy örömhírt adok tudtadra? Nemde ezért az örömeért a legnagyobb jutalmat fogod adni és szívesen megadsz mindent, amit csak kérek?

Mátyás így felelt:

- Semmi sem lehet rám nézve, óh király, örömdetesebb a szabadságnál. Ha ezt megadod, fogadom, hogy örök hálával s mindazzal, amit csak kérsz, fizetek érte. Azokat, kik más hatalmában vannak, nem kéni szokás, hanem parancsolni szokás nekik, mikor kényszeríteni lehet őket.

Erre Podjebrád így felelt:

- Üdvözöllek, Mátyás, Magyarország királya, üdvözöllek, magyarok ura, akit nem emberi, hanem isteni akarat tett azzá. A magyarok téged isteni atyádnak halhatatlan érdemeiért, a te kiválóságodért s a beléd vetett megmérhetetlen reményekért királyukká választottak!

E szavakat s utána még jó hosszú beszédet ad Bonfini Podjebrád szájába, ki amint az örvendetes hírt vette, sietett kihasználni a maga javára a kedvező alkalmat. Örök szövetségre szólítja fel az ifjú királyt s ennek megerősítéseül szavát adatja, hogy feleségül veszi a leányát.

-79-

II.

Tizenhét esztendő volt Mátyás, midőn Magyarország királya lett s fiatalságára való tekintettel kormányzót választott melléje az országgyűlés Szilágyi Mihály személyében. Ő maga, a kormányzó vezette a küldöttséget Prágába, s ment a követséggel Szilágyi Erzsébet is, hogy mielőbb lássa sokat siratott fiát. A magyar követségnek nem kellett Prágáig menni, Magyarország határán, a Morva folyó partján fekvő Strasznic várában találkozott a magyar követség a Podjebrád vezette cseh követséggel. A találkozás megható jeleneteit csakhamar követték a komoly tanácskozások. És igazán nehéz, kínos órákkal kezdődik Mátyás királysága: alig száradtak fel a viszontlátás örömkönyei, Mátyás abba a keserves helyzetbe jutott, hogy meg kellett tagadnia édes anyja kivánságának teljesítését. A Hunyadiak és Garai nádor között kötött békességnek az volt a főfeltétele, hogy Mátyás feleségül veszi a nádor leányát. És ő már lekötötte kezét Podjebrád leányának. Még fejletlen, beteges gyermek volt Podjebrád leánya, nem a szívére hallgatott tehát Mátyás, hanem az ország érdekében vélt cselekedni, midőn kezét lekötötte. És bármennyire fájt szívének, hogy anyját meg kell szomorítania, szőszegéssel nem kezdhetette uralkodását. Anyja és nagybátyja esküvel kötelezték magukat, hogy Mátyás feleségül veszi Garai leányát, de neki erről csak akkor lett tudomása, mikor már szavát adta Podjebrádnak. Még ott a stasznicai várban írásos nyilatkozatban is kötelezte magát, hogy örök barátságot tart Podjebráddal; aki annak ellensége, neki is az, leányát Katalint hitvestársul eljegyzi, őt legkésőbbben egy esztendő múlva udvarába hozza, a maga megkoronáztatása után királynévá koronáztatja s véle, mihelyt tizenhetedik évét betöltötte, egybekél. Hasonló nyilatkozatot adott ki Podjebrád is s végül mindketten százezer magyar forintnyi birságot kötöttek ki, ha valamelyik a szerződést megszegné.

-80-

Testileg még gyöngé volt Mátyás, midőn Magyarország királya lett. A termete alacsony, az orra feltűnő nagy, de nyílt, bátor tekintetű s föllépése méltóságos, királyi vala. Tizenhét éves léte férfi volt ő lelkében, önálló a cselekedeteiben. Imé, még át sem lépte az ország határát, meglepő jelét adta férfiasságának: sem anyjának, sem nagybátyjának, sem az érette jött uraknak nem sikerült megtántorítania, ragaszkodott makacsul az egyezséghez, mit Podjebráddal kötött. Abban a korban ritka műveltséggel lépett trónra az éles elméjű ifjú s a ritka műveltséggel erős akarat, gyámkodásra nem szoruló önállóság párosult. A maga esze s szíve szerint akarja és tudja is kormányozni az országot. Midőn a királyválasztó országgyűlés őt esztendőre kormányzóul választotta Szilágyi Mihályt, mindjárt oly nehéz feltételeket fogadtatott el a kormányzóval, melyeket a fiatal király éppenséggel nem akart tudomásul venni. Azt határozta ez az országgyűlés, hogy a király a saját zsoldosaival védje az országot, a fő- és köznemességet csak a legnagyobb szükség esetén szólíthatja hadba, s a nemesek jobbágyaitól ne szedhessen adót. Csehország felől a husziták pusztították az országot, délről a törökök, kik már be is csaptak a Bánságba. Már most hogy védje meg az országot a király, honnan, miből szerezzen zsoldosokat? Az ország belső állapota, midőn Mátyás a trónra lépett, olyan volt, mint a »szétrongyolott ruha«, a »sebekkel borított test«, a »romba dőlt ház«. Maga Mátyás írta ezt néhány esztendővel később a pápának. Sem pénz, sem hadsereg.

-81-

Amilyen nagy lelkesedéssel választotta meg a nemesség Hunyadi János fiát királynak, épp olyan nagy fukarsággal tagadta meg tőle a pénz- és a vérbeli áldozatot. Garai nádor, miután a leányát nem vette feleségül, Mátyást el sem ismerte királynak. S Garaihoz szegődött Ujlaki Miklós, az erdélyi vajda is. És pártot ütött ellene Giskra is, aki pedig kezdetben meghódolt neki. Ám az ifjú királyt nem ijesztette meg e hatalmas emberek pártütése. Jól tudta, hogy az ország többsége vele tart, s mikor látta, hogy ellenségeinek a szép szó nem használ, fenyegetéssel és fegyverrel kényszerítette hűségére őket. Ujlakinak elég volt a fenyegetés, Giskrát pedig egyik hű embere Rozgonyi Sebestyén verte meg Jánospatak mellett. De le kellett számolnia Frigyes császárral is, aki még mindig kezében tartotta a magyar koronát s azért előbb kétszázézer, majd nyolcvanezer arany forint váltságdíjat követelt. Mátyás nem fogadta el Frigyes feltételeit s Kanizsai László vezérletével négyezer főnyi hadat küldött Frigyes ellen. Nagyon röviden bánik el Garai Lászlóval: megfosztotta a nádori méltóságtól s helyébe Guti Ország Mihály főudvarmestert nevezte ki. Nagybátyjának, Szilágyi Mihálynak a kormányzói cím marad, az ifjú király nem tűri a gyámkodást s az öreg Szilágyi duzzog, békétlenkedik s a vérig sértett Garainak könnyű volt a duzzogó öreget a maga pártjára hódítani. Ujlaki Miklós is háborgott, hogy nem őt, hanem Ország Mihályt nevezte ki nádornak s a három elégületlen főúr: Garai, Ujlaki és Szilágyi a Garaiak tolna-megyei várában, Simontornyán, összebujt, ott »fölbonthatatlan örök frigyet« kötöttek egymással, esküvel fogadták, hogy egymást »bárki ellen« támogatják. »Nyílt« összeesküvés volt ez, mert az urak éppenséggel nem titkolták, hogy a király ellen szövetkeztek. Mátyás csakhamar értesült az összeesküvésről, de a megtorlás helyett az öreg Szilágyit kibékítette. A kormányzói tisztról lemondott Szilágyi s e helyett a beszercei örök grófságot kapta, meg a Hunyadi-ház uradalmának nagy részét.

-82-

Közben jött a hír, hogy a törökök betörték Szerbiába s megvívták Galambóc várát. Mátyás nyomban közfelkelést hirdetett s ő maga személyesen vezette a hirtelen toborzott hadakat. A

törökök a király közeledtének hírére visszahúzódtak, de Mátyás nem elégedett meg ezzel: üzöbe vette az ellenséget, meg is verte s azon gondolkodott, hogy nagyobb hadjáratba kezdjen. Ám erről le kellett mondania, mert hazuról rossz hírt kapott: újra pártot ütött ellene Szilágyi Mihály, újra szövetkezett Garaival és Ujlakival. Nándorfehérvárnál táborozott Mátyás e hír vételekor, október elején. Felháborodással hallotta az újabb összeesküvést s most már példás megtorlásra szánta el magát. Szilágyi Mihályt elfogatta s futó tűzként ment híre az országban, hogy a király saját nagybátyját nemcsak elfogatta, de le is akarja fejeztetni.

-83-

Az egész országban mély hatást tett az ifjú király e cselekedete. Az urak megdöbbenek, az elnyomottak fellélekzettek: imé egy király, ki saját nagybátyját sem kíméli, ha ellene, a király ellen fondorkodik s az ország rendjét, békéjét megbontja! Nem fejeztette le ugyan Szilágyit a király, megkegyelmezett neki a pápai követ közbenjárására, s bizonyára nagyot könnyebbült a lelke, hogy kegyelmet gyakorolhatott, de fogságban tartotta Világos várában s ez is elég volt arra, hogy tekintélyét emelje, a nemzet zömében a hitet, a bizalmat megerősítse személye iránt.

E nagy hatású cselekedet után hívta össze az országgyűlést Szegedre, december 6-ikára. A királyválasztó országgyűlés s még inkább a második, melyet a nyár folyamán tartottak, valósággal megkötözte Mátyás kezét a honvédelem dolgában. Lehetetlen, túrhetetlen állapot volt az, hogy az ország védelmének terhe egyedül a király vállára nehezedjen. Ezeket az oktanak, szűkkeblű törvényeket meg kellett változtatni. És ez az országgyűlés a király, a főpapok és zászlós urak banderiumaiból álló rendes sereg s a rendkívüli esetekben elrendelhető nemesi közfelkelés mellett egy új hadsereg szervezését határozta el: főurakat és köznemeseket minden hűsz jobbágytelek után egy jól felfegyverzett lovas kiállítására kötelezett. Az így kiállított lovasok minden vármegyében külön banderiumot alkottak, s e banderiumok, melyeknek kapitányait a király nevezte ki, az ország határain túl is szolgálniuk kellett.

A szegedi országgyűlés után Mátyás teljes erővel léphetett fel a fondorkodók ellen. Garai és Ujlaki láthatták, hogy a nemzet ott áll királya mögött. De még mindig nem akarták elismerni Mátyást Magyarország királyának s a hűtlen főurak Frigyes császárnak ajánlották fel a trónt. Elhitették a császárral, hogy Mátyás »illő ellátás« fejében önként visszalép. Ezek az urak nem ismerték, vagy nem akarták ismerni Hunyadi János fiát. A császárral folytatott tanácskozásokról gyorsan értesült a király s azonnal Budára hívta az ország előkelő urait, hadd lássa, tudja, kikre számíthat. És összegyűlt Budán, 1459. február havában harminchat világi főúr. És eljöttek a főpapok is, az erdélyi püspök kivételével mind. Ezek valamennyien hűséget esküdtek a királynak. Megesküdött Mátyás is, hogy híveit megvédi a lázadók és hatalmaskodók ellenében, a régi jogokat és szokásokat megtartja s azokat csak az ők hozzájárulásukkal változtatja meg, ha úgy kívánná az ország érdeke. De összegyűltek a pártütők is Németújvárt s bár kevesen valának: Frigyes császárt megválasztották Magyarország királyának! A választásról értesítették Frigyeset, de ez óvatos volt: felvette ugyan a királyi címet, de egyelőre nem merte fejére tétetni a szent koronát.

-84-

Amint Mátyás értesült a hirhedett királyválasztásról, Frigyeset bitorlónak, »a magyar faj és nyelv ellenségének« nyilvánította s egyben közfelkelést hirdetett a »magyar név« oltalmára. De meg sem várta a nemesség felkelését, saját dandárát Nagy Simon mácsói bán vezérletével a pártütők ellen küldötte. Az első csatában, Körmend mellett, a pártütőknek kedvezett a szerencse, de pár nappal később Nagy Simon tönkre verte őket. Ez idő tájt halt meg a pártütők feje, Garai nádor s társai mind meghódoltak a királynak. De közben Szilágyi Mihály kiszabadult a fogságból s a bosszú vágyától égő öreg úr újra összetoborzotta Mátyás ellenségeit. Erre az időre esik Podjebrád, az »após« kétszínű viselkedése is. Ez a ravasz ember, míg színleg azon dolgozott, hogy Frigyeset és Mátyást kibékítse, titkos szövetséget kötött a császárral, hogy a fegyverszünet letelte után együtt támadnak Magyarországra. Hadi terve pedig az volt, hogy Frigyeset is, Mátyást is gyengítse a folytonos háborúskodással s végezetül mindkettő országára rá tegye a kezét. Ily körülmények között Mátyást nehéz helyzetbe sodorta nagybátyjának újabb pártütése. De végre is sikerült az öreg urat sok utánjárással, ígérettel kibékíteni. Mátyás azt ígérte neki, hogy neki adja a szerb fejedelemséget, ha a töröktől visszahódítják. És Szilágyi Mihály el is indult azonnal Szerbiába. A hadviselés volt az eleme az öreg úrnak, a csaták tűzében érezte jól magát. Elment hát Szerbiába, de alig ért Szendrő közelébe, ott egy nagyobb török csapat körülfogta, s fogolyként vitték Konstantinápolyba, hol a híres törökverőt lefejezték.

-85-

De a belső rend még mindig nem állott helyre az országban. A felvidéken még mindig garázdálkodott Giskra, kit valósággal fölbérelt erre Frigyes császár. Ő maga nem merte megtámadni Magyarországot, Giskrát használta eszközéül. Mátyás egyszerre két sereget küldött a felvidékre, majd maga személyesen vezette a hadjáratot Giskra ellen, mígnem sikerült leverni a garázda embert. És itt volt az ideje, hogy végre Podjebráddal is tisztázza a dolgát. Két esztendeje mult már, hogy eljegyezte Podjebrád Katalint s a házasság még mindig nem történt meg. Mátyás az 1461-ik év első napjaiban követséget küldött Podjebrádhoz s május havában el is hozták Budára Katalint: megtörtént a kénytelen házasság. Most már a király joggal számíthatott apósa támogatására s elérkezettnek látta annak is az idejét, hogy Frigyes császártól visszaszerezze a szent koronát. Megkönnyítette a dolgát Albrecht osztrák herceg, ki császári nagybátyja ellen Mátyástól kért segítséget. Ötezer főnyi hadat küldött Mátyás 1461 nyarán Ausztriába, de ütközetre nem került a dolog: Podjebrád, a kétszínű após közbenjárására Albrecht herceg fegyverszünetet kötött a császárral s ehhez hozzájárult Mátyás király is. Közben kiderült, hogy a derék após a fondorkodó magyar főurakkal szövetkezett s meg akarja szerezni fia számára a magyar koronát. Mátyás gyors elhatározással békét kötött Frigyes császárral, aki a szerződés értelmében visszaadja a koronát és Sopron városát, Mátyást *fiának* fogadja s minden ellenségével, különösen a törökkel szemben támogatja. Viszont Mátyás a koronaért 80 ezer forint

-86-

váltságdíjat fizet, de Sopron kivételével a császár kezén levő összes magyarországi városokat és várakat ott hagyja s abba is belenyugszik, hogy Frigyes a királyi címet tovább is viseli. De volt e szerződésben mindezeknél egy fontosabb dolog: Mátyás biztosította Frigyeset, hogy, ha Magyarország trónja az ő halálával, vagy másként megüresednék, anélkül, hogy Mátyás után fiúgyermek maradna, Frigyes császár vagy valamelyik fiúgyermeké foglalná el a trónt.

-87-

Az 1462-iki országgyűlés hozzájárult ehhez a szerződéshez és a váltságdíj lefizetésére minden jobbágytelek után egy forint adót szavaztak meg. A szerződést csak a következő esztendőben írták alá az országos küldöttség tagjai s 1464-ben került haza a szent korona. Ezt a közbeeső időt sem töltötte tétlenül a király. Az 1462-iki év őszén nagyobb hadat vezetett Erdélyen át Oláhországba. Avval a céllal indult, hogy Vlád vajdát, kit a török szultán megfosztott a fejedelemségtől, visszahelyezze a méltóságába. De Brassónál tovább nem ment, itt már várt reá Radul, az új oláh fejedelem. Az oláh bojárok s az erdélyi urak felvilágosították a királyt, hogy Vlád vajdát a kegyetlenkedéseiért üzték el, maga Radul elismerte a magyar király fenhatóságát s Mátyás nemhogy védelmébe vette volna az érdemetlen Vládot, de fogolyként küldötte Budára. Az igazságos királynak önként hódolt meg Oláhország.

Közben arról értesült, hogy a török szultán Boszniára vetette a szemét: ezt a tervet meg kellett hiusítania. Országgyűlést hívott Tolnára, 1463. márc. hónapjára s erre a gyűlésre fejenként hívta meg a nemességet. Ez az országgyűlés a török részről fenyegető nagy veszedelemre való tekintettel, azt határozta, hogy minden tíz jobbágytelek után egy-egy lovast kötelesek hadba indítani a nemesek, ezenkívül személyesen is tartoznak megjelenni. A mely nemesnek tíz jobbágytelkénél többje nincs, azt csak személyes megjelenésre kötelezte az országgyűlés. Magát a királyt sem vette ki a kötelezettség alól a gyűlés: ő is minden tíz jobbágytelek után egy-egy lovast állított elő. Nemkülönb a királyné és a király anyja is. És megkezdődött a hadi készülődés. A király egyedül ötezer gyalogost és kétezer lovast szerelt föl. Jóformán az egész ország talpra állott, hogy a szultánt megakadályozza Bosznia meghódításában. De a szultán sem dugta össze a kezét. Nagy sereget küldött a Szerémségbe, hogy Mátyás seregének útját vágja, s azalatt Boszniára rátegye a kezét. Ám a Szerémségben is, majd Temes megyében is Mátyás hadai megverték a törököt, maga Mátyás vette üzöbe a török sereg maradványát, átcsapott Szerbiába s annak török uralom alatt levő részében tizenötezer keresztyén foglyot tett szabaddá. Dicsőségesen vezette el magát Mátyás, de ezalatt a török szultán ellepte hadaival Boszniát, a bosnyák királyt elfogta, lefejeztette s minden vár a hatalmába került, mire Mátyás hadaival oda ért. Nehéz feladat várt tehát a királyra, de őt ez nem riasztotta vissza. Ellentállás nélkül haladt hadaival Jajczáig. Ez volt Bosznia legfontosabb vára. Szinte bevehetetlennek látszott ez a vár. A nagyszámú őrségen kívül maga a természet is védte Jajcza várát. Két felől magas sziklafalak; e sziklafalak medrében a Verbász folyó s a beléje szakadó Pilva; harmadik oldalán a kopár Borek hegység zárták el Jajczát s egyik legvitézebb török: Haram bég volt az őrség parancsnoka. De Mátyást nem csüggesztették a nehézségek. Maga vezette az ostromot, életét is többször kockára vetette: nem akart visszatérni Jajcza bevétele nélkül. Katonáit valóságos fellelkesíté a király példája. Hunyadi János fia volt ez a király: apjának méltó fia. És a magyarok vitézsége, csüggedést nem ismerő kitartása meghozta a fényes sikert. Az ágyuk, az ostromgépek szörnyen összerongáltak Jajcza várát s Haram bég alkudozásra kényszerült. Üzent Mátyásnak, hogy engedjen neki és vitézeinek szabad elvonulást. Nemcsak a vitézeinek, de a foglyainak is.

-88-

-89-

Amit erre Mátyás visszaüzent, méltó volt Hunyadi János fiához, méltó a magyar királyhoz. Azt üzente vissza:

- *Emberekért*, nem falakért küzdünk. A legutolsó szolgát sem hagyhatom kezeitek közt. Foglyaitok megszabadításáért utolsó csepp véremet kész vagyok ontani!

És Haram bég megadta magát. Megelégedett azzal, hogy maga és vitézei elvonulhatnak. Ám vitézei közül többen Mátyáshoz szegődtek: »oly kegyelmesen« bánt velök a király.

Karácsony ünnepén történt Haram bég kivonulása s bár a téli idő éppenséggel nem kedvezett a hadjáratnak, Mátyás folytatta azt, több várat bevett és egész munkát végez, ha közben hírt nem kap hazulról, hogy ismét garázdálkodnak a csehek. Haza kellett térnie. De azzal az elhatározással hagyta el Boszniát, hogy újra visszatér, amint rendet csinál otthon.

Időközben, 1463 nyarán a szent korona visszakerült Frigyes kezéből s Mátyás országgyűlést hívott Székesfehérvárra, hogy magát és feleségét megkoronáztassa. Február havában vonult be Budára a boszniai diadalmas hadjáratról visszatérőben, de a fényes bevonulást nyomban követte a gyász: a király felesége, a különben is gyenge, beteges Podjebrád Katalin meghalt. És meghalt ugyanakkor az újszülött gyermek is. Ám a koronázási ünnepség a haláleset miatt nem maradt el. A szent koronát, melyet oly sokáig tartott kezén az ármányos Frigyes, 1464 március 29-én világra szóló ünnepségek közt tették az ifjú király fejére. Az egykori köznemes fia már nemcsak választott, de koronás királya is Magyarországnak! Mely nagy lelki nagyság kellett ahhoz, hogy ez a csodás, tüneményes emelkedés meg ne szédítse az ifjú király fejét!

-90-

III.

Most, hogy fején volt a szent korona, újra egész lélekkel fogott a török ellen való küzdelemben. Joggal számított a keresztyén világ segítségére, de a keresztyén világ ismét csak szép szavakkal, kecsegtető biztatásokkal segítette s ha kapott is némi pénzsegédelmet, valóképen magára maradt. Mátyás megúnta az örökös hitegetést s békét kötött a szultánnal, ki a békére szívesen hajlott. Mert ha a maga erejére is volt utalva a magyar király, a török szultán meglátta benne az erős, veszedelmes ellenfelet s ő küldött 1469-ben Budára békekövetséget. És ha voltak is ezután

apróbb betörések, jó ideig nyugodtan élhetett az ország a töröktől. Erre a békére nemcsak az ország belső rendjének helyreállítása végett volt nagy szükség: Mátyásnak a töröknél sokkal veszedelmesebb ellenségei voltak a keresztyén szomszédok, elsősorban Frigyes császár, aztán volt apósa, a cseh király, a lengyel király és a moldovai vajda. Mindannyian állandóan bujtogatták koronás királyuk ellen a magyar főurakat, kik, miután a népet, köznemességet nem tudták megmozdítani Mátyás ellen, idegen uralkodókkal folytatták gyalázatos üzeneteiket.

-91-

És csakugyan 1467-ben kiűt Erdélyben a lázadás, de Mátyás nagy hirtelen ott terem s íme, a pártütők »gyáva vadak módjára futottak szét, mihelyt az oroszánt meglátták«. Az összes vezérek térden állva kértek kegyelmet és Mátyás nagylelkűen meg is bocsátott a lázadóknak. De meg sem pihent, sietett Moldvába, hogy a vajdát, az erdélyi lázadás igazi lelkét megfenyítse. November havában, hadviselésre igen kedvezőtlen időben tört át az eltorlaszolt gimesi és ojtói szorosokon, betört Moldvába, több várost elpusztított s a hűtlen vajda, ki a lengyel királyhoz pártolt volt, megalázkodva küldötte hozzá követeit, hogy békét kunyoráljanak tőle. Ám míg a tárgyalások folytak, tizenkétezer oláh fegyveres éjnek idején meglepte a magyar tábornok. Moldvabányát, hol a király táborozott, több ponton felgyújtották, s az alvó seregbe ütöttek. Rettentő viadal kerekedett a felgyújtott házak rémes világa mellett. Maga Mátyás király is részt vett a viadalban. Nyilvánvaló volt a szándék: végezni akartak a magyar királlyal, villogtak a kardok körülötte, de ott volt a király oldalán a vitéz Bánfi Miklós, ez kardjával fölfogta a királynak szánt halálos csapásokat. De így is kapott sebet a király. Egy nyíl a vállába furódott, egyik karját lándzsa sebesítette meg. Szörnyű fájdalmakat szenvedett, de eltitkolta, nehogy vitézei elcsüggedjenek. Saját kezével akarta kitépni a nyilat, de csak a nyelét törte el, három ága bennakadt a testében. Mind a két fél kimerült a kétségbeesett viadalban, s a király nem torolhatta meg szíve szerint az árulást, a nehéz sebektől elgyengülten, hordszéken szállították el Moldovából. Ám a vajda mégis csak meghódolt Mátyásnak, aki most meg a cseh király ellen fordult, hogy vele is leszámoljon. Mert nemcsak hogy megújultak a betörések Csehország felől, de a cseh király szövetkezett is Frigyes császárral, egyenesen azzal a céllal, hogy Mátyástól elragadják a magyar koronát. Mátyás erre azzal válaszolt, hogy ő meg a cseh korona szerzését tűzte ki céljául. De nagyobb célokat is forgatott elméjében: világhatalommá akarta emelni a magyar királyságot. Ki akarta emelni Magyarországot ama szerencsétlen helyzetéből, melyet két hatalmas, a keleti és a nyugati császárság közé ékelődése teremtett. Az ő éles szeme látta, hogy az ország két malomkö közé került, s csak összemorzsolódás lehet Magyarország sorsa. Azt hitte, midőn Frigyes császárral szövetséget kötött, hogy ez a szövetség javára válik az országnak, de csakhamar meggyőződött, hogy Frigyes császár éppenséggel nem törődik Magyarország érdekeivel, tőle ugyan ráülhet a török Magyarországra. Ez a keserves tapasztalat érlelte meg Mátyás lelkében a merész gondolatot, hogy megszerezze magának a német császári trónt.

-92-

Midőn Mátyás a cseh király ellen készülődött, maga a pápa is Mátyást látszott támogatni, mivelhogy elégedetlen volt a csehországi állapotokkal, hol az eretnokség erősen elhatalmasodott. Frigyes császár, ki kezdetben nagy barátságban volt a cseh királlyal, időközben hajba kapott vele. Kibört a háború a két jó barát közt s Frigyes magához Mátyáshoz fordult segedelemért. Nagyon meg lehetett szorulva a császár, mert rendkívül nagy ígéreteket tett Mátyásnak. Nevezetesen, lemond a magyar királyi címről, visszaadja egészen a kezén levő magyar területet, Mátyást megválasztatja német királynak, sőt a császárságról is lemond s fiának, a gyermek Miksának Mátyást teszi meg gyámjává. Mindezekről a nagy ígéretekről írást is adott, de ez éppenséggel nem akadályozta meg a silány lelkű császárt, hogy Mátyás ellen dolgozzék alattomban. Már rá is birta volt a pápát, hogy ne Mátyást, de Kázmér lengyel királyt bízta meg a cseh királynak a tróntól való megfosztásával, de a lengyelek nem engedték királyuknak, hogy elfoglalja az idegen trónt s végre is a pápa kénytelen volt Mátyásra ruházni a feladat végrehajtását. És Mátyás 1468-ban megüzente a háborút a cseh királynak. Ausztriából kiverte a cseheket, onnét hadaival bevonult Morvaországba.

-93-

A fondorlatok valóságos szövevénye fonódott Mátyás körül. Frigyes csak arra várt, hogy Mátyás kiverje Ausztriából a cseheket, most meg mindent elkövetett, nehogy a cseh korona Mátyás fejére kerüljön. Maga a pápa is csak eszköznek nézte Mátyást, s midőn a cseh katolikusok Mátyást 1469-ben cseh királlyá választották, a pápa többé nem is rejtegette addig titkolt célját: arra kellett Mátyás s a magyar haderő, hogy Frigyes császárnak megszerezze Csehországot. Maga a cseh király, semhogy Mátyásé legyen Csehország, bár voltak fiai, a lengyel király fiát, Ulászló herceget választotta meg trónja örököséül. Egyszerre hárman szövetkeztek Mátyás ellen: Frigyes császár, György cseh és Kázmér lengyel király, s hogy annál sikeresebb legyen a szövetségük, Magyarországon is számos hivatást szerettek maguknak a főurak közt, kiknek élén maga Vitéz János esztergomi érsek állott, Mátyás egykori nevelője, Hunyadi Jánosnak egykor leghívebb embere. A király, mikor hírül hozták, hogy otthon összeesküvés szövődik ellene, s a lengyel király fia nagy sereggel készülődik Magyarországra, a hírhordókat azzal utasította el, hogy »ne alkalmatlankodjanak neki sörházakból kikerülő kósza hírekkel.« És midőn meggyőződött a »kósza hírek« valóságáról, tudott uralkodni lelke háborgásán s megérkezvén Budára, a legnagyobb szíveséggel fogadta az összeesküvés főbjeit, sőt mindenféle kedvezésekben részesítette őket. Így Geréb Péternek visszaadta Fogaras várát, melyet valami okból elvesztett tőle, Ujlaki Miklóst meg kinevezte Bosznia királyává s megengedte, hogy a nagyravágyó ember Jajczában megkoronáztassa magát. Egyben országgyűlést hirdetett s arra fejenként hívta meg a nemességet.

-94-

Ezen az országgyűlésen láthatta Mátyás, hogy az országban csakugyan nagy az elégedetlenség. Nagy áldozatokat követeltek azok a nagyszabású tervek, melyeket Mátyás elméjében forgatott és sűrű panaszok emelkedtek a törvénytelen ségek, az önkényeskedések, a nagy terhek miatt. De Mátyás kiváló egyénisége hamar lecsendesítette a lelkek háborgását. Oly

törvényeket hoztak ezen az országgyűlésen, melyek meglehetősen korlátozták a király hatalmát, csökkentették a királyi tekintélyt, de Mátyás szemet húnyt, mert engedékenységgel trónját mentette meg. A panaszoknak, méltatlankodásoknak vége, hossza nem volt ezen a gyűlésen s egész sorát alkották a nemzet jogait biztosító törvénycikkeknek, de ugyanekkor készséggel hoztak újabb áldozatokat s ünnepélyes nyilatkozatban fejezték ki ragaszkodásukat Mátyás iránt. Erre az országgyűlésre érkezett meg a lengyel királyfi hadüzenete, melyben a királyfi »Magyarország természetes urának és örökösének« nevezi magát, Mátyást pedig »a királyi címet bitorló zsarnoknak«. És kísérte a hadüzenetet egy emlékirat, mely azt bizonyította, hogy Mátyás jogtalanul foglalta el a trónt, s hogy az őt illeti meg leányági örökösödés útján. Erre az emlékiratra méltóságos választ adott az országgyűlés. Megmagyarázták Kázmér hercegnek, hogy Magyarországon a fennálló törvények értelmében az uralkodók leányait a trónöröklés joga nem illeti meg. Kijelentik, hogy Mátyáshoz és örököseihez minden időben hűségesen fognak ragaszkodni és őt »végső lehelletükig, akár az egész világ ellen is« támogatni fogják.

-95-

Kázmér herceg mégis szerencsét próbált, bejött az országba 12 ezer főnyi sereggel, de kénytelen volt visszafordulni, mivelhogy az országban alig szegődött hozzá valaki. Közben meghalt a cseh király (1471) s a csehek a lengyel király fiát, Jagello Ulászlót választották királyukká, aki folytatta a harcot Mátyás ellen, mígnem azzal vetettek véget a háborúnak, hogy megosztózkodtak a cseh királyságon: Ulászlóé lett az anyaország, Mátyásé a melléktartományok. De a béke nem tartott sokáig. Frigyes bujtogatására Ulászló újra harcra kezdett, 60-70 ezer főnyi haddal betört a cseh melléktartományokba s ostromolni kezdte Boroszlót, mely Mátyáshoz hű maradt. Mindössze tízezer főnyi serege volt Mátyásnak, de anélkül, hogy nagyobb ütközetre került volna a sor, Mátyás kiverte a fegyvert az ellenséges had kezéből: nagy ügyességgel elszedte előle az élelmiszereket s ezzel a nagy haderőt harcképtelenné tette. Ulászló és atyja személyesen jelentek meg Mátyás előtt, hogy békét kérjenek. És megkötötték a békét újra: Ulászlóé maradt Csehország, Mátyásé a melléktartományok.

-96-

Szívesen hajlott a békére Mátyás, mert míg a csehekkel hadakozott, újra megmozdult a török, a Száva mellett hatalmas várat épített: Szabács várát s annak védelme alatt több ízben betört az országba, sőt Nagyváradot fel is égették, temérdek kincset raboltak, férfiakat, nőket rabságba hurcoltak el, anélkül, hogy valahol ellentállásra találtak volna. Ugyanakkor egy másik török had Moldvába tört be, hol azonban Magyar Balázs erdélyi vajda hatalmasan megverte a számban ötszörte nagyobb haderőt, 1475-ben, télvíz idején. És készült a király is, óriási ágyúkat, ostromgépeket készíttetett s hatalmas sereget toborzott össze. Mikor II. Mohamed szultán értesült Mátyás nagyarányú készülődéseiről, fegyverszünetet ajánlott s mindenféle kedvező ajánlatokat tett. De Mátyás az ajánlatokra ezt felelte: »Ha életemet is kell feláldoznom, harcolni fogok. Ám tudja meg a világ, hogy a keresztyénség megmentése nem rajtam mult!«

És indult egyenesen Szabácsnak, melyet a török négy esztendővel előbb épített. Ebben a várban halmozták össze a törökök az elrabolt kincseket, itt senyvedtek a magyar foglyok. Ennek a várnak védelme alatt törtek be újra meg újra hazánkba a törökök. Az 1475-ik esztendő októberében indult Mátyás Szabács megvételére s az ostrom 1476 első napjaiban kezdődött. Hat hétig tartott az ostrom, akkor az őrség megnyitotta Mátyás előtt a vár kapuit, sőt szolgálatába is állott. És tovább akarta folytatni a háborút a török ellen, ám az ármányos Frigyes császár megakadályozta e szándékában. Újra megkezdte a bujtogatást az országban s magát a hercegprimást, a sziléziai származású Beckensloer Jánost, az időközben elhunyt Vitéz János utódát szerezte meg cinkostársának. Azzal ámította a primást, hogy megválasztatja pápának s a nagyralátó ember, míg a király Szabácsot ostromolta, kiszökött az országból, még pedig nem üres kézzel: temérdek pénzt vitt magával. Most már csordultig telt a pohár. Mátyás félbeszakította a törökökkel való hadakozást és sietett vissza, hogy Frigyes császár alattomoságait példásan megtorolja. De mielőtt a megtorlás munkájához fogott, egy régi adósságot kellett lerónia, adósságot, mellyel nemzetének tartozott.

-97-

IV.

Tizenkét esztendeje élt már özvegyi állapotban Mátyás s a nemzet méltán aggódott, hogy a nagy király majd örökös nélkül fejezi be dicsőséges pályafutását, s az ország trónjára újra idegen uralkodó kerül. Nem Mátyáson mult a házasság. Frigyes császár hugánál is próbált szerencsét, de csak ámították, komolyan nem gondoltak a vele való atyafiságra. Majd a Jagello házból akart feleséget, ez a szándéka sem sikerült. Így terelődött a figyelme Nápoly felé s kérte meg 1474-ben a nápolyi király leányának, Beatrixnak, ennek a nagyeszű, nagyműveltségű és szép leánynak a kezét. A nápolyi király szívesen fogadta Mátyás király leánykérő követeit, az eljegyzés megtörtént, de maga a házasság csak két esztendő mulva, 1476-ban kötött meg. Ennek az esztendőnek májusában küldötte szét követeit Mátyás a különböző fejedelmi udvarokhoz a lakodalmi meghívókkal, s ugyanakkor indult Beatrixért is a fényes követség. A váradi püspök vezette a követséget, melyben nagy számmal valának főurak s nyolcszáz lovas kísérte a követséget, köztük húsz török vitéz. Szemkáprázatos látványosság volt ez a kis hadsereg, volt mit bámulni az olasz városok népének. A főurak, a kíséret, legszebb, leggazdagabb ruháikban pompáztak, rengeteg kincset vittek magukon és magukkal, drága ajándékokat a magyar király menyasszonyának. S míg a követség oda járt, azalatt Mátyás királyi pompával várta a leendő királynét. A budai királyi palotát kijavíttatá, újabb épületekkel nagyobbíttá, mesébe illően feldiszipált s ezer meg ezer kéz dolgozott serényen, hogy minden ékes, ragyogó legyen s a rendezendő multságokban a bájos arának öröme teljék.

-98-

Téli időben indult Beatrix új hazájába s az ország határán főuri nők küldöttsége fogadta Magyarországot leendő királynéját, a küldöttség élén az agg Szilágyi Erzsébet várta ölelő karokkal

-99-

szép menyét. És pár nappal később elindult Mátyás is nagy vendégsereggel Székesfejérvár felé, hogy ott, az ősi koronázó városban fogadja menyasszonyát. Háromezer lovas kísérte a királyt Székesfejérvárra, hol már a külföldi és magyarországi vendégek óriási tömege hullámozott. Frigyes császár nem jött el, még követet sem küldött. A német fejedelmek sem jöttek el személyesen, csak egyik-másik küldött követet. De személyesen jött el Kristóf bajor s Frigyes liegnitzi herceg, Boroszló városából három tanácsúr negyven cifra lovassal jelent meg. Legtöbben jöttek Csehországból: hercegek, grófok s köznemesek.

Mátyás király.

Beatrix.

December 9-én reggel érkezett Mátyás Székesfejérvárra s jött már a futár, hogy közeledik a menyasszony. Mátyás a kíséretével a várostól egy félmértföldnyire

lovagolt a menyasszony elé. Ott a násznép számára pompás sátrakat vertek, a sátrak előtt tizenkét darab széles, kék szőnyeget terítettek le, ott foglalt helyet a király és fényes kísérete. Körös-körül hatalmas máglyák tüze lobogott, mivelhogy kemény hideg vala.

És jött a menyasszony. Elöl Bánfi Miklós, aki a menyasszony nevében bokkrétát nyújtott át a királynak, a bokkrétán arany gyűrű, óriási gyémánttal. A menyasszony Szilágyi Erzsébet oldalán ült aranyozott hintón. Zöld bársonnyal voltak bevonva a hintó vánkossai. S zöld bársonnyal valának bevonva a lovak, a kocsisok, a

fullajtárok is. Hét hintó követte a menyasszony hintáját, mind a hét előtt hat paripa, egy előtt tiszta fehér mind a hat, más előtt tiszta fekete s így tovább, minden hintó előtt egyszínű paripák. S a főrangú hölgyek, kik e hintóban ültek, mind hófehér ruhában, melyek ragyogtak az aranytól, gyémánttól. Bánfi Miklós és Pongrácz János vezették a menyasszonyt a király elé, aki elébe sietett. Beatrix mélyen meghajolt, térdre ereszkedett, de a király gyöngéden felemelte, nyájasan üdvözlé, s kezén fogva bevezeté a sátorába. Utánok haladott Szilágyi Erzsébet, húsz fiatal nővel. És jöttek egymás után a nápolyi nők, a nápolyi herceg (a menyasszony testvére), Bosznia királya, a külföldi követek s a magyarországi urak. Mikor a fényes vendégsereg elhelyezkedett a sátorban, az egri püspök szép olasz beszédben üdvözölte a menyasszonyt, és jöttek sorban a követek, kik külön-külön üdvözölték. Akkor kint megperdültek a dobok, felharsantak a kürtök, a násznép kivonult a sátorból, a király barna paripára, Beatrix hófehér paripára ült s elindult a nászmenet a város felé. A város kapujában a papság fogadta a királyt s menyasszonyát, s elöl szent István jobbjaival, elindult a hatalmas menet az első magyar király templomába. Bent a templomban felzendült a hálaadó ének, melyet a király és menyasszonya állva hallgattak végig. Így végződött az ünnepségek első napja.

Itt, Szent István templomában tette Beatrix fejére a szent koronát a veszprémi püspök. Szilágyi Erzsébet vezette a templomba a menyasszonyt, ki piros színű, aranszálakkal átszőtt ruhát viselt s fölötte kivágott ujjú fehér prémes mentét. Kibomlott haját elöl két sor igazgyöngyből font koszorú tartotta össze. Míse alatt Beatrix az oltár elé ment, ott a mentét leemelték válláról, s felöltöztették az arany szövetű piros palástba: ezt szokták viselni a királynők koronázás alkalmával. Most a bosnyák király, arany almával s királyi pálcával a kezében, Mátyás elé lépett s felkérte, hogy jöjjön az oltár elé. Mátyás az oltár elé lépett. Fején a korona, vállán Szent István palástja. Az oltár előtt menyasszonyával együtt térdre borult s a himnusz elhangzása után elébe lépett az ország nádora s kérdezé: Akarod-e, felséges úr, hogy menyasszonyod megkoronáztassék? - Akarom, felelt a király. Akkor a veszprémi püspök megeskette a menyasszonyt, hogy a keresztyén egyházat soha el nem hagyja, de sőt pártolja minden ellenségével szemben, s ismét a nádor lépett elő. - Akarod-e, felséges király, - kérdezé - hogy a korona menyasszonyod fejére tétessék. - Akarom, válaszolt a király.

A püspök ősi szokás szerint a menyasszony jobb karját és vállait megérinté a szentelt olajjal s a tárogatók harsonája közt föltevé fejére a koronát. A király az oltár előtt egy díszes széken ült és koronázás végeztével sorba járultak eléje a külföldi hercegek, grófok, kiket Mátyás Szent István kardjával lovagjaivá ütött.

Megkoronáztván a menyasszonyt, a rengeteg násznép pár nap multán Budára indult, hová vasárnap reggelén érkezének meg. Egy egész hadsereg volt ez a menet, ragyogó, szemképrázató. Ehhez hasonló pompát sem azelőtt, sem azóta nem látott Budavára. A menetet huszonnégy trombitás nyitotta meg színes damaszt- és posztóruhában, mellükön aranyozott paizs, a király hollós címerével. A trombitásokat díszlovakok követték, ezeket kilenc királyi kamarás, selyem dolmányban, melynek alját aranszálakkal hímezett ékes mondatok díszítették. A kamarások után kilenc apród lovagolt, kis fiúk óriási lovakon. Jöttek utánok a külföldi fejedelmek

s követek, a bosnyák király, a nápolyi király fia, a magyar és idegen főurak. A főurak után léptetett a király hófehér paripán, melynek minden szerszáma színarany vala. A király nyomában egy apród, ragyogó ékszerekkel terhelt paripán s az apród után a királyné, kinek paripája tetőtől talpig arany szövetbe volt vonva, ő maga sárga selyem palástban, fején korona. A királyné után haladtak a mesébe illő hintók. Az első hintóban Szilágyi Erzsébet ült. A hintók sorában magának a királynénak nyolc aranyozott hintaja volt, mind a nyolc előtt hat hófehér paripa. És minden kocsi körül síposok, trombitások, zenészek, bohócok. És bezárta a menetet fő- és köznemesek fényes sora s a nép beláthatatlan tömege ünneplő ruhában.

Ezt a mesebeli káprázatos menetet óriási tömeg fogadta Budavár kapuja előtt. A sort díszruhás zsidók nyitották meg. Ezeknek a csapatját egy agg zsidó vezette lóháton, ezüst kard a kezében, s a kardról egy ezüst pénzzel teli edény függött. Mellette egy ifjú lovagolt, ennek is ezüst kard és edény a kezében. Utánok huszonnégy zsidó barna-piros öltözetben, structollas süveg a fejükön. Kétszáz zsidó gyalogszerezrel követte őket piros zászló alatt s midőn a királynő közelébe érkeztek, nagy énekszóval és kiáltozással mutatták be a tízparancsolat tábláját meg az ajándékokat s esdekelve kérték a királynő pártfogását. Most a budavárbeli papok üdvözölték a királynőt s a menet élére állva, himnuszok éneklése közt vonult a menet a Boldogasszony templomába. Másnap volt a királyi palota egyik legnagyobb termében az ünnepi lakoma, melynek fénye, gazdagsága méltó csudálatra kelté az idegeneket. Az ebédlő-terem falai arannyal áttört piros selyemmel voltak bevonva s ezek a drága szőnyegek telehintve gyöngyökkel és drágakövekkel. A királyi pár asztala mellett arany szőnyeg folyt le a mennyezetről s az asztal három hosszú selyemszőnyeggel volt beborítva. Sárga atlasz mentét s alatta cobolyprémes dolmányt viselt a király, cobolyprémes arannyal szőtt piros selyempalástot a királynő. A királyi pár asztalánál ültek: a nápolyi király fia, a barii érsek, a nápolyi főurak, Kristóf bajor herceg, a pfalzi és szász választófejedelmek követei és a bajor követek. A többi asztaloknál a magyar és idegen egyházi és világi főurak és hölgyek ültek, köztük Szilágyi Erzsébet a maga és a királyné udvarhölgyeivel.

A terem közepén, a király asztala előtt, szőnyegekkel bevont, négy oldalú, nyolc lépcsőjű pohárszék állott: ezen voltak elhelyezve az evő- és ivóedények, természetes ezüst korsók, karcsú serlegek, fedeles kancsók, lábas csészek, öblös kupák, tálak, tányérok, csupa arany és ezüst. S a padlózat, az asztal előtt ezüstdől vert, aranyozott szökőkút állott, mellette öt ezüst kenyérkosár. Odább egy kétakós ezüst hordó függött a mennyezetről, mely belül több részre volt osztva, különféle drága ó-boroknak. S közelebb, távolabb még nyolc más asztal állott, ugyanannyi pohárszékekkel, mindeniken az ezüst edények nagy sokasága. Összesen 980 ezüst edény volt a pohárszékeken. És tele voltak rakva az asztalok is drágánál drágább evő- és ivóedényekkel. A király és királyné előtt egy nagy lovat ábrázoló, színarany edénytartó állott, rajta tálak, serlegek, csészek s mindenféle edények, színaranyból. Természetesen az egyes fogásokat csupa nagy urak hordották fel. A királyi pár étékfogói előtt a bosnyák király, Frigyes liegnitzi herceg, Hinko herceg és János, Szilézia hercege jártak.

Az ebéd alatt mutatták be a királynénak szánt ajándékokat. A német krónikások százezer akkori forintnál többre becsülték az ajándékok értékét, melyeket egyesek és testületek hoztak. Ebéd után széthordták az asztalokat, pohárszékeket s kezdődött a tánc.

Az első kört a német választófejedelmek és más német hercegek követei járták; a másodikat Kristóf bajor herceg vezette, a harmadikat a király és a királynő. Külön táncot járt el a nápolyi herceg nővérével, a királynővel, mely egy egész óráig tartott el.

Másnap ismét nagy ebéd volt a királyi palotában s akkor a király a külföldi követekkel ült egy asztalnál s evett egy tálból. Estefelé lovagi tornajátékok voltak. Maga az esküvő a következő vasárnap ment végbe. Az urak és a hölgyek a király elfogadó termében gyűltek össze. Aztán belépett a király, nyájasan üdvözölte az egybegyűlteket. Innét kimentek a palota udvarára. Ott találkozott a király s a királynő. Mindketten lóra ültek s úgy vonultak a Boldogasszony templomába, ki lóháton, ki hintón. A templomban, a nagy oltár előtt, két ülőhely volt szembeállítva, ezeken foglalt helyet a király s a királynő. Fejük fölött aranyos bársonymennyezet volt kifeszítve, melynek nyelét hat magyar és cseh főúr tartotta. Most elélepett Gábor egri püspök, szentelt vízzel behinté a mátkapárt, aztán kézen fogva oltárhoz vezeté őket s összeeskete. A király és királyné esketés után visszaültek helyükre s először is Szilágyi Erzsébet lépett hozzájuk áldást, szerencsét kívánva frigyükhöz. És jöttek sorba a fejedelmi személyek, követek. A szerencsekivánatok után kezdődött a szent mise. A püspök csókra nyujtá a szentírást a királyi párnak, aztán ismét az oltár elé vezette őket s úgy áldotta meg a térdepelő királyi párt. Az esküvő ezzel véget ért s a ragyogó menet visszatért a királyi palotába, hol az elsőhöz hasonló nagy ebéd várta a vendégeket. És ekkor átadták a külföldi vendégek is az ajándékokat. Ebéd után lovagi tornajáték s népmulatság következett, melynek különösen kacagató része volt az a tornajáték, melyet bohócruhába öltözött tizenégy ifjú rendezett, kik lóháton s piszkafával rohantak egymásra. És vége-hossza nem volt a különféle multságoknak. Vízkereszt napjáig (1477. január 6.) tartott a lakodalom, ekkor kezdettek oszladozni a vendégek, megrakodva a király ajándékaival, feledhetetlen emlékekkel, hirdetve mindenfelé Mátyás király udvarának fényét, gazdagságát, mesészerű pompáját...

Akkorbéli krónikások írták le Mátyás menyegzőjét, ennek szemkápráztató fényét s én tovább adom e könyvben is a mai és a késő nemzedéknek: hadd teljék meg a multnak ragyogó fényével. Nem hivságos ragyogás, vagyonmutogatás volt az a fény, az a pompa, mit Mátyás király ez alkalommal az idegeneknek mutatott: a nagyszű, az elméjében nagy terveket forgató király a maga és országa nagyságát, gazdagságát adta tudtul mindeneknek, akiket illet, a fényes ünnepekben.

Hiába nem jött el Frigyes császár Mátyás menyegzőjére, hallania kellett hírét annak a pompának, melyhez hasonlót akkor tán egyetlen fejedelmi udvar sem tud vala kifejtetni. Ám ennél mindenestre jobban bántotta Frigyes lelkét magának a házasságnak ténye. Ha Isten fiúgyermekkel áldja meg e házasságot, semmivé lesz az alkú, mely szerint Frigyes vagy valamelyik fia öröklí a magyar trónt, ha Mátyás utódok nélkül hal meg. Mindenáron megfosztani Mátyást a magyar tróntól, ez a törekvés dolgozott hitvány lelkében s ő, ki annak idején könyörgve kért segédelmet Mátyástól az »eretnek« cseh király ellen, most nyilvánosan elismerte Ulászlót Csehország királyának, sőt fel is biztatta, hogy hadat indítson Magyarország ellen. Ulászló be is tört Magyarországra, de Mátyás kevésbe vette ezt a betörést, neki Frigyesseel volt nagy számadása. Egyenesen Frigyes ellen indult, sorban foglalta el az osztrák várakat és városokat, eljutott Bécsig s ostromolni kezdte azt. A megszorult császár könyörgésre fogta a dolgot, lemondott a magyar királyi címről (most már másodízben), elismerte Mátyást Csehország királyának s százezer arany hadi kárpótlás fizetésére kötelezte magát. Majd békére kényszerítette Mátyás Ulászlót is, Kázmért is, amanak kezén hagyva Csehországot, viszont a melléktartományok Mátyás birtokában maradtak s egyben tovább viselte a cseh királyi címet is.

-107-

Olmücben, 1479-ben kötötték meg a békét s Mátyás most ismét a török ellen fordulhatott, a minthogy a török ez évben újra betört az országba. Ebben a betörésben része volt Velencének is, mely arra számított, hogy míg Mátyás a törökkel hadakozik, szépen elfoglalja a magyar tengerpart vidékét. Ezúttal Erdélybe ütött be a török, de csakhamar ki is takarodott. Báthory István erdélyi vajda egymaga ugyan nem volt képes a 43 ezer főnyi török had kiverésére, de Mátyás segítségül küldte Kinizsy Pált, a volt molnárlegényt, most temesi főispánt, annak a kornak egyik legnagyobb vitézét. A török sereg éppen hazatérőben volt óriási zsákmánnyal, mikor Báthory és Kinizsy egyesült hadai Szászváros közelében, a Kenyérmezőn rajta ütött. A nagyerejű Kinizsy Pál két kezében két karddal vágta, szabdalta a törököt. Eszeveszetteen szalad a török, elhánnyva az összeharácsolt prédát, még hírmondó is alig maradt a török seregből, halomban heverték a holttestek s a diadaltól mámoros Kinizsy, midőn vége volt a harcnak, szertelen kedvében foga közé kapott egy törököt és úgy járta a táncot... Fényes diadal volt a kenyérmezei diadal, a magyar vitézségnek dicsőséges napja 1479. október 13-ika. És diadal után diadal követte a magyar fegyvereket. A következő évben Mátyás visszafoglalta Jajca várát Boszniában, több győzelmet aratott Szerbiában s mind idegen segítség nélkül. Nemcsak hogy nem segítették a keresztyén hatalmasságok Mátyást e diadalokban s e diadalok kihasználásában, de valósággal ellene dolgoztak. Míg ő a törököt verte, Velence elfoglalta Veglia szigetét, s a pápa Velencének adott igazat. Hiába figyelmeztette Mátyás a pápát, hogy a török nemsokára megtámadja Olaszországot is, hiába háborgott lelke a méltatlanságon, az oktalanságon, szavát, tanácsát figyelembe nem vették. A töröknek rá kellett lépni az olasz földre, hogy Mátyás szavát elhigyjék. És csakugyan az 1480-ik év tavaszán hatalmas török sereg tört be Dél-Olaszországba, elfoglalta Otranto városát s pusztított szerteszét. És most jön a java: egyenesen Mátyáshoz fordultak segedelemért, ugyanazok, kik nemcsak nem segítették az egész keresztyén világot fenyegető törökség ellen, de sőt mindenképpen gáncsot vetettek útjába. És Mátyás elküldött Magyar Balázs vezérletével 700 huszárt s a 8000 főnyi török őrség (a főhad még azelőtt eltávozott) a magyar huszárok jöttének hírére kitakarodott Otrantóból!

-108-

Csak 700 huszárt küldött Mátyás Otrantóba, mert nem küldhetett többet. Ő ez időben már újra Frigyes császárral hadakozott. Frigyesseel, aki százezer arany hadisarc fizetésére kötelezte volt magát, de csak azt várta, hogy Mátyás eltávozzék, megfeledezett a fizetésről. A magyar királyi címet, melyről két ízben mondott le, újra használni kezdte, a hadisarcból kifizetett 80 ezer aranyat, de a többinek a kifizetését nemcsak hogy megtagadta, hanem még be is tört az országba. S még ez sem elég, Mátyást mint cseh királyt hűbéresének mondotta! Mátyás a Frigyes hűbérese! Ám ez csak addig tartott, míg Mátyás a hadával megjelent. Azzal kezdte a megtorlást, hogy Regede nevű stiriai várat lefoglalta a hadisarc fejében. Erre aztán megindult az alkudozás. Közbelépett a pápa, folyt az egyezkedés, ami csak arra volt jó, hogy teljék az idő, hátha közben történik valami? De Mátyás átlátott a szítán, teljes erővel megindította a háborút konok ellensége ellen, sorba foglalta el az osztrák várakat és városokat s végezette magát Bécs is. 1485. június 1-én bevonult a magyar király »Bécsnek büszke várába,« Szent István templomának tornyán megjelent a diadalmas magyar zászló! A magyar király a császári várban fogadta az osztrák urak hódolatát, magyar embert nevezett ki Ausztria kormányzójának: Zápolyai Istvánt s szintén magyar embert bécsi püspökké: Dóczi Orbánt.

-109-

Elérkezettnek látszott az idő, hogy Mátyás a magyar nemzet e megátalkodott ellenségét megtörje. E célból egy nemzetközi szövetség létesítésén munkált. Ám e munkájában nem volt szerencsés a nagy király, jóformán mindenütt akadályra talált, mivelhogy egy ország sem nézte jó szemmel a magyar király hatalmának szertelen növekedését. A pápa is csak akkor volt barátja, ha rászorult, egyébként Frigyeset támogatta. Frigyeset, ki a maga erejéből semmire sem tudott menni s ki valóságos babonás hittal számított arra, hogy a nálánál jóval fiatalabb Mátyást túléli s akkor majd fejére kerül a magyar korona! És hiába alázta meg Frigyeset a nagy király, ennek az embernek szüntelen való fondorkodása megakadályozta sok nagyszabású tervének végrehajtásában. Mikor Mohamed szultán halála után elkövetkezett a kedvező alkalom arra, hogy döntő csapást mérjen a szultánfiak trónviszálya miatt megoszlott törökre, békét volt kénytelen kötni, mivelhogy a töröknél is veszedelmesebb ellensége, Frigyes és társai megakadályozták a kedvező alkalom kihasználásában. És Frigyes császár, ha nem is érte meg, hogy fejére kerüljön a magyar korona, csakugyan túlélte Mátyást!

-110-

VI.

A nagy király 1485-ben kezdett betegeskedni s 1490. április 6-án nagy kínok közt meghalt. Április 4-én, mely virágvasárnapra esett, még jelen volt az istentiszteleten, s annak végeztével a velencei követet lovaggá ütötte. Dél tájban nagyon fáradtnak, éhesnek érezte magát s hogy éhségét csillapítsa, fügéket hozatott. Megevett egy fügét s szörnyű haragra lobbant, mivelhogy romlott volt a füge. A királyné rémülten szaladt hozzá, mindenféle ételekkel kínálta, de a király semmit sem fogadott el. Szeme elhomályosodott, a feje szédült s bevitték a hálószobájába, ott lefektették. Alkonyattájban elvesztette az eszméletét s kínosan nyögött, jajgatott, Jézus nevét kiabálta. Az orvosok tehetetlenül állottak ágya körül, nem tudták enyhíteni a fájdalmat. A királyné erőszakkal nyitotta fel a haldokló király ajkát s úgy öntött a szájába mindenféle gyógyító folyadékot, de hiába. Éjjel még rettentőbbek lettek a fájdalmai »s mint az oroszán úgy ordított«. Hajnalban néhány órára elaludt. Reggel felébredt, de egész nap félig alétan feküdt. Közbe-közbe minden erejét összeszedte, hogy beszéljen, de csak a tekintete beszélt, értelmes szó nem jött az ajkára.

-111-

Harmadnap reggelig tartott a rettentő küzdelem a halállal: április 6-án, a nagyhét keddjén reggel hét és nyolc óra közt kiszenvedett.

A halálos ágy mellett zokogott egy ifjú is, ki egy szép boroszlói polgárleánnyal szövődött szerelmi frigynek volt a hajtása s kinek Korvin János nevet adott a király. Harminchat éves volt Mátyás, mikor tizenkét esztendei özvegység után feleségül vette Beatrixet, de házasságát Isten gyermekkel nem áldotta meg. Mikor megházasodott, akkor a kis János herceg negyedfél éves volt. Boroszlóban 1469-ben szerette meg egy előkelő polgár leányát, kit magával hozott Magyarországra. De a szép nő sohasem élt a királyi palotában. Szerényen visszahúzódott s egyedül fia nevelésének élt. Még a családi neve sem ismeretes. Csak később tűnt ki, hogy Borbála volt a keresztnéve. János herceg 1473 április 2-án született s a keresztségben nagyapja, a törökverő Hunyadi János nevet nyerte. Hat esztendő koráig anyjával élt, csendes magányosságban. Ám a midőn Mátyás látta, hogy házasságuk gyümölcstelen marad, elhatározta, hogy törvényesíti a fiát s hercegi rangra emeli. Ezt meg is tette 1479-ben. Három birtokot adományozott neki Erdélyben s az adománylevelben lipthói hercegnek és hunyadi grófnak címezi. Az apa mélységes szeretete szólal meg az adománylevelben, mondván: »Midőn királyi méltóságunkból és bőkezűségünkben mindenkinek érdemeit adományokkal és királyi kegyelmünkkel jutalmazzuk, még inkább kell a természet rendeltetését szerinti jótékonyosságunk és bőkezűségünk teljességét éreztetni azzal, aki életének csiráját a saját vérünkben kapta. A természet ösztöne és sugallata megtanítván, hogy méltóságos János lipthói herceget és hunyadi grófot, mint egyetlen szülöttünket, szeretni kötelesek vagyunk, szívünknek iránta táplált legforróbb szeretetétől sugalmazva, különös jótéteményekkel és a királyi adományoknak királyi sarjat megillető teljesítésével kívánjuk elhalmozni.«

-112-

Az adományozás a királyné beleegyezésével és hozzájárulásával történt, Szilágyi Erzsébet pedig, a nagyanya, végrendeletében János herceget tette örökösévé. És a széptehetségű fiú, ki feltűnően hasonlított Mátyáshoz, királyfihoz illő nevelésben részesült. Magyarország leendő királyának nevelte Mátyás János herceget s idejében egyengetni kezdte az utat, hogy a nemzet elismerje őt királyi utódjának. Jól tudta, hogy nagy dologba kezd, hogy a nemzet nem szívesen lát az ország trónján törvénytelen származású királyt; de viszont bízott abban, hogy a nemzet jobbait meghódítja tervének. Hisz e terv megvalósításán fordult meg, hogy Magyarország az ő halála után megmarad-e független *nemzeti* királyságnak. Ő maga még férfikora delén, arra számított, hogy fiát valamelyik fejedelmi nővel házassítja össze, ennek a frigynek a szülöttje már nem lesz törvénytelen s így még az ő életében az egész nemzet megnyugvására rendezheti a trónöröklés dolgát.

-113-

Maga a királyné volt e terv legnagyobb ellensége. Egyrészt remélte, hogy még születhetik fia, másrészt úgy gondolkodott, hogy, ha nem is lesz fia, Mátyás halála után ő lép az örökébe. És ezzel beköltözött a királyi palotába az egyenlenség ördöge. Akik közelebbről látták Mátyás és Beatrix egymáshoz való viszonyát, világosan látni vélték, hogy a küzdelemben Beatrix lesz a győztes. A másként hatalmas, erős, zsarnoki hajlamú Mátyás életében nevezetes fordulatot jelent a házassága. Mindjobban előtérbe lép a nagyészű, nagyműveltségű, szépsége, kedvessége varázsával hódító királyné, részt követel magának a hatalomból, beleszól nagyfontosságú dolgok intézésébe s otthon, a királyi palotában is megváltozik a régi rend: mióta Beatrix a királyné, nincs többé szabad bejárása az ügyes-bajos embereknek, az udvari szertartásosság befészkelődik a királyi palotába. Már-már rávette a királyné arra is Mátyást, hogy János herceget papnak nevelje. De Mátyásban mégis győzedelmeskedett az apa s a nemzet érdekeit szívén viselő király. Az udvari ünnepeken mindig jobbjára ülteti János herceget, hogy a nemzet szokja meg a leendő magyar királyt látni benne.

És tudtára adta Frigyes császárnak is, hogy ne bizakodjék az 1462-iki szerződésben, mert abban nincs kimondva, hogy a fiúörökösnek törvényes házasságból kell származnia. S mikor aztán bevette Bécset s a polgárok hűséget esküdtek neki, János herceg kezébe is letétette a hűségesküt. Ezzel nyíltan megmondta az egész világnak, hogy János herceg az ő trónjának az örököse s nem más. Azt, hogy János herceget fejedelmi nővel jegyezze el, Beatrix sem ellenezte és el is jegyezte a tizenkét éves fiúnak Sforza Blanka Máriát, a milánói fejedelemléányát 1485-ben. De Beatrix színlélt, mikor az eljegyzést nem ellenezte. És Mátyás tudta ezt jól. Annyira tudta, hogy titokban, Beatrix híre nélkül történt meg az eljegyzés. Mikor aztán Beatrix értesült az eljegyzésről, mindent elkövetett, hogy azt megsemmisítse. Hamis rendeleteket küldött a Milánóban tartózkodó követhoz, ami szörnyű haragra lobbantotta Mátyás királyt. A házassági

-114-

szerződést 1487-ben aláírták Milanóban, de Beatrix még ekkor sem mondott le a küzdelemről. Mindenféle tudósításokat küldetett a milánói udvarba, hogy ott a házasságtól visszalépjének. Így el akarta hitetni, hogy János herceg nem számíthat a trónra s a menyasszonnyal el is hitette, hogy vőlegénye »valóságos torz-alak«. És közben »sohajtsaival, könyeivel és indultos kifakadásaival« folyton ostromolta Mátyást, hogy a maga részére biztosítsa a trónt. De Mátyás hajthatatlan maradt. A nápolyi udvarnak, mely Beatrix érdekében közbejárt, őszintén megüente: »A magyarok készebbek magukat egy szálíg levágtatni, mint asszony uralma alá adni. Nagyon jól emlékeznek arra, és még ma is szájukban van az íze, hogy hajdan nőuralom alatt az ország milyen rossz állapotba jutott! Különben is a királyné alattvalóinak szeretetét nem bírja és talán arra, hogy iránta rokonszenvet tápláljanak, okot sem igen szolgáltat.« És tudtul adja a nápolyi udvarnak, hogy a nemzet úgyszólván biztatja arra őt, hogy még életében királlyá választassa a fiát. De bevallja azt is, hogy, ha ez életében meg nem történik, halála után nem képes biztosítani fia megválasztását. »Egyedül a szivek vizsgálója, Isten az, ki tudja, hogy az emberek mit rejtenek szívéikben. Meglehet, hogy a rendek többsége a mi jótéteményeinkről megfélemedezik s háládatlanságában az ország halálos ellenségét választja meg, akinek aztán első dolga lesz, hogy a királynét és fiunktól javaiktól megfossza, az országból kiűzze; sőt a beálló zavarok alatt a királyné életét is veszély fenyegetheti... A magyarok természetét bizonyára senki olyan jól nem ismerte, mint mi, akik sok esztendő óta féken tartjuk őket!«

-115-

... Meghalt a nagy király, mielőtt a trónt fiának biztosíthatja vala. »Halálát – írja Bonfini – sok csodajel hirdette. Először is, az előbbi év telén, január elején megdördült az ég; továbbá halála után a Duna szokatlanul megáradt s sok falut és várost elöntött, hogy, ha már meghalt az ország védelmezője, a vízáradás védje az országot a török betörései ellen. A Budán tartott oroszlánok is valamennyien megdöglöttek ugyanazon a napon, amelyen a király meghalt. Továbbá az időben Budán egyetlen hollót sem lehetett látni (a holló a Hunyadi-ház címere), Székesfejérvárott azonban, ahol a magyar királyok sírjai állanak, a versenyt károgó hollók oly roppant tömegét lehetett látni, hogy ebből mindenki könnyen megjósolhatta a király halálát. Az álommagyarázók és számfejtők sem hallgatták el, hogy még ez évben meg fog halni. Azonfelül kevéssel azelőtt, hogy Bécsből Budára indultunk, s a király Komáromnál megállott, a várkapu felett emelkedő torony csúcsán egy gólyafészket láttunk, amelyből négy más gólya kizavarta a fészek lakóját és egymással marakodtak érte. A király meghagyta, hogy néhány udvari emberével együtt nézzem meg, mi történt ott, s én akkor – mintegy isteni sugallatra – megjósoltam barátaimnak, hogy Magyarország nyugalma még azon évben megzavarodik, mert közel a király halála, Magyarország pedig négy pártra fog szakadni, mert négy király is fog harcolni uralmáért; s a király gyengélkedése megerősítette jóslatomat.

-116-

»Másnap, a király halála után, a holttestet feldíszítették királyi dísszel és pompával, bíborral borított ravatalt raktak és a nagy ebédlőben állították fel, hogy mindenki láthassa; azután pedig, mikor már belső részeit kiszedték, szurkos koporsóba tették s megbízták a kiváló Aladárt és Bodó Gáspárt, hogy a Dunán Székesfejérvárra szállítsák.

»Beatrix pedig és Korvin János, a király halála után, a várba gyűjtötték az urakat s az egész udvari néppel keservesen megsiratták a királyt. Sűrű könyekkel gyászolták meg az urak az isteni Mátyást, mint legjobb királyukat, legyőzhetetlen fejedelmüket. Különösen akkor áradt meg a köny mindegyikük szemében, amikor látták, hogy a még ifjú Korvin herceg, elvesztvén annyira kiváló atyját, önként a királyné lábai elé borult és térdeit átölelve kérte, hogy ne hagyja el őt gyermekségében, ne feledje el, hanem mindig híven ápolja kegyes atyjának emlékét, aki a királyné iránt is mindig annyira jó volt; tekintse őt fiának, mint ahogy atyjának gyakran megfogadta, amikor megígérte, hogy kegyes anyja helyett anyja lesz neki. S minthogy neki magának nincsenek édes gyermekei, szeresse őt szívéből. A főurak valamennyien térdre ereszkedve ugyanezt kérik a királynétól s versenyt ajánlják kegyeibe az ifjú herceget.

-117-

»Amint a siránkozás valamennyire megszűnt, hogy az ország kormány nélkül veszendőbe ne induljon, valamennyien önként esküt tesznek a királyné és Korvin herceg kezébe... Mint a hogyan nap hunytával a holdra vetjük tekintetünket, úgy vetették mindnyájan reményüket és bizodalmutat a király halála után Beatrixba és Korvin hercegbe. A királyné megcsókolta az előtte könyörgő Korvin herceget, és megígérte, hogy mindig fiául tekinti és minden erejével támogatni fogja, hogy méltóságát megtarthassa. Őt is, magát is a főpapak és urak jóindulatába ajánlotta. Elfogadta önként felajánlott hódolatukat s megfogadta, hogy sohasem hagyja el az országot. Azután a roppant siránkozástól kimerülve, össze-visszatépett hajjal, körmeivel felhasogatott arccal belső termeibe vitték.

»A király kincstárát és minden készletét, amit a legtöbben 400 ezer aranyra becsültek, a főurak határozatából és a királyné jóváhagyásával János hercegnek adták át, akinek atyja még életében átadta az összes megerősített várakat s a királyi jelvényeket, s akinek kezébe nem csupán a várkapitányokat, hanem az urak közül is sokat esküre kötelezett, hogy miként neki, fiának is hűséggel szolgáljanak s halála után őt tegyék meg királyukká. Többen elhárították magukról az eskü kötelezettségét s ravasz fondorlattal valami kibuvót kerestek. De hogy az új király megválasztásáig valaki hamis pecsét alatt királyi levelekkel csalást, gonoszságot vagy ravaszságot el ne követhessen, az urak tanácsának színe előtt, a királyné és Korvin elnöklése alatt, széttörték a király pecsétjeit. Csupán a királyné pecsétjét tartották meg, s ezzel pecsételék meg a hivatalos iratokat s alája tették a főurak pecsétjeit.

-118-

»A főurak tanácsa úgy határozott, hogy a boldogult királynak kettős temetést rendeznek, az egyiket Bécsben, a másikat Székesfejérvárrt; ott ravatalt, itt pedig királyi méltóságához illő sírt emelnek neki. Bécsben tehát a katonatisztek vállukra emeltek a koporsót, mások az aranyleppellel borított gyászravatal rojtjait fogták köröskörül, s ily módon a palotából páratlan pompával, a

polgári és katonai főtisztek kíséretében Szent István templomába vitték a holttestet. A főpapok s a város minden rendű lakosai gyászruhában kísérték a menetet. Nem volt senki, aki igaz könnyel meg ne tisztelte volna e kegyes király tetemét, még az a nép sem tudta elfojtani könnyét, amelyet a szörnyű éhség kényszerével hatalma alá hajtott. Akik csak körülállották, mindannyian elmondták igen jó királynak, győzhetetlen hadvezérnek, a legkegyesebb uralkodónak, a keresztyénség oltalmazójának; némelyek a királyok királyának, a földkerekség legféltelmesebb vezérének, mások a két császár (a német s a török) egyedül diadalmas ellenfelének, s minden kiválóság mintaképének. Mások őt nevezték a nagylelkűség és dicsőség egyedüli példaképének. A katona mint bőkezű, nyájas vezérét gyászolta, a polgár mint kormányzóját, a nép és a parasztság mint kegyes s a néppel törődő urát siratta. Meggyászolták a külföldiek is, mélységes fájdalommal, mint a török hatalma ellen szegzett védőbástyát, mint a magyarok vadságának szelidítőjét, mint a csehek megfélemezőjét s mint a németek gőgös kevélységének megalázóját és mint minden tudományt és művészetet bőven pártoló fejedelmet. Elmondták, hogy Magyarországot a tudományok és művészetek által művelté tette, a magyarok hadi fegyelmét megjavította, különféle hadi gépet és fegyvert talált fel és országának becsületet szerzett. És az általános gyászban az látszott legkülönösebbnek, hogy bár annyi mindenfélét beszéltek, *mégsem mondott senki sem hazugságot.*»

-119-

Husvét másodnapján indult el Bécsből a gyászmenet. A nagy király holttestét gyászfeketével bevont hajó hozta a Dunán s követte ezt ötven hajó: feketébe vonva valamennyi. És ellepte a Duna két partját a nép s keserves sírás, zokogás volt a halotti ének. Feltör a keseredett szívekből a fájdalmas kiáltás: meghalt Mátyás király, oda az igazság! Rengeteg nép verődött össze Székesfehérvárrt. A boldogságos Szűz bazilikájának közepére helyezték a ravatalt, s a lovasok, kik a király zászlait vitték, a főoltár előtt búsan dobálták földre az összes jelvényeket, mintha a király halálával minden győzelem s minden meghódított tartomány elveszett volna. E látványra valamennyien sírva fakadtak. Itt a bazilika közepére helyezték el a holttestet ideiglenes sírban, minthogy az a mauzoleum, melyet a király a bazilika első boltozata alatt maga számára építeni kezdett volt, közbejött halála miatt nem készülhetett el teljesen.

-120-

VII.

Három hónapi nyilvános gyászt tartott az egész ország a nagy királyért, kit halála után csakhamar ezzel siratott népe: »vetne bár esztendőként háromszoros adót, örömet elsenvednők, csak visszahozhatnók sírjából!«

Tenger pénzt emésztett fel sűrű sok hadakozása a külső országokban, újabb meg újabb terhek nehezettek a népre, s íme, a nép visszasírja a nagy királyt. Az egész nemzet látta, érezte, hogy nem hiú, tűnő dicsőségért hozta a nagy áldozatokat, de az ország erejének nevelésén, a nemzet jólétének gyarapításán munkál valójában, midőn kifelé is emeli az ország tekintélyét, gyűjtögeti az erőforrásokat a haza védelmére – idegen földön is.

Mátyás szervezte az első állandó magyar hadsereget hazánkban: a 40 ezer főből álló *fekete sereg* ez. Egységes volt ez a hadsereg, jóllehet a magyaron kívül az idegen vitézek ezrei, csehek, németek s egyéb nemzetbeliek alkották azt. Alföldi magyar fiúk voltak a seregben a könnyű lovasok, a huszárok, cseh és német vitézek a vasas, nehéz lovasok s székyek az íjászok. Ezzel a sereggel aratta legfényesebb diadalait, ez a sereg tette lehetővé, hogy a nagy urak segedelmére nem szorult s mert Mátyás a születésnél az egyéni kiválóságot többre becsülte: lett legyen valaki bármely alacsony sorsbeli, személyes jelességei útján felemelkedhetett a legelső közé. Így emelkedett ki a porból Kinizsi Pál, a nagyvázsoni molnárlegény, a köznemesek közül Zápolyai István, Magyar Balázs, Báthory István, Thurzó Tamás s még többen. Az alsó néposztályból emelkedett ki több főpap, nevezetesen Váradai Péter kalocsai érsek, az árva jobbágyfiú, Dóczi Orbán, egy izben bécsi püspök, Bakócz Tamás esztergomi érsek és még sokan. Nagy hadvezérek, főpapok, jeles tudósok, költők, művészek egész serege vette körül a nagy királyt, ki legnagyobb volt valamennyi között. Budavára volt az ország szíve: ennek szépítésére áldozott legtöbbit, kezdve a királyi palotán, mely állandó találkozóhelye volt az ország és a külföld nagyjainak. Újra építtette a királyi palotát, mely pompás, díszes volt külsejében és belsejében egyaránt. Olaszország híres építőmesterei, szobrászai, festői, műiparosai dolgoztak a palotán, melyről 1483-ban ezt írta a pápai követ: »Olaszországban sincs fényesebb és nagyobb palota a budainál. Bölcs Salamon udvara sem lehetett fényesebb.«

-121-

Mátyás király az élete módjában maga volt az egyszerűség, de maga körül szerette a fényt, a pompát, különösen ha idegeneket látott vendégül az udvarában. Volt is, amit megcsodáljanak. A palota belseje valóságos kincses ház volt s csak az arany és ezüst edény elszállítására nem lett volna elég ötven szekér. És a szobrok, festmények, mindenféle díszek, szőnyegek, selymek nagy sokasága! És a gazdag könyvtár, a királyi palota legértékesebb kincse, büszkesége. Két nagy teremben ékeskedett a 2-3000 darabból álló könyvtár, az időben tán legnagyobb az egész világon. Kevés volt közöttük a nyomtatott könyv, hisz a könyvnyomtatás mesterségét csak akkoriban találták fel. Pergamenre nyomott, nagy gonddal festett képekben gazdag, bársonyba vagy bőrbe kötött kézírásos könyvek tették a könyvtár nagy részét, mely, fájdalom, a török uralom idején elkallódott s melyből csak kevés került vissza Konstantinápolyból az újabb időkben. Csupa latin könyvek, magyar egy sincs köztük. A nagy király idejében, 1473-ban jelent meg nálunk az első nyomtatott könyv: a magyar nemzet története, melyet Thuróczi János ítélmester állított össze a régi krónikákból. Magyar és idegen tudósok munkálkodtak a királyi palotában, nevezetesen az olasz Galeotus Martius, aki a király jeles mondásait írta össze; Bonfini Antal, olasz tudós, ki Mátyás egyenes rendeletére írta meg Magyarország történetét s egyben mint szemtanu írta meg Mátyás uralkodását; Vitéz János érsek, a király egykori nevelője, Csezniczei János pécsi

-122-

püspök, írói nevén Janus Pannonius (Vitéz János öccse), ki temérdek verset írt latin nyelven, Mátyás nagy nevét, dicsőséges tetteit hirdetvén a világnak. De bár tudósok és költők latin nyelven írtak akkor, kétségtelen bizonyítékaink vannak arról, hogy a magyar nyelvnek és irodalomnak is voltak művelői. Ebéd alatt szívesen hallgatta a nagy király a hegedősök énekeit s ezek közül egy meg is maradt: a Szabács megvételéről szóló ének. A templomokban tért hódított a magyar szó s Temesvári Pelbárt, korának legnagyobb szónoka, többnyire magyar beszédet mondott s csak később fordította le azokat latinra. Ebből a korból maradt fenn a Miatyánk magyar fordítása s le voltak fordítva magyarra az egyházi énekek is. A magyar ifjak közül sokan jártak külföldi egyetemekre, de népes volt a pécsi főiskola is s Mátyás egy második főiskolát is alapított Pozsonyban, 1467-ben. Sőt fel akarta állítani a harmadikat is Budán, ám nagyszerű tervét nem valósíthatta meg egészen, csupán a papnevelő intézet létesült.

-123-

Galeotus Martius.

Nagy volt Mátyás király minden dolgában s az általa alkotott törvények egész tömege tanúskodik arról, hogy igazi király volt, népének édes atyja. Világhatalomra törő nagy terveiben, vállalkozásaiban is mindig egy nagy gondolat vezérelte: emelni országa erejét, népe jólétét s ez a gondolat vezérelte törvényalkotó munkáiban is. A hadi erő szervezése s fentartása nagy áldozatokat követelt a nemzettől, de viszont a kormányzás minden ágában bölcs és igazságos törvényekkel igyekezett egyhíteni a nagy terheket. Különösen kiválik a törvények nagy tömegéből az 1486-iki, melynek bevezetésében önérzetesen adja tudtul a nemzetnek, hogy: »levérvén összes ellenségeit«, minden időkből fenmaradó törvénnyel akarja megajándékozni nemzetét. És szabályozta a törvényben a főbb tisztviselők, a nádor, a tárnokmester s a többiek hatáskörét; eltörölte a megyei székhelyeket, »ahol hallatlan botrányok szoktak előfordulni«; minden esztendőben kétszer, Szent György és Szent Mihály napján rendes törvényszéket tart Budán s azon első sorban a büntető ügyeket intézik el. Szolgabirákká csak derék és vagyonos embereket lehet választani, kik személyre és rangra való tekintet nélkül szolgáltatnak igazságot. Megvédi a jobbágyot földesura ellen: nagy birsággal sújtja azt, ki a jobbágyot szabad költözködésében megakadályozza. Kiterjedett a figyelme az ügyvédekre is, szabályozván a pörösködést. Lemásoltatta a törvényeket, szétküldötte mindenfelé, hadd ismerjék. S az ő törvényei nem maradtak papíron: végre is hajtotta és hajtatta azokat.

-124-

A derék Bonfini, ki közvetlen közelből láthatta a nagy királyt, látta vagy szemtanuktól hallotta a nagy király tetteit, könyvében külön fejezetet szentel Mátyás jellemzésének. Természetesen, van ebben a jellemzésben túlzás is, de viszont nagyban emeli Bonfini írásának értékét, hogy mindazt, mit Mátyásról ír, a nagy király halála után írta, amikor éppenséggel nem állott érdekében a hízékedés. Nemcsak lélekben látja nagyinak, de testben is, közepesnél valamivel nagyobbak, szépnövésű embernek írván, holott más hiteles forrás szerint Mátyás alacsony termetű volt. Aztán így folytatja a király külsejének leírását: »tekintete nemes és lelki nagyságra valló; arca piros volt s a haja szőke; kerek szemöldöke, élénk sötét barna szeme és hibátlan orra szintén díszére volt; szabad és egyenes volt a tekintete s mint az oroszlánok, nézés közben sohasem pislogott. Tetszését merev nézésével árulta el, ha pedig valakire ferdén nézett, azt jelentette, hogy az illető nem kedves előtte. Nyaka és álla kissé előre hajlott s kissé széles volt. A feje jól illett azokhoz, sem kicsinynek, sem nagynak nem látszott; homloka kissé széles volt. Hatalmas testrészei arányosak voltak egymáshoz, a karja izmos, a kezefeje hosszúkas, a válla széles, a melle hatalmas volt. A lába kissé másféle s a lovaglásra igen alkalmas volt. A teste tehát szép volt, testszíne fehér volt pirossal keverve. Szemének formás volta és gyors mozgása nagyon hasonlított Nagy Sándoréhoz, akit mindenben követendő mintaképének tekintett.

-125-

»Ifjúságától fogva csodálatos volt fürgesége és testi ereje, mérhetetlen nagylelkűsége és ezzel együtt dicsőségvágya. Testi és szellemi ereje akkora volt, hogy semmiféle szellemi vagy testi munka nem bírta kifárasztani. Teste fáradhatlan volt, a hideget, meleget és étlenséget igen könnyen tűrte. Semmit sem kedvelt annyira, mint a harci fáradságot, semmit sem gyűlölt annyira, mintha tétlenül otthon kellett ülnie. Az emberi élvezetekről sem könnyen mondott le, gyakran sokáig mulatott barátaival bor mellett, hogy gondjait feledje. Könnyen tett ígéretet, könnyen haragra lobbant; szelleme elfogulatlan volt és nagyravágyó és minden kiváló dologra könnyen hajló; nem volt kegyetlen s hiányzott belőle a barbár embertelenség. Megvolt az a hibája, hogy barátait nem szerette állhatatosan s közülük igen sokat elbuktatott. Hanem azért, akit nagyon magasra emelt, sohasem tette le állásából, sőt első ízben hibázó barátait nem is büntette meg, de ha újra hibáztak, annál szigorúbban bánt el velük szemben. Barátaiban néha szerencsétlen volt, mert akiket nagy vagyonnal és méltósággal tüntetett ki, néha még azok is fellázkodtak ellene. Sokakat felemelt alacsony sorsból, ezekkel azután szerencsésebb volt.

»Egyébként - írja tovább Bonfini - a szerencse mindig tenyerén hordotta. A cseh háború idején egy alkalommal elfogyott a pénze, és így napról-napra szóbeli ígérekkel tartotta seregét. Mikor a zsoldfizetés határnapja elérkezett, amelyen túl a fizetést ígérekkel már nem halaszthatta, lovas és gyalogos tisztjei meghívták, hogy kockázzék velük. Egész éjjel játszottak s a király oly szerencsésen játszott, hogy az éj folyamán tízezer aranyat nyert s addig fel sem kelt helyéről, míg a zsoldot ki nem fizette.

-126-

»Ritkán kezdett meg valamit, amit szerencsésen végre nem hajtott volna. Királyi tekintélyét és a szemlélők bámulatát nagyban növelte, hogy méltóságát nem gőg, felfuvakodottság, palotájának elzárása és az ajtónállók szemtelenkedése által iparkodott megszerezni, hanem akkora volt benne a nyájasság, hogy senki sem járult eléje anélkül, hogy nem csupán ügyének kedvező elintézésétől, hanem pusztán látásától is boldognak ne vallotta volna magát. Beatrix megérkezése után nyomban

nehezebben lehetett hozzája bejutni s alattvalóival többé nem érintkezett annyiszor.

»Jótekonysága mindenkit bámulatra ragadott. Az összes szépművészeteket szeretettel ápolta, a tudós férfiakat a távoli országokban is felkerestette; minden kiválóságot nagyon megbecsült. Magyarországon irtotta a műveletlenséget, s a művelt életmód mestereit, akiket csak találhatott, országába hívta. Szelidebbé tette az ősmagyar szokásokat, megtörte a magyarok szertelen büszkeségét. Attila óta ő volt az első, aki a kemény nyakú magyarokat engedelmes szolgálatra tudta kényszeríteni. Ezenfelül nagy volt a vallásossága, sokat tett az isteni tisztelet fényének emelésére, úgy hogy, mint Nagy Sándor, békében, háborúban jobb kezében az Isten képét, baljában fegyverét tartotta; az égieknek és földieknek egyaránt megadta a magukét. Könnyen hajlott a nagyszabású tervekre, - bölcsessége, bátorsága és kitartó munkássága nem hiányzott hozzá, s a szerencse híven kísérte.

-127-

»Nem volt meg benne az a királyi gőg, ami századunk oly sok királyát elfogta. Nem hordott örökösen aranyos bíbor palástot, ebédlője és trónterme nem volt állandóan díszben, hogy a belépők szemét elkápráztassa; nem volt palotájában a szolgáltnak és ajtónállóknak egész serege s nem állott mellette száz meg száz íródeák, akik hosszas kérések után is nagynehezen írásbelileg méltóztatnak felelni. Rendszerint egyszerű házi ruhában járt, de ha valami különös alkalom követelte, igen gondosan öltözött. Beszéde lassú, komoly, rövid, de mély tartalmú volt, gondolatainak élét arányosan és fokról fokra haladva fejezte ki, izetlenséget sohasem lehetett tőle hallani. Vitatkozás közben ellenfelét röviden szokta megcáfolni és legyőzni. Katonái előtt hévvel beszélt. Sok nyelvet tudott: a török és görög kivételével az összes európai nyelveket beszélte. Emlékező tehetsége nem volt kisebb, mint Scipioé, Mithridatesé, vagy Simonidesé. (Az ennek a mondatnak az értelme, hogy Mátyás minden katonájának tudta a nevét.) Az élceket és tréfákat nagyon kedvelte s néha annyira leereszkedő volt, hogy mikor barátaival otthon étkezett, még a főzésnek is utána nézett.

»Ifjúságától fogva nagy örömmel vett részt a lovagi játékokban és kocsiversenyekben. Budán és Bécsben gyakran vett részt a küzdőtéren a lovagi mérkőzésekben.

»Mátyás mindent mindig nyilvánosan, mindenkinek szeme láttára cselekedett, nyilvánosan kegyesen meghallgatott mindenkit, nyilvánosan mulatozott és beszélgetett, mert úgy tartotta, hogy csak a rossz cseledethez való a sötétség, a tisztességes életnek azonban a napfény csak díszére válik. Mindenkit könnyen bebocsátott magához, ügyeiket azonnal elintézte, nem halogatta a kérelmezők reményeinek teljesítését, és nem az udvari szolgák külömféle rendei útján intézkedett, hanem mindent maga végzett. Ellenségeit is, mint barátait, boszúállás helyett jószívúsággal győzte le; szerencsésében nem bizakodott el, hanem hálát adott az Istennek, mert többet bízott abban, ha szerencsése idején imádkozik, mintha csupán csak a szerencsétlenség napjaiban tesz fogadalmakat. Szorult helyzetében vidámságot színlelt, szerencsésében komoly és jószágos volt. Nem haragudott, ha valaki nyíltan megmondta az igazat; kinevette a kérkedőket, de a bohócokat és tudákosokat kelleténél többre becsülte. Csak az igazán megérdemelt dicséretet fogadta el, a bölcsességet inkább tettekkkel gyakorolta, mint szóval. Barátaival igen jó volt a szíve, ellenségei iránt rettenetes.

-128-

»A harcban vakmerő katona, békében a kérésre könnyen hajló fejedelem volt; az érdemeseket méltóan jutalmazta. A katonai ügyekben rendkívül jártas volt. Nem csupán a kijelölt napokon, hanem gyakran alkalomadtán útközben s a legrettenetesebb viharban is rátámadt az ellenségre, amikor az egészen biztosságban hitte magát. Hadjárataiban olyan módszereket használt, amelyeket addig mások nem ismertek. Nem lehet eldönteni, óvatossága vagy vakmerősége volt-e nagyobb, mikor rövidebb háborúra vállalkozott. Az igaz, hogy semmit sem kezdett a csillagok állásának megfigyelése nélkül. Hihetetlen rövid idő alatt tett nagy utakat. Néhány nap alatt százezer lépésnyi utat is megtett gyorskocsin. A munkát és éjjelezést igen birta; katonáival szemben a körülmények szerint majd keményen, majd szeliden bánt. A szökevényeket és alattomos cselszövőket súlyosan büntette; másokkal szemben nehezen gyúlt haragra, de ha egyszer haragra gerjedt, nagy nehezen lehetett megengesztelni.«

-129-

Bonfini e gyönyörű jellemrajzát száz meg száz történet igazolja s a való történetek mellett a nép mesecsinaló képzelete egész tömegét teremtette a nagy királyt jellemző meséknek, adomáknak. Szájról-szájra jártak a király pártatlanságát, szigorú igazságosságát hirdető esetek s ezeknek nyomán csak úgy termettek a nép lelkében a kedvesnél kedvesebb történetek a királyról, ki gyakran jelent meg álruhában, rendszerint mint Mátyás deák, a nép között, meghallgatta panaszait mint deák, s orvosolta mint király. Még saját edes anyjával szemben is megmaradt az igazság ösvényén. Mikor Besztercevárosa, a királytól nyert kegyúri jog alapján, papot jelölt a szentdemeteri plébániára, a püspök, Hunyadiné ajánlatára, az ő kancellárjának adta a plébániát. De a király nem engedte meg a törvényteleniséget s a püspöknek a város jelöltjét kellett beiktatnia.

Hát a korponai eset! A király 1474-ben, Sziléziából Budára utaztában, egy nap megállapodott Korponán. Az ország leghatalmasabb urai voltak kíséretében: Ország Mihály nádor, Báthory István országbíró s az esztergomi érsek meg a váci püspök, ugyanazok, akikre éppen panaszuk volt a korponai polgároknak. Az volt a panaszuk, hogy ezek az urak vámot szednek tőlük az ők birtokaikon, holott ők is, mint a többi városok, már a régi királyoktól vámmentességi kiváltságot nyertek. A király még ott a helyszínén igazságot tett: írásos rendeletet adott ki a négy főúrnak, hogy a korponai polgároktól vámot szedni »ne merészeljenek«.

-130-

Ha az állandó hadviselések rákényszerítették, hogy a népre nagy adót vessen, meg is becsülte a népet s annak nehéz munkáját. Ki nem ismeri a gömöri esetet (Garay János versben is megörökítette), midőn a király az urakkal kimegy a szőlőbe, kiveszi a paraszt kezéből a kapát s

parancsára vele együtt kapálnak az urak is? A király győzi a munkát, de az elkényesedett urakról csak úgy csurog a verejték s már-már kidülnek, ha a király meg nem könyörül rajtuk.

- Lássátok, - mondá - mely nagy nehéz munkával szerzi meg a nép, mit ti könnyelműen elprédáltok. Becsüljétek meg s bánjatok vele kimérettel!

És a kolozsvári bíró esete! Amikor a király maga is beáll a parasztek közé s hordja a fát a bírónak. Még meg is ütlegeti a hajdú. De aztán példásan meg is bünteti a nép sanyargatóját.

Majd Benet úr, a szegény háromszéki nemes házához vetődik Mátyás deák képében. A szegény nemes megosztja vele egyszerű vacsoráját s poharazás közben áradozva beszél a dicső Mátyás királyról. Egyszer aztán fölmege Budára, hadd látogassa meg Mátyás deákot s ím - a király előtt áll. Az volt az ő vendége. A király szeretettel fogadja Benet urat s mert Benet úr, mikor Mátyás deák nála vacsorált, a lencsét »megtrágyázta« volt zsírral, a tréfát értő király behozatott egy tányér ezüstöt s egy tányér aranyat. Aztán hozatott egy tálat, abba beléöntötte az ezüstöt, rá az aranyat, mondván:

- No, Benet uram, én is megtrágyázom az ezüstöt arannyal, mint kigyelmed a lencsét zsírral.

Az urak tódították a tréfát s az egyik ráakasztotta aranyos, gyémántos mentéjét:

- Elbírja-e Bereczkig?

- El én tovább is, mondotta Benet.

Ahányan voltak, mind nyakába akasztották a mentéjüket.

- De már ehhez a drága mentéhez illik a kard is, mondotta a király s gyönyörű szép kardot adott Benet uramnak.

Minden történet, minden adoma a népnek kedvez s rendszerint az urak kudarcával s megszégyenülésével végződik. S ez természetes, hisz a nép tanuja volt a küzdelemnek, melyet Mátyás a féktelenkedő, az ellene mindegyre összeesküvő, fellázadó urakkal folytatott; s tanuja volt annak is, hogy a király nemcsak az ellene lázongó, de a szegény parasztekot sanyargató urakat is példás szigorral bünteti. Mihelyt a nép igazságot tapasztal, könnyebben viseli a terhet. S nem szabad felednünk, hogy Mátyás törvényei nemcsak újabb meg újabb adókról gondoskodtak, de ugyanakkor lehetőleg megvédték a nép édekeit, előmozdították boldogulását. Már az 1464-iki törvény szabályozta a tizedfizetést. A paraszt - a törvény szerint - megesküszik a kiróvó kívánságára, hogy ennyi meg ennyi gabonája termett, ennyi meg ennyi akó bort szüretelt. Ha a tizedróvó nem hisz az eskünek, megszámlálhatja a csomókat, s ha többet talál, a fölösleget elveheti; de viszont, ha a paraszt vallomása igaz volt, a kiróvó egy aranyat köteles fizetni a parasztnak a szükségtelen vizsgálatért, s ha azt nem akarná fizetni, a parasztnak joga van a lovát elvenni tőle.

A népmonda ezt már kikerekíti azzal, hogy a király személyesen is eljárt a mezőre, hadd lássa, nem zsarolják-e a népet. Ilyen alkalommal játszódhatott le az az érdekes történet, mely mai nap is mese formájában a nép száján forog.

Egyszer - mondja a mese - Mátyás király, mikor szerteséjjel járt az országban, hadd lássa, milyen dolga van a szegény népnek, egy falu mellett kiment a mezőre s ott szóba állott egy öreg szántó-vető emberrel. Vele volt a kísérete is: hatalmas nagy urak. A király megismerte az öreg szántó-vetőt, aki neki hajdanában katonája volt.

- Tisztességgel, öreg! - köszönt a király.

- Köszönöm az asszonynak, - felelt az öreg.

- Hány pénzért dolgozik kend?

- Hatért, felséges királyom.

- S hányból él kend?

- Kettőből.

- S négyet hová tesz kend?

- Azt a sárba dobom.

- Hát aztán hány még a harminckettő?

- A' bizony, felséges királyom, már csak tizenkettő.

- Hát a bakkecskéket megtudná-e fejni?

- Meg biz én, felséges királyom.

- Na, öreg, az Isten áldja meg. Hanem, hallja kend, addig senkinek meg ne magyarázza az én kérdéseimet, míg a képemet nem látja.

Ezzel tovább ment a király s mondta az uraknak:

- Halljátok, urak, aki az én kérdéseimet megmagyarázza, annak egy uradalmat adok.

Bezeg szerették volna az urak kitalálni, de hiába törték a fejüket, nem találták ki. Mit volt,

mit nem tenni, lopva visszakullogtak az öreghez, körülfogták, kérték, magyarázza meg a király kérdéseit.

- Jól van, mondta az öreg, de elébb számoljának a markomba tíz aranyat.

Mindjárt a markába nyomták a tíz aranyat.

- Nos, mikor a király azt mondta: »tisztelességgel, öreg«, miért válaszolta kend, hogy: »köszönöm az asszonynak«?

- Azért, mert az asszony mossa a ruhámat, a tiszta ruha pedig tisztesség.

- Ez igaz, mondták az urak. De hogy veti kend a pénzt sárba?

- Hát úgy, hogy kettőből magam élek, négyet pedig a fiamra költök. Az pedig annyi, mintha sárba dobnám, mert sohasem látom.

- Hát az mi: »hány még a harminckettő?«

- Megmondom, ha leolvasnak a tenyerembe tíz aranyat.

Leolvasták.

- Ennek az a magyarázatja, hogy fiatal koromban harminckét fogam volt, most csak tizenkettő.

- No lám, hogy ez nem jutott eszünkbe! Hát a bakkecskéket, hogy fejné meg?

- Azt is megmondom tíz aranyért.

Leolvasták azt is s mondta az öreg:

- Úgy fejem meg a bakkecskéket, ahogy most az urakat megfejtem.

Szégyenkeztek, boszankodtak az urak s megfenyegették az öreget:

- No, megálljon kend, megmondjuk a királynak, hogy megmagyarázta a kérdéseit, pedig a képét még nem látta.

- Nem-e? Én nem láttam a király képét? De bizony láttam. Itt van, ni, - s megmutatta az aranyon a király képét. Mert úgy tudják meg az urak, így értette a király is, hogy addig ne magyarázzam meg a szavát, míg pénzen nem látom a képét.

De most már az uraknak nem volt több szavuk. Nagy szégyenkezve a király után kullogtak.

Sok mindent bizonyít e mese. Nemcsak azt, hogy Mátyás érdeklődik a nép sorsa iránt, de azt is, hogy mintha csak a nép közt élt volna, ismeri a nép esze- s szavajárását s szándékosan hozza az urakat oly helyzetbe, hadd lássák, hogy az egyszerű ember esze túljár az urakén s ráadásul az iskolázatlan ember bölcsességét megfizetteti az urakkal.

S valóban, mintha egyik mese a másik folytatása volna, mindenütt a népnek, királynak kölcsönös vonzódása, szeretete az a lélek, mely a mesékben lakozik. A nép bízik a király igazságosságában, a király a nép becsületességében. Egyik mese szerint Mátyás király »fele országában« fogad a burkus királlyal, hogy az ő juhásza nem hazudik s meg is nyeri a fogadást.

A való és költött történeteknek, meséknek, adomáknak egész tömege maradt fenn Mátyásról, s ezek a mesék folyton fogannak a nép lelkében, jeléül annak a nagy, annak a példátlan szeretetnek, mellyel a nép a nagy király alakját körülveszi. Nemcsak tréfás, elmés, de vitézi tetteinek is nagy serege forog a késő utódok ajkán. Paloták és kunyhók lakói lelkesülten olvassák, hallgatják újra meg újra, mint győzte le lovagi játékban a rettenetes erejű Holubárt Budavárában, mint járta körül Szabács viadalánál éjnek idején, csónakon, ezer veszedelem közt a várat, hogy annak gyengéit kipuhatolja. Bécs ostromakor sváb paraszt ruhába öltözött, s fején egy kosár tojással besompolygott a városba, hol a tojás árulása közben mindent megvizsgált. Máskor a török szultán sátoráig merészkedett török ruhában, egész nap árulta az élelmi szert a sátor előtt. És délben, mikor a szultánnak felhoradták az ételeket, megszámlálta azokat s visszajutván a maga táborába, levelet küldött a szultánnak: »Rosszul őrzöd a táborodat, császár, s rosszul őriznek téged is! Mert tegnap reggeltől estig ott ültem sátrad előtt és árultam. És kikémléltem táborodat. Hogy pedig ebben ne kételkedjél, ime, elmondom: hányféle ételt szolgálnak fel neked ebédre.« A szultán annyira megijedt e levéltől, hogy táborával elhúzódott s a csata elmaradt.

De ki győzné elmondani mindazokat a jóízű, elmés történeteket, melyeket Mátyásról összeírtak a krónikások s költött róla a nép mesemondó lelke!

»Meghalt Mátyás király, oda az igazság!« Ez a fájdalmas kiáltás tört ki milliók szívéből, midőn Mátyás, az igazságos, örök álomra hunyta le szemét. És ím az első igazságtalanságot a véreből való vérnek: Korvin Jánosnak kellett tapasztalnia. Azok az urak ütöttek pártot ellene, kik Mátyásnak esküvel fogadták, hogy halála után Korvin Jánost választják Magyarország királyává. A fényes, a dicsőséges idők után ismét szomorú, gyászos idők következnek. Idegen, gyámoltalan király, Dobzse László ült Mátyás székébe s rövid időn szertezüllődtek a nagy király alkotásai. A tizenhetedik század legyengült, szendergő magyarját, melynek vérét török és német egyszerre szívta, Mátyás nevével ébresztgeti Zrinyi Miklós, a költő. »Az ő élete - írja Zrinyi Miklós - merő bátorság volt és minden gondolatja vitézség; az ő elméjében és szájában mindenkor ama híres római generálisnak szava volt: bátorság és cselekvés erősítette a magyart, nem habozó tanács,

mit a félénkek óvatosságnak neveznek... Sok száz esztendeig kell a természetnek fáradni, amíg oly embert alkothat, minő Mátyás volt!«

Négyszáz esztendeje múlt, hogy Mátyás örök álomra hunyta szemét s a természet nem alkotott hozzá mérhető nagy királyt. A magyar lélek ájtatos kegyelettel őrzi emlékét s alakja nő folyton az idők mulásával. Halála után négyszáz esztendővel emelt szobrot emlékének a nemzeti hála, Kolozsvár főterén, hirdetvén az egész világnak, hogy a késői nemzedék szemében a nagy király nagysága teljes épségében megmaradott. A magyar nép véréből való vérnek, Fadrusz Jánosnak az alkotása a fenséges szép szobor, mely egyszerre tette halhatatlanná alkotójának, a nép lángeszű fiának nevét. Mely főlemelő érzés! A nép fiának lelke, keze alkotja meg ércemlékét ama királynak, kit századok multán is visszasír a nép! Akinek neve, emléke, szobor nélkül is élne mindörökkön örökké, mert »az ő élete merő bátorság volt és minden gondolatja vitézség«; mert az ő idejében nagy hatalmas volt Magyarország, minő sem azelőtt, sem azóta; mert ő igazságos király vala, minő nem volt sem azelőtt, sem azóta!

-137-

Javítások.

Az eredeti szöveg helyesírásán nem változtattunk.

A nyomdai hibákat javítottuk. Ezek listája:

5	megtartotta«,	megtartotta«.
39	Osszetoborzotta néhány	Összetoborzotta néhány
41	világ bizodalma	világ bizodalma
48	országgyűlést tartottak	országgyűlést tartottak
57	Podjebrad György	Podjebrád György
86	dolog: Podjedrád	dolog: Podjebrád
89	Podjebrad Katalin	Podjebrád Katalin
95	ostomolni kezdette	ostromolni kezdette
105	mise, A püspök	mise. A püspök
124	Bonfini írásának	Bonfini írásának

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK NAGY MAGYAROK ÉLETE (2. KÖTET) ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE

THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE

PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase “Project Gutenberg”), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid

the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase "Project Gutenberg" appears, or with which the phrase "Project Gutenberg" is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase "Project Gutenberg" associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than "Plain Vanilla ASCII" or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of

obtaining a copy upon request, of the work in its original "Plain Vanilla ASCII" or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, "Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation."
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain "Defects," such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the "Right of Replacement or Refund" described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you 'AS-IS', WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™'s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation's EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state's laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.